

SELITTÄMÄTÖNTÄ SELITTÄMÄSSÄ?

Eksplikointi englannista suomeen käännettyssä tieteiskirjallisuudessa

Satu Koski
Pro gradu -tutkielma
Englannin kääntäminen
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Tammikuu 2019

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	3
2. Teoria.....	5
2.1 Tieteiskirjallisuuden historiasta ja piirteistä sekä eksplikoinnin vaikutuksesta.....	5
2.2 Tieteiskirjallisuuden määritelmä.....	8
2.3 Eksplikointi.....	10
2.4 Eksplikoinnin määritelmä.....	18
2.5 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	20
3. Aineisto.....	23
3.1 Blindsight – Sokeanäkö.....	23
3.2 Deus Ex Homine.....	24
3.3 MaddAddam – Uusi maa.....	25
3.4 Poseidon’s Wake – Poseidonin lapset.....	25
3.5 Surface Detail – Pintakuvio.....	26
3.6 The Eye of the Heron – Haikaran silmä.....	27
3.7 The Fractal Prince – Fraktaaliruhtinas.....	27
3.8 The Martian – Yksin Marsissa.....	28
4. Analyysi.....	30
4.1 Blindsight – Sokeanäkö.....	30
4.2 Deus Ex Homine.....	36
4.3 MaddAddam – Uusi maa.....	39
4.4 Poseidon’s Wake – Poseidonin lapset.....	44
4.5 Surface Detail – Pintakuvio.....	48
4.6 The Eye of the Heron – Haikaran silmä.....	54
4.7 The Fractal Prince – Fraktaaliruhtinas.....	59
4.8 The Martian – Yksin Marsissa.....	65
5. Lopputulokset.....	71
5.1 Analyysin yhteenvedo.....	71
5.2 Loppupäätelmät.....	73
5.3 Jatkotutkimus.....	75
Lähteet.....	77
ENGLISH SUMMARY.....	1

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos – Institution – Department	
Humanistinen tiedekunta, kielten osasto		Kielten laitos	
Tekijä – Författare – Author			
Satu Koski			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Selittämätöntä selittämässä? Eksplikointi englannista suomeen käännettyssä tieteiskirjallisuudessa			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Englannin kääntäminen			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	
Pro gradu -tutkielma		Tammikuu 2019	
		Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages	
		96	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkielmani käsittelee eksplikointia englannista suomeen käännettyssä tieteiskirjallisuudessa. Lähtökohtana on selvittää, esiintyykö sitä merkittävän paljon. Lisäksi selvitän, miten eksplikointi vaikuttaa käännökseen luonteeseen nimenomaan tieteiskirjallisena teoksena. Tutkimukseni koostuu 8 englannista suomeen 2010-luvulla käännettystä kirjasta, joista vertailen noin yhtä lukua alkuperäistä tekstiä ja sen käännoästä.</p> <p>Tutkimukseni teoriataustana toimii Shoshana Blum-Kulkan jaottelu koheesion ja koherenssin eksplikointiin, johon yhdistän tarkentavia kategorioita Antoine Bermanin <i>12 deforming tendencies</i> –teoriasta. Koheesion eksplikoinnin alle erottelen Bermanin kategorioita lainaten järjeistämisen, eli esimerkiksi välimerkkien muutokset, sekä selventämisen, eli esimerkiksi termien auki selittämisen. Koherenssin alle erottelen sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen, esimerkiksi synonymian poiston tai viittaukset reaali maailmaan, sekä pidentymisen, jolla viitataan sisältöön, joka on lisätty käännökseen ilman minkäänlaista ärsykettä alkutekstissä.</p> <p>Tutkimukseni lopputulos on, että eksplikointia löytyi käännoksistä oletettua vähemmän. Odotetusti kuitenkin myös jopa välimerkkien muutoksilla voi olla vaikutusta teoksen tieteiskirjalliseen luonteeseen. Selittävä käännoä saattaa muun muassa päättää lukijan puolesta jotain teoksen fiktiivisestä maailmasta, jonka alkuteksti jättää lukijan mielikuvituksen varaan. Totean eksplikoinnilla olevan myös vaikutusta esimerkiksi kognitiiviseen vieraannuttamiseen, joka on tieteiskirjallisuudelle varsin keskeinen ominaisuus. Tieteiskirjallisuutta käännettäessä olisi siis käytettävä eksplikointia muuhun kääntämiseen verrattuna harkitummin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
eksplikointi, scifi, tieteiskirjallisuus, kognitiivinen vieraannuttaminen, selittävä käännoä			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Keskustakampuksen kirjasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

1. Johdanto

Tässä tutkimuksessa käsittelen selittävää kääntämistä englannista suomeen käännettyissä tieteisromaaneissa. Tutkielmani aihe kumpuaa kandidaatintutkielmastani (Koski, 2016) ja sen tuloksista sekä pitkäaikaisesta mielenkiinnostani tieteiskirjallisuutta (ja muita science fictionin muotoja) kohtaan. Kandidaatintutkielmassani tutkin Antti Aution *Fraktaaliruhtinas*-käännöstä (Rajaniemi, 2014) Hannu Rajaniemen romaanista *Fractal Prince* (2012). Totesin käännöksen selittäväksi ja selittävyys muuttaneen sekä teoksen tyyliä suhteessa alkuperäiseen että esimerkiksi sitä, millaisena henkilöä kirjan päähenkilö esittäytyy (s. 19–20). Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään, onko kandidaatintutkielmani löydös osa yleistä taipumusta suomentaa tieteiskirjallisuutta selittävästi. Tämän lisäksi tutkin, miten selittävä kääntäminen vaikuttaa käännöksen luonteeseen nimenomaan tieteiskirjallisena teoksena.

Tieteiskirjallisuutta on tutkittu erittäin paljon esimerkiksi kirjallisuustieteen ja lingvistiikan saralla (esim. Suvin: *Metamorphoses of science fiction*, 1979, ja Stockwell: *The Poetics of Science Fiction*, 2000). Kääntämisen saralla tutkimusta on saatavilla muissa kielipareissa. Esimerkiksi Monika Wozniak on tutkinut science fiction -elokuvien tekstityksiä englannista italiaan ja ranskaan (Wozniak ym. 2014) ja Nina Brezar neologismeja Douglas Adamsin teoksissa ja niiden kääntämistä englannista sloveniaksi (Brezar, 2016). Heather MacLean on alustavasti tutkinut tieteiskirjallisuuden kääntämiseen liittyviä erityispiirteitä ja -vaatimuksia tapaustutkimuksessaan omista science fiction käännöksistään ranskasta englantiin (MacLean, 1997). MacLean toteaa artikkelinsa päätteeksi, että tieteiskirjallisuuden kääntäjän on kääntämisen lisäksi tunnettava käännettävässä tekstissä käsiteltävää tieteenhaaraan (tai haaroja) ja kääntäjän on kääntäessään pidettävä mielessä minkälaisen fiktiivisen maailman alkuteksti rakentaa ja miten sen sanavalinnat vaikuttavat sen maailman rakentamiseen (s.17). MacLean ei tue artikkeliaan mihinkään teoriaan, jonka vuoksi sitä ei voi hyödyntää teoreettisena viitekehystenä tämän tutkimuksen kohdalla. Tutkimukseni tulokset kuitenkin tukevat täysin MaLeanin artikkelin loppukaneetteja.

Englanti-suomi kieliparissa Suvi Korpi on tutkinut sekä tieteiskirjallisuuden että genreen kuuluvan audiovisuaalisen materiaalin uudissanojen kääntämistä englannista suomeksi ja erityisesti sitä, miten genre siirtyy käännökseen ja onko käännös geneerisesti sujuva (Korpi, 2017). Geneerisen sujuvuuden Korpi määrittelee Venutin *textual fluency* -käsitteen vastakohtaksi: kun teksti on geneerisesti sujuvaa, se on sujuvaa tietyn genren sisällä. Tieteiskirjallisessa kontekstissa tämä tarkoittaa ajoittain sitä, että teksti ei ole kielellisesti tai kieliopillisesti sujuvaa (s. 90). Geneeristä sujuvuutta vähentäviin tekijöihin luetaan Korven tutkimuksessa mm. uudissanon korvaaminen yläkäsitteellä (*generalisation*) sekä uudissanon korvaaminen tarkemmalla sanalla (*specification*) (s. 98). Tutkimuksessani nämä molemmat luetaan selittäväksi

kääntämiseksi; käsittelen tässä tutkimuksessa siis osittain samaa ilmiötä kognitiivisen vieraannuttamisen näkökulmasta.

Mika Loponen on tutkinut fiktionaalisiin kulttuureihin viittaavien reaalioiden kääntämistä. Hän esittää tälle genrekirjallisuudelle tyypilliselle ilmiölle nimeä *irreaalia*. (Loponen, 2009).

Näiden lisäksi viime aikoina ainakin kahdessa Helsingin yliopiston pro gradu -tutkielmassa tutkittu Stargate –sarjassa esiintyviä uudissanoja (Koho, 2012 ja Kurki, 2012). Tieteiskirjallisuuden puolelta yksittäisten teosten kääntämistä on myös tutkittu jonkin verran pro gradu -tutkielmissa. Esimerkiksi Riina Haaja tutki pro gradussaan uudissanoja ja niiden kääntämiseen valittuja strategioita Dan Simmons'n *Hyperion*-sarjan käännöksissä (Haaja, 2013). Haajan tutkimus sivuaa omaani, sillä hän huomasi kääntäjänä korvanneen uudissanoja olemassa olevilla suomenkielisillä sanoilla erityisesti silloin, kun alkuperäinen englanninkielinen uudissana oli luotu tyhjästä. Katson tässä tutkimuksessa tällaisen korvaamisen eksplikoinniksi. Haaja totesi myös uudissanojen käännösten olevan ”vähemmän leikkisiä kuin alkuperäiset sanat”, joka hänen mukaansa johtaa siihen, että käännös muuttaa alkuperäisen tyyliä. (Haaja, 2013) Tulin samanlaiseen lopputulokseen kandidaatintutkielmassani *Fraktaaliruhtinaan* osalta.

Yksittäisiä teoksia (tai yhden kirjailijan tuotantoa) koskevia tutkimuksia laajempaa, tieteiskirjallisuuden kääntämistä yleisemmin käsittelevää tutkimusta en kuitenkaan ole löytänyt ja tähän puutteeseen pyrin tutkimuksellani osittain vastaamaan. Tämänkin tutkimuksen aineisto on kuitenkin melko pieni tutkimuksen laajuuden rajaamiseksi, eikä muutamaa kymmentä teoksen sivua tutkimalla voi sanoa mitään varmaa koko teoksen käännöksen taipumuksesta. Mikäli taipumusta vahvaan selittämiseen kuitenkin on, uskon siitä saatavan viitteitä tässäkin laajuudessa.

Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni teoriapohjan. Esittelen ensin tieteiskirjallisuutta ja sen historiaa sekä tutkielmani kannalta tärkeimpiä tieteiskirjallisuuden tutkimukseen liittyviä termejä. Tämän jälkeen esittelen eksplikointia ja sen tutkimusta.

Luvussa kolme esittelen tutkimusaineistoni ja perustelut aineistoni rajaukselle. Tähän tutkimukseen olen valinnut 9 vuoden 2010 jälkeen julkaistua suomennosta sekä niiden alkuteokset. Vaikka suomennokset ovat varsin tuoreita julkaisuja, on alkuteksteistä vanhin, Le Guinin *The Eye of the Heron*, julkaistu ensimmäisen kerran jo vuonna 1978.

Luku neljä koostuu aineiston analyysistä ja luvussa viisi esittelen siitä tekemäni loppupäätelmät.

2. Teoria

Tässä luvussa esittelen tieteiskirjallisuuden historiaa ja sitä, miten tieteiskirjallisuus on aikojen saatossa kehittynyt kirjallisuuden lajina. Esittelen myös tässä tutkimuksessa käytetyn tieteiskirjallisuuden määritelmän sekä tutkielmani teoreettisen viitekehäksen. Lisäksi perustelen miksi tutkin juuri tieteiskirjallisuutta nimenomaan eksplikoinnin näkökulmasta. Termeillä tieteiskirjallisuus, scifi sekä science fiction voidaan katsoa olevan jonkin verran merkityseroja (Bengtsson, 2005, s. 7-8), mutta viittaa tutkielmassani sanalla tieteiskirjallisuus kaikkiin kolmeen. Sanalla tieteisfiktio viittaa science fictioniin yleisempänä ilmiönä: elokuvana, sarjakuvana, televisiosarjana jne.

2.1 Tieteiskirjallisuuden historiasta ja piirteistä sekä eksplikoinnin vaikutuksesta

Tieteisfiktio tutkijat eivät ole päässeet sen määritelmästä yksimielisyyteen (tästä lisää luvussa 2.1.2). ja sama ilmiö on nähtävissä sen tutkimuksessa käytettyjen keskeisimpien käsitteiden ympärillä. Tieteellisen tutkimuksen kohteena tieteisfiktio on siis varsin monimutkainen olio. Tässä luvussa esittelen tieteiskirjallisuuden historiaa ja piirteitä sen parissa tehdyn tutkimuksen kautta sellaisessa laajuudessa, joka on tämän tutkimuksen kannalta mielekästä.

Tieteiskirjallisuutta pidetään yleisesti genrenä, mutta esimerkiksi Farah Mendlesohnin (2003) mukaan se on lähemmin tarkasteltuna enemmänkin tyyllilaji tai tarinankerronnan väline: tieteiskirjallisuuden katon alla on niin rikosromaaneja kuin rakkauskertomuksiakin. Tieteiskirjallisuuden lukijan odotuksia tarinasta ohjaa enemmän se, miten tapahtumat kerrotaan kuin se mitä oikeastaan tapahtuu, ja tieteiskirjallisuus lainaakin vahvasti rakenteita ja ominaisuuksia ihan miltä tahansa toiselta tyyllilajilta. (Mendlesohn, 2003 ja Suvin, 1979) Tieteiskirjallisuuden tutkimuksen keskeisiä aiheita onkin ollut se, mikä oikeastaan yhdistää kaikkea tieteiskirjallisuutta, miten tieteiskirjallisuus määritellään ja onko tieteiskirjallisuudella tiettyä tapaa kertoa tarinaa (esim. Suvin, 1979). Yhteisten piirteiden ehdotelmista suosituimmaksi on noussut Darko Suvinin luoma kognitiivisen vieraannuttamisen käsite (*cognitive estrangement*, Suvin, 1979), joka on sidoksissa muiden muassa teosten tyyliin, sanastolliseen kekseliäisyyteen ja lukijan upottamiseen uuteen maailmaan ja jonka avulla saavutetaan tieteiskirjallisuudelle tärkeää ihmeentuntua (Mendlesohn, 2003). Suvin lainasi kognitiivisen vieraannuttamisen käsitteen venäläisten formalistien vieraannuttamisen käsitteestä. Suvinin alkuperäistä määritelmää on kritisoitu ja laajennettu paljon erityisesti siksi, että Suvinin määritelmä vieraannuttamiselle oli varsin epäselvä ja Suvinin käyttötapa käsitteelle on oikeastaan alkuperäisen vieraannuttamisen käsitteen vastainen (Spiegel, 2008, s. 369-371). Kritiikistä huolimatta kognitiivisen vieraannuttamisen käsitettä ei ole hylätty, vaan sitä on jalostettu useiden tutkijoiden toimesta ja käytetty ahkerasti tieteiskirjallisuuden tutkimuksessa (Spiegel, 2008, s. 369). Suvinin mukaan kognitiivinen

vieraannuttaminen luodaan tuomalla tekstiin jotain lukijan oman kokemus- ja käsityksmaailman ulkopuolelta, esimerkiksi jokin uusi uskomaton teknologia tai uusi planeetta. Myöhemmin esimerkiksi Spiegel (2008) kritisoi Suvinin teoriaa kokonaisuutena ja huomautti, että kognitiivinen vieraannuttaminen tieteisfiktiossa päinvastoin saavutetaan normalisoimalla lukijalle juuri ne käsittämättömät asiat, joista Suvin puhui. Spiegelinkin mielestä kognitiivisen vieraannuttamisen käsite on silti varsin höydyllinen tieteisfiktio tutkimuksen kannalta (Spiegel, 2008, s. 374-376).

Alun perin ihmeentuntua tarinoihin tuotiin ihmeenomaisella teknologialla tai uusilla maailmoilla. Tieteiskirjallisuuden alkutaipaleilla (1920-luvulta eteenpäin) ihmeentuntu luotiin lähinnä kuvailemalla: joko tarinan päähenkilö kuvaili ja selitti lukijalle näkemäänsä tai kuvailu suoritettiin pitkinä luentoina tarinan välissä. Tällöin oli myös tyypillistä, että kirjan päähenkilöt eivät tunteneet tätä uutta ja ihmeellistä ympäristöä tai teknologiaa jota he kuvailivat, vaan henkilöt olivat tietojensa suhteen samalla lähtöviivalla tarinan lukijan kanssa. Luennoivasta tyylistä tulikin yksi tieteiskirjallisuuden tunnetuimmista ominaisuuksista, ja vaikka tätä metodia katsotaankin nykyään vanhahtavana tai laadullisesti huonona keinona (Csicsery-Ronay, 2008, s. 9), pitää tämä oletus tieteiskirjallisesta tyylistä edelleen pintansa. (Mendlesohn, 2003)

Teknologian kehittyessä, ja joidenkin tieteiskirjallisuuden kuvailemien ilmiöiden jo toteuduttua (esim. Star Trekin kommunikaattorit), ihmeentuntua kävi kuitenkin vaikeaksi saavuttaa vain näillä keinoilla. Vastauksena tähän kehitykseen tieteiskirjallisuus muuttui. Vanhaan malliin verrattuna, jossa uusi tieto vain kaadettiin lukijan niskaan esimerkiksi päähenkilön pitämän monologin kautta, tieteiskirjallisuudesta kehittyi hienovaraisempaa. Tämän myötä myös kieli ja kirjallisuus nousivat ihmeentunnun ja kognitiivisen vieraannuttamisen keskiöön. (Mendlesohn, 2003) Mendlesohnin mukaan juuri kieli onkin nykytieteiskirjallisuudessa se ensimmäinen asia, johon aloittelevat lukijat huomionsa eniten kiinnittävät. Tieteiskirjallisen tarinan lukemisen on sanottu olevan aktiivinen ja jatkuva käänös- tai tulkintaprosessi (Jones, 2003), jossa lukija lukiessaan kääntää, tulkitsee ja suhteuttaa lukemaansa omaan todellisuuteensa ja kieleensä.

Kielellisiä keinoja kognitiivisen vieraannuttamisen saavuttamiseksi on monia. Yksi suurimmista keinoista on tietysti tarina itse (Spiegel, 2008, s. 374-375). Pienemmässä skaalassa taas reaali maailmasta poikkeavien tarinallisten elementtien lisäksi tieteiskirjallisuuden tunnetuimpia piirteitä lienevät uudet sanat, konseptit ja termit. Mika Lojonen nimittää näitä irreaalioiksi, eli fiktiivisen tekstin kohdalla käänöstieteeseen vakiintuneiden reaalioiden vastineiksi. Irreaaliat ankkuroivat tekstin osaksi omaa fiktiivistä maailmaansa sekä auttavat määrittämään ja rakentamaan teoksen sisäistä maailmaa ja kulttuuria implisiittisten ja eksplisiittisten viittausten kautta. (Lojonen, 2009, s. 166-167)

Yllämainittujen lisäksi kognitiivista vieraannuttamista voidaan hakea esimerkiksi epänormaalilla kerronalla. Esimerkiksi aineistossanikin mukana olevassa Hannu Rajaniemen *Fractal Prince* –romaanissa (Rajaniemi, 2012) kerronnan aikamuoto on kauttaaltaan presens ja päähenkilön näkökulmasta kerrotut luvut ovat lisäksi yksikön ensimmäisessä persoonassa. Tämä minäkerronta ja sisäinen fokalisaatio on tieteiskirjallisuuden saralla poikkeavaa (Spiegel, 2008, s. 377-378). Samoin poikkeavien aikamuotojen käyttäminen voi olla kognitiivisen vieraannuttamisen keino. Ted Chiangin novelli *Story of Your Life* (Chiang, 2002) on tästä loistava esimerkki: novellissa minäkertojan tarinassa esiintyy usein jopa samassa virkkeessä sekä futuuri, presens että imperfekti. Novelli vieraannuttaa lukijan kognitiivisesti normalisoimalla täysin uudenlaisen rakenteen ajalle.

Näiden keinojen taustalla on oletus siitä, että lukija osaa tulkita lukemaansa kontekstissaan ja joko ymmärtää suoraan kirjoitetun tai täyttää itse tarinan jättämät aukot silloin, kun taustatietoja ei ole annettu. Nykyään tieteiskirjallisuuden kerronnan perinne on jo sen verran pitkä, että tieteiskirjallisuudelle on kehittynyt oma diskurssinsa. Mendlesohn mainitsee tästä esimerkiksi sen, että avaruusalien propulsiokeinoja ei tarvitse enää selittää lukijoille sen kummemmin. Pelkkä lyhenne FTL (*faster-than light*) riittää selitykseksi, koska lyhenne on jo vakiintunut käsite tieteiskirjallisuuden sisällä, vaikka keksintö on täysin fiktiivinen tosimaailmassa. Tieteiskirjallisuudessa onkin yleistä, että kirjailijat jättävät vastuun merkitysten ymmärtämisestä lukijan harteille. (Mendlesohn, 2003) Näihin merkityksiin kuuluu sekä yksittäisten termien tarkoitus, että myös laajemmin eri metaforat sekä jopa koko tarinan perimmäinen tarkoitus (esim. yhteiskuntakritiikki). Tätä tieteiskirjallisuuden omaa diskurssia nimitetään myös megatekstiksi. Megateksti koostuu kaikista genressä tuotetuista teksteistä (myös elokuvista, sarjakuvista, musiikista jne.) eli tarkemmin sanottuna niissä käytetyistä elementeistä, juonen kerronnan välineistä, keksinnöistä, aihepiireistä, metaforista, tapahtumapaikoista ja suuresta määrästä muista tieteiskirjallisuudelle tyypillisistä piirteistä. (Csicsery-Ronay, 2008, s. 190) Megatekstiä tuntemattomalle lukijalle tieteiskirjallisuus voi siksi tuntua vaikeasti lähestyttävältä ja ehkä jopa merkityksettömältä. Megatekstin tuntemuksen kasvaessa lukija alkaa kuitenkin ymmärtää myös epäsuorasti ilmaistuja tai jopa tahallaan piilotettuja merkityksiä. (Broderick, 1995, s. 57-63)

Tieteiskirjallisuuden kerronnan muutos hienovaraisemmaksi on tuonut mukanaan myös toisen tämän tutkimuksen kannalta tärkeän seikan: kirjojen henkilöahmot ovat suurelta osin syntyneet ja kasvaneet kirjan maailmassa tai ajassa. He tietävät siitä jo enemmän kuin lukija ja siksi heidän kauttaan ei enää ole luonnollista selittää maailmasta kaikkea. Lukijan ymmärrys maailmasta ja henkilöahmoista on siis rakennettava muulla tapaa ja hienovaraisuuden nimissä tämän keinoksi on kehittynyt kirjoitustyyli, jossa vihjeitä ripotellaan sinne tänne tekstissä ja lukijan vastuulle jätetään näiden vihjeiden yhdistäminen kokonaisuudeksi. (Mendlesohn, 2003)

Tieteiskirjallisuudessa on siis paljon kirjailijan tahallaan selittämättömäksi jättämää ainesta myös alkutekstin yleisölle. Ihmeentuntu ja kognitiivinen vieraannuttaminen nojaavat paljon siihen, että tekstiä lukiessaan lukija tuntee olonsa vieraaksi teoksen maailmasta ja kokee, ettei ymmärrä ihan kaikkea. Tämä on keskeistä sille, että tekstiä voidaan pitää tieteiskirjallisena. Nämä ominaisuudet ovat siis erityisen tärkeitä säilyttää myös käännöksessä. Liiallinen eksplikointi palauttaa tieteiskirjallisuutta omalla kehityskaarellaan menneeseen ja nykyisestä hienovaraisesta ja kirjallisesta tekstilajista kohti alkuaikojen raskasta ja selittävää tekstiä. Selittäminen myös rikkoo kognitiivista vieraannuttamista ja sitä kautta lukijan immersiota teoksen maailmaan sekä itse teoksen rakentaman maailman uskottavuutta. Pahimmillaan eksplikointi väärässä paikassa poistaa metaforisia merkityksiä tai muita viitteitä. Merkitysten oivaltaminen oman megatekstin tuntemuksen kautta on myös keskeinen osa tieteiskirjallisuuden viehätystä. Turha eksplikointi vie osan tästä ilosta ja pahimmassa tapauksessa luo lukijalle negatiivisen kuvan koko teoksesta: Aliarvioiko kirjailija taitojani tieteiskirjallisuuden lukijana? Eikö kirjailija itse tunne genren megatekstiä?

Vertailin kandidaatintutkielmassani tämänkin tutkielman aineistoon kuuluvaa Hannu Rajaniemen romaania *The Fractal Prince* ja sen Antti Aution siitä tekemää käännöstä *Fraktaaliruhtinas*. Edellä mainittujen seikkojen lisäksi havaitsin selittävien käännösten vaikuttavan muun muassa myös teoksen hahmojen rakentumiseen ja siihen, miten he sopivat omaan maailmaansa. Selittävät käännökset myös muuttivat tapahtumien ajan ja teoksen kerronta-ajan välistä suhdetta. (Koski, 2016, s. 20–25)

Tämän takia esitän, että vaikka eksplikointi onkin hyödyllinen, tarpeellinen ja usein myös pakollinen käännösstrategia kaikessa kääntämisessä, tulisi sen käyttöä harkita tarkkaan tieteiskirjallisuuden kääntämisessä.

2.2 Tieteiskirjallisuuden määritelmä

Koska tieteiskirjallisuudelle ominaiset piirteet ovat tieteiskirjallisuuden tutkijoidenkin piirissä kiistan alla (Mendlesohn, 2003), ei sillä myöskään ole mitään selkeää määritelmää genrenä. Tieteisfiktion määritelmän on mm. sanottu muistuttavan pornografian määritelmää: *you know it when you see it* (Glassy, 2001). Lisäksi tieteiskirjallisuus määritellään usein sen suhteessa fantasiakirjallisuuteen. Joskus molemmat nähdään spekulatiivisen fiktion alalajeina ja joskus tieteiskirjallisuus nähdään jopa fantasiakirjallisuuden alalajina. Useista teoksista onkin mahdotonta sanoa kumpaa genreä ne edustavat, ja tästä syystä jouduin rajaamaan muutamia käännösehdokkaita tutkimukseni ulkopuolelle (esim. China Mieville *The City & The City*, 2009). Tässä luvussa määrittelen, mitä tieteiskirjallisuudella tarkoitetaan tämän tutkimuksen kannalta.

Tieteiskirjallisuuden mielletään usein käsittelevän tulevaisuutta, teknologiaa sekä tiedettä (esim. suomenkielisen Wikipedian määritelmä tieteiskirjallisuudelle). Tämä määritelmä ei kuitenkaan riitä: esimerkiksi suosittu nuorten *Artemis Fowl* –kirjasarja (Colfer, 2001–2012) käsittelee kaikkia kolmea, mutta

sarjassa seikkailevat myös esimerkiksi keijut ja kääpiöt, joilla on taikavoimia. Nämä elementit yhdistetään yleisesti fantasiakirjallisuuteen.

Määritelmäksi lainataan myös usein nykyaikaisen tieteiskirjallisuuden isänä pidetyn John W. Campbellin erästä määrittelyä, jonka mukaan tieteiskirjallisuuden erottaa fantasiasta se, että ylliluonnolliset tai todellisuudesta poikkeavat seikat selitetään tieteellä ja teoriolla (Cass & Grazier, 2015, s. 13). Tämäkään määritelmä ei kuitenkaan riitä. Sen perusteella esimerkiksi vuonna E.M. Forsterin kirjoittama, ensimmäisen kerran vuonna 1909 julkaistu novelli *The Machine Stops* (Forster, 1970) ei olisi tieteiskirjallisuutta, sillä sen sisältämät tieteelliset seikat ovat suureksi osaksi vanhentuneita ja nykytiedon perusteella mahdottomia, jopa taikavoimiin verrattavia. Kuitenkin se kuvailee yllättävänkin tarkasti joitakin nykyaikaisen yhteiskunnan ilmiöitä, esimerkiksi sosiaalista mediaa.

Suvinin tieteiskirjallisuuden määritelmässä kognitiivinen vieraannuttaminen saavutetaan novumilla. Novum on yksinkertaisimmillaan se uusi ilmiö, idea, keksintö tai ajatus, joka tieteiskirjallisessa teoksessa poikkeaa tosimaailmasta (Suvin, 1979, s. 63-65), esimerkiksi valoa nopeamman matkustuksen keksiminen tai ensikontakti avaruusolioiden kanssa. Suvininkin määritelmää on (muun kritiikin ohella) kutsuttu liian suppeaksi: kelpaako FTL-ajo novumiksi, jos se on jo niin vakiintunut osa tieteiskirjallisuuden megatekstiä, ettei lyhennettä tai edes moottorin toimintamekaniikkaa tarvitse enää erikseen selittää?

Esimerkiksi kirjailija Ursula Le Guin on kuvailut fantasiakirjallisuutta sekä tieteiskirjallisuutta saman asian eri ääripäiksi:

When asked to "define the difference between fantasy and science fiction," I mouth and mumble and always end up talking about the spectrum, that very useful spectrum, along which one thing shades into another. Definitions are for grammar, not literature, I say, and boxes are for bones. But of course fantasy and science fiction are different, just as red and blue are different; they have different frequencies; if you mix them (on paper—I work on paper) you get purple, something else again. (Le Guin & Wood, 1985)

Artikkelissaan *Cognition as Ideology: A Dialectic of SF Theory* China Mieville (Mieville, 2009) painottaa Le Guinin tavoin fantasiakirjallisuuden ja tieteiskirjallisuuden läheistä suhdetta toisiinsa sekä sitä, että genrejä ei aina ole mahdollista erottaa toisistaan ja että yksittäinen teos voi kuulua kumpaankin. Tämä lieneekin suosituin lähestymistapa genrekysymykseen nykypäivänä ja koen sen myös itse relevantimmaksi.

Määrittelyn vaikeuden vuoksi olen valinnut aineistooni vain kirjoja, jotka ovat selkeästi fantasia-tieteiskirjallisuus-skaalalla tieteiskirjallisuuden päässä. Valitsin siis teoksia, jotka ovat varsin ilmeisesti tieteiskirjallisuutta, joten voin käyttää yksinkertaista määritelmää lainaten osia Campbellin sekä Suvinin määritelmistä. Kriteerini olivat seuraavat:

1. tapahtumat sijoittuvat tulevaisuuteen
2. teoksessa on jotain uutta omaan todellisuuteemme verrattuna, eli teoksessa on novum: teknologia, yhteiskuntarakenne, teoria tai jokin muu vastaava
3. teoksissa ei ole taikavoimia ja kohdan 2. novum selitetään edes näennäisesti tieteellä

Luvussa 3 yksilöin vielä jokaisen teoksen kohdalla ne kyseisen teoksen elementit, joiden perusteella olen luokitellut teoksen tieteiskirjallisuudeksi.

2.3 Eksplikointi

Eksplikointia on tutkittu käännöstieteessä melko laajalti, mutta sen määritelmä vaihtelee kirjallisuudessa aiheen käsitelijästä riippuen. Sitä on käsitelty mm. käännösstrategiana sekä käännösuniversaalina, eli piirteenä joka on yhteinen kaikille käännöksille. Yleisesti voidaan sanoa, että eksplikointi on jonkin sellaisen selittämistä, mitä alkutekstissä ei ole selitetty. Yksinkertaisimmillaan eksplikointia on esimerkiksi jonkin termin auki selittäminen tai konjunktioiden lisääminen.

Tässä luvussa esittelen tarkemmin muutamia tälle tutkimukselle tärkeimpiä eksplikoinnin teorioita. Nämä aikaisemmat tutkimukset käsittelevät eksplikointia suurimmaksi osaksi samoista näkökulmista kuin tässä tutkimuksessa. Tärkeimmät teoriat ovat Bermanin kaunokirjallisuuden kääntämisen analysointiin kehittämä malli (Berman, 2004) sekä Blum-Kulkan jako koheesiota ja koherenssia muuttavaan eksplikointiin (Blum-Kulka, 2004). Muut esittelemäni teoriat toimivat taustatietona tai tukena sille, miten määrittelen eksplikoinnin tutkimuksessani.

Kuten mainittua, eksplikointia on tutkittu paljon ja sen määritelmä on vaihdellut tutkijasta toiseen. Eksplikointia on käsitelty käännösstrategiana, jolla alkuperäiseen tekstiin lisätään tietoa tai tietoa, johon alkuperäinen vain viittaa, selvennetään käännökseen auki. Sen on määritelty koskevan lähinnä sanatasoa, mutta myös tekstin rakenteita ja koherenssia. Eksplikointi on myös nähty universaalina piirteenä käännöksille ja sen on määritelty johtuvan sekä käännösprosessista, kääntäjän ammattitaidosta, että kielten kielioppien eroista. Eksplikointi on nähty sekä hyvänä että pahana: asiatekstien ja vahvasti kulttuurisidonnaisten tekstien kääntämisessä se on nähty hyödyllisenä strategiana viestin välittymisen varmistamiseksi, kun taas kaunokirjallisuuden käännösstrategiana eksplikointia on kritisoitu tyyliä muuttavana ja ylimääräisenä.

2.3.1 Eksplikointi käänösstrategiana

Alkuun eksplikointia käsiteltiin lähinnä strategiana, jota kääntäjät käyttävät tietoisesti. Eksplikointia katsotaan käsitelleen ensimmäisenä Vinay ja Darbelnet jo 50-luvun lopulla (Klaudy, 1996). Heidän mukaansa eksplikointi on käänösstrategia, jonka avulla käännökseen pannaan ilmi jotain sellaista, mikä alkuteoksessa on ollut vain implisiittistä siksi, että vihjeeksi jäävän sisällön on voinut alkuperäisessä tekstissä päätellä joko kontekstista tai tilanteesta. Eksplikoinnin liiakäyttäminen johtaa heidän mukaansa ylikääntämiseen (*overtranslation*). (Vinay & Darbelnet, 1995)

Vinay ja Darbelnet käsitelivät eksplikointia erityisesti sen suhteessa tekstin merkitykseen. He jakoivat tekstin merkityksen muodostamiskeinot kolmeen osaan: rakenteellinen merkitys (*structural meaning*), kokonaisuuden merkitys (*global meaning*) ja tilanteellinen merkitys (*situational meaning*). Rakenteellinen merkitys tapahtuu lausetasolla ja käsittää siis lauseen rakenteelliset merkitykset, kuten sanajärjestyksen ja välimerkit. Kokonaisuuden merkitys taas rakentuu kappaleen, luvun tai koko tekstin tasolla tekstin koheesion avulla. Tilanteellinen merkitys koostuu tekstin koherenssista, eli tekstin suhteesta ja viittauksista tosimaailmaan ja lähdekulttuuriin. (Vinay & Darbelnet, 1995)

Muutoksista näihin merkityksiin on tuloksena joko etuja (*gains*) tai häviötä (*loss*). Häviötä tapahtuu, jos tekstistä poistetaan jotakin. Etuja käänös taas saa, jos käännökseen lisätään jotain tähdellistä, esimerkiksi jotain mikä on epäselvää alkuperäisessä tai muistutus siitä, mistä tekstissä on aiemmin puhuttu. (s. 170) Kuten sanan positiivisesta konnotaatiostakin voidaan päätellä, Vinay ja Darbelnet pitivät selittämistä oikein tehtynä hyödyllisenä strategiana ja ammattitaitoisen kääntäjän merkinä. Heidän mukaansa hyvä kääntäjä ei käännä vain sanoja, vaan myös ajatuksia sanojen takana. Tämän takia he pitivät aina mielessään kontekstin ja tekstin tilanteen. Mikäli nämä analysoidaan kunnolla, voi käänös olla jopa alkuperäistä tekstiä tarkempi. (s. 169) Vinay ja Darbelnet esittivätkin, että käänöksien lähtötekstiä tarkempi selittäminen johtuu kääntäjän ajatusprosessista, sillä kääntäjän on jatkuvasti pidettävä mielessään suuri määrä informaatiota koko tekstistä, sen konteksti ja se tilanne, johon alkuperäinen teksti sijoittuu. (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 174)

Eugene Nida käsitteli teoksessaan *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating* (1964) erilaisia tekniikoita käänöksen sopeuttamiseksi (*techniques of adjustment*).

Sopeuttamistekniikat Nida jakaa kolmeen yläkategoriaan: lisäykset (*additions*), poistot (*subtractions*) ja muutokset (*alterations*). Näistä poistot-kategorian kohdalla Nida ei varsinaisesti käsittele eksplikointia. Nidan mukaan ne käsittelevät nimensä mukaisesti sitä, mitä käänöksistä voidaan jättää pois ja missä tilanteissa. Lisäysten ja muutosten kategoriat Nida jakaa edelleen alakategorioihin seuraavasti:

Lisäykset

Elliptisten ilmausten täydentäminen
(*Filling out elliptical expressions*)

Pakollinen tarkentaminen
(*Obligatory specification*)

Kieliopillisen uudelleenjärjestelyn vaatimat lisäykset
(*Addition required because of grammatical restructuring*)

Selvennys implisiittisyydestä eksplisiittiseen
(*Amplification from implicit to explicit*)

Vastaukset retorisiin kysymyksiin
(*Answers to rhetorical questions*)

Määritteet
esim. Fuji-vuori
(*Classifiers*)

Konnektiivit
(*Connectives*)

Kohdekielen kategoriat, joita ei ole lähtökielessä
(*Categories of receptor languages which do not exist in the source language*)

Kahdennukset
esim. Ehdot → Terms and conditions
(*Doublets*)

Muutokset

Äänneet
esim. Nimet, joiden äänneet ovat merkityksellisiä
(*Sounds*)

Kategoriat
esim. aikamuotojen muutokset
(*Categories*)

Sanaluokat
(*Word classes*)

Elementtien järjestys
(*Order of elements*)

Virke- ja lauserakenteet
(*Clause and sentence structures*)

Yhtä sanaa koskevat semanttiset ongelmat
(*Semantic problems involving single words*)

Eksentrisiä ilmauksia koskevat semanttiset ongelmat
(*Semantic problems involving eccentric expressions*)

Nida itse nimittää eksplikoinniksi vain lisäysten Selvennys implisiittisyydestä eksplisiittiseen -alakategoriaa. Hän kuvaa sitä tekniikaksi, jossa eksplikoinnin avulla tärkeitä, lähdetekstissä implisiittisiä semanttisia elementtejä saadaan tuotua käännökseen. (Nida, 1964, s. 225-238)

Muun muassa Klaudy pitää Nidan tekniikoista eksplikointina kaikkia lisäyksien kategoriaan kuuluvia tekniikoita (Klaudy, 1996). Toiset tutkijat ovat kuitenkin määritelleet eksplikoinnin huomattavasti laajemmin, ja näiden tutkimusten valossa myös muutosten alakategorioiden voidaan katsoa olevan eksplikointia (esim. Blum-Kulka 2004 ja Séguinot 1988). Molemmat näistä Nidan kategorioista voidaan katsoa myös esimerkiksi Vinay & Dabernetin hyöty-käsitteen piiriin kuuluviksi.

Myös Andrew Chesterman käsittelee eksplikointia strategiana. Chesterman muotoili käänösstrategioiden kolmijaon, joista yhdeksi alastrategiaksi hän nimesi eksplikoinnin. Hän määritteli eksplikoinnin yksinkertaisesti pragmaattiseksi strategiaksi, jonka avulla kääntäjä tuo käännökseen ilmi jotain, mihin lähdetekstissä on viitattu vain implisiittisesti. (Chesterman, 2016, s. 106-107)

2.3.2 Eksplikointi käänösprosessin tuloksena

Edellisessä luvussa esittelemäni tutkijat pitivät eksplikointia käänösstrategiana, jota kääntäjä valitsee käyttä. Seuraavaksi esittelen näitä seuranneita tutkimuksia, joissa eksplikointia käsitellään käänösprosessin tuotteena, joka voi olla (ja usein onkin) myös tahatonta.

Antoine Berman pohti erityisesti kaunokirjallista kääntämistä ja kääntäjän etiikkaa esseessään *Translation and the Trials of the Foreign* (Berman, 1985; käant. Lawrence Venuti 2004). Bermanin mukaan vieraus tai ulkomaisuus (foreign) on kääntämisessä haaste niin käänökselle kuin alkuperäiselle tekstilekin.

Käänöksen tehtävä on avata alkuperäisen tekstin vieraus kohdekulttuurin lukijalle ja välittää alkuperäisen vierautta ja kulttuuria mahdollisimman hyvin. Samaan aikaan käänös on haaste alkuperäiselle tekstile, koska se irrotetaan kieli- ja kulttuuripohjastaan ja teoksen tulisi siitä huolimatta kuitenkin pärjätä omillaan vieraassa kulttuurissa. Berman hahmotteli esseessään kääntämisen analytiikkaa (analytic of *translation*), jonka avulla hän ruotii sitä tekstuaalista vääristymää (*textual deformation*), jota kääntäminen hänen mukaansa alkuteokselle aina aiheuttaa. Berman kritisoi kaunokirjallisia käänöksiä erityisesti siksi, että ne pyrkivät tasoittamaan alkutekstin vieraasta kulttuurista mukanaan tuomia kulttuuri- ja tekstikonventioeroja.

Bermanin analytiikkaan kuuluu 12 kategoriaa, joita hän kutsuu turmeleviksi taipumuksiksi (*deforming tendencies*):

- Järkeistäminen (*rationalization*)
- Selventäminen (*clarification*)
- Pidentyminen (*expansion*)
- Kaunistelu ja popularisointi (*ennoblement and popularization*)
- Sisällöllinen köyhtyminen (*qualitative impoverishment*)
- Määrällinen köyhtyminen (*quantitative impoverishment*)
- Rytmien rikkominen (*the destruction of rhythms*)
- Suurempien merkitysverkostojen hävittäminen
(*the destruction of underlying networks of signification*)
- Kielellisten verkostojen hävittäminen (*the destruction of linguistic networks*)
- Puhutun kielen tai murteiden hävittäminen tai eksotisointi
(*the destruction of vernacular networks or their exoticization*)
- Ilmausten ja idiomien hävittäminen (*the destruction of expression and idioms*)
- Kielellisten päällekkäisyyksien hävittäminen (*the effacement of the superimposition of languages*)
(Berman 2004.)

Strategioista järkeistäminen ja selventäminen koskevat sanastotason eksplikointia. Järkeistämällä Berman tarkoittaa mm. alkuperäisen lauserakenteiden muuttamista tai lauseiden järjestyksen muuttamista kääntäjän mielestä ymmärrettävämmiksi. Selventämisen kategoriaan Berman luokittelee muutokset sanojen ja niiden merkitysten selkeydessä. Selventämistä on siis kääntäminen, joka tuo ilmi jotain mitä alkuperäinen vain vihjaa. Kuten aiemmin mainittu, myös Vinay ja Darbelnet puhuivat samasta ilmiöstä, ja kokivat sen hyväksi ja positiiviseksi asiaksi. Berman näkee kuitenkin selittämisen (samoin kuin kaikki muutkin hänen kategorioihinsa sopivat ilmentymät) negatiivisina ilmiöinä. Näitä kahta kategoriaa Berman nimittää eksplikoiviksi taipumuksiksi. (Berman, 2004) Esimerkiksi Nidan lisäysten ja muutosten alakategorioiden voidaan katsoa kuuluvan näihin Bermanin kategorioihin.

Muidenkin Bermanin kategorioiden voidaan katsoa liittyvän vähintään tapauskohtaisesti tavalla tai toisella eksplikointiin, vaikka Bermanin teorian pääpaino onkin käännöksen ja alkuperäisen tekstin tyylien vertailussa. Pidentymisellä hän tarkoittaa käännösten taipumusta olla alkutekstiään pidempiä. Pidentymistä aiheuttavat kaikki kategoriat, mutta aivan erityisesti pidentyminen johtuu kahden ensimmäisen kategorian tuomista eksplikoivista muutoksista. Myös kaunistelu ja popularisointi vaikuttavat pidentymiseen. Kaunisteluksi Berman kuvaa kääntäjien taipumusta parannella alkutekstiä joko selkeämmäksi tai elegantimmaksi. Popularisointia on hänen mukaansa päinvastainen toiminta, eli kääntäjien taipumus normalisoida alkuperäisen tyyliä. (Berman, 2004) Mikäli parantelu esiintyy alkuperäisen tekstin merkitysisältöjen selittämisenä, on mielestäni myös tämä kategoria perusteltua nähdä eksplikointina.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen ovat Bermanin teoriassa sanastotason muutoksia. Sisällöllistä köyhtymistä tapahtuu, kun sanojen ”laatu” muuttuu käänöksessä. Tähän laatuun liittyy sanojen ikonisuus (*iconic richness*) sekä myös esimerkiksi äänteet (vrt. Nidan äänteet). Määrällistä köyhtymistä taas tapahtuu, jos käänös esimerkiksi viittaa yhdellä sanalla johonkin, mihin alkuperäinen viittaa useilla synonyymeilla (vrt. Nidan yhtä sanaa koskevat semanttiset ongelmat). (Berman, 2004) Näistäkin varsinkin synonymian poistamista ja ulkopuolisten kulttuuriviittausten poistamista voidaan muun tutkimuksen perusteella pitää eksplikointina.

Loput Bermanin kategorioista käsittelevät muutoksia, jotka tapahtuvat teoksen laajuisesti. Rytmien rikkominen on sidoksissa sanastotason muutoksiin, sillä nämä muutokset vaikuttavat myös teoksen rytmiin. Suuremmat merkitysverkot ovat koko teoksen kattavia kokonaisuuksia: alkuteoksen kirjoittaja on voinut esimerkiksi valita käyttävänsä tietyn tyyppisiä verbejä tai tiettyjä aikamuotoja läpi teoksensa. Kielellisten verkostojen rikkoutuminen on kytköksissä tähän, sillä se käsittää kieliopillisten valintojen muodostaman verkoston. Alkuteoksen kirjailija on voinut esimerkiksi valita käyttävänsä tietyn tyyppisiä lauserakenteita aina ja vain kuvatessaan jotakin tiettyä henkilöä hahmoa. Samoin kirjailija on voinut kirjoittaa teokseensa erilaisia murteita ja puhuttua kieltä sekä käyttää idiomeja ja kieleen vakiintuneita ilmauksia. Alkuteoksesta voi myös löytyä eri kieliä, joilla kirjailija voi ilmaista esimerkiksi erilaisia suhteita hahmojensa välillä (esim.

Espanjan espanjan puhuja vs. Etelä-Amerikan espanjan puhuja). Näiden kaikkien hävittämiseen Bermanin mukaan kaunokirjallisuuden kääntäjät ovat taipuvaisia. (Berman 2004)

Bermanin lähestymistapa on varsin preskriptiivinen ja negatiivinen, ja juuri näistä syistä sitä onkin kritisoitu. Muuanmuassa Chesterman on kritisoinut, että Bermanin teorian valossa yksikään käännös ei ole hyvä ja kaikki käännökset ovat lähtökohtaisesti vajavaisia. Hän huomauttaa myös, että Bermanin kategoriat perustuvat perustuvat hyvin pitkälti Bermanin omaan subjektiiviseen näkemykseen siitä, mikä on hyvä käännös, ja että esimerkiksi kaunokirjallisia käännöksiä lukevat saattavat hyvinkin mielummin lukea käännöstä, joka on täysin sujuvaa kieltä ja johon kulttuurieroja on siloteltu (tällainen käännös olisi Bermanin mielestä huono). Chestermanin mukaan Bermanin teoria perustuu myös oletukselle, että eri tekstilajeille (tai kaunokirjallisuuden genreille) on olemassa yksi yhteinen tekstilaji, joka pätee jokaisessa kulttuurissa. (Chesterman, 2004, s. 37–39) Näin ei tietenkään ole; esimerkiksi tieteiskirjallisuuden genre ei noudata jokaisessa kulttuurissa samoja konventioita. Bermanin teorian eduksi Chesterman kuitenkin katsoo sen, että se vetää huomiota käännösten laatuun sekä nostaa esiin kääntämisen eettistä puolta ja toiseuden häivyttämisen ongelmallisuutta.

Ensimmäisenä systemaattisena eksplikointitutkimuksena pidetään Blum-Kulkan tutkimusta (Klaudy, *Explicitation*, 2009). Toisin kuin esimerkiksi Vinay & Darbelnet sekä Nida, Blum-Kulka tarkasteli kääntämisen tuomia koheesion ja koherenssin muutoksia kokonaisten tekstien ja diskurssianalyysin tasolla. Hän myös tutki eksplikointia käännösprosessin tuotoksena eikä käännösstrategiana. Tutkimuksensa tuloksista hän muodosti eksplikointihypoteesin (*Explicitation Hypothesis*), jonka perusteella hän väittää, että muutokset koheesiossa ja koherenssissa ovat käännöksille tyypillisiä ja että käännöksillä on taipumus olla alkutekstiään eksplisiittisempiä ja redundantteja. (Blum-Kulka, 2004)

Muutokset koheesioon ja koherenssiin vaikuttavat Blum-Kulkan mukaan tekstin tyyliin, tuntuun (”tiheä” teksti vs. ”löysä” teksti) ja merkitykseen. Koheesiotason muutoksia ovat muutokset eksplisiittisyyden tasossa sekä muutokset tekstin implisiittisiin ja eksplisiittisiin merkityksiin. Näitä muutoksia kääntäjä saa aikaan tulkitsemalla alkuperäistä tekstiä käännösprosessin aikana. Sidoskeinojen valinta ja niiden lisääminen käännökseen vaikuttavat erityisesti tekstin merkitykseen, tyyliin ja tuntuun (vrt. Bermanin järjeistäminen ja selvennys). Koherenssiin muutoksia aiheuttavat tekijät Blum-Kulka jakaa lukijakeskeisiin ja tekstikeskeisiin. Näistä lukijakeskeiset muutokset aiheutuvat käännöksen oletetuista lukijoista ja heidän eroistaan tai samankaltaisuudestaan suhteessa alkutekstin lukijoihin. Tekstikeskeiset muutokset taas johtuvat kääntäjistä ja erityisesti siitä, että kääntäjä ei ymmärrä alkutekstin tapaa välittää implisiittistä tietoa (vrt. esim. Bermanin kielellisten verkostojen ja suurempien merkitysverkostojen hävittäminen).

Blum-Kulka jakaa muutokset kahteen kategoriaan: pakollisiin (*obligatory*) ja valinnaisiin (*optional*). Pakolliset muutokset liittyvät käännettävän kieliparin välisiin kieliopillisiin eroihin ja ovat täten nimensä

mukaisesti pakollisia luettavan tekstin tuottamiseksi. Pakollisia ovat myös muutokset, jotka johtuvat siitä, että käännöksen oletettu lukijakunta eroaa alkuperäisen tekstin vastaavasta. Koska pakollisia muutoksia ei voi välttää, ei Blum-Kulkan mielestä niihin kannata tutkimuksessakaan erityisemmin keskittyä. Valinnaiset muutokset taas ovat muutoksia, jotka eivät johdu kieliopista vaan yksinomaan käännösprosessista. Näitä ovat esimerkiksi koheesion tasolla muutokset implisiittisistä sidoskeinoista eksplisiittisiin (esim. konjunktioiden lisääminen). Koheesion tasolla valinnaisia muutoksia ovat esimerkiksi kääntäjän aukiselittämät alluusiot. Erityisesti valinnaisiin muutoksiin tulisi käännettäessä kiinnittää huomiota. (Blum-Kulka, 2004) Vaikka Blum-Kulkan lähestymistapa on huomattavasti anteeksiantavampi kuin Bermanin, mielestäni voidaan sanoa, että näillä kahdella teorialla on varsin paljon yhteistä: molemmat käsittelevät samanlaisia tekstiin kokonaisuutena vaikuttavia muutoksia ja puhuvat samoista ilmiöistä, vaikkakin hiukan eri näkökulmasta. Berman peräänkuulutti lähtötekstille täysin uskollista kääntämistä, kun taas Blum-Kulka antaa anteeksi kieliopista johtuvat erot, mutta toivoo lisää tutkimusta ja huomiota kääntäjien tekemiin valinnaisiin muutoksiin. (Blum-Kulka, 2004)

Blum-Kulka huomauttaa, että hänen tutkimuksensa perustui vain tiettyihin kielipareihin (englanti-ranska ja englanti-heprea) sekä rajalliseen aineistoon. Jotta eksplikointihypoteesia voisi kutsua paikkansa pitäväksi, vaadittaisiin Blum-Kulkan mukaan laajaa tutkimusta samaan genreen kuuluvien tekstien koheesion ja koherenssin keinoista niin tutkittavan kieliparin lähtökielen kuin tulokielen sisällä. Tämän jälkeen ensimmäisen tutkimusten tulosteella voitaisiin vertailla, onko eksplikointihypoteesi paikkansa pitävä. (Blum-Kulka, 2004) Blum-Kulkan teoria on siis vain suuntaa-antava. Eksplikointihypoteesin puolesta ja sitä vastaan on sittemmin esitetty useita tutkimuksia.

Esimerkiksi Candace Séguinot (1988) kritisoi Blum-Kulkan tutkimusta. Hänen mielestään eksplikointi ei automaattisesti tarkoita, että käännös on redundantti. Séguinot sanoo olevansa samaa mieltä Blum-Kulkan hypoteesin perusteiden kanssa, mutta hänen mukaansa Blum-Kulka ei ottanut huomioon, että tutkittujen käännösten redundanttius johtuu englannin ja ranskan välisistä tyylieroista. Séguinotin mielestä myös Blum-Kulkan määritelmä eksplikoinnille on liian laaja. Siinä missä Blum-Kulka rajasi eksplikointia tapahtuvan vain, kun tekstiin lisätään jotakin, Séguinot huomauttaa, että eksplikointia on muunkinlaista. Hän määrittelee eksplikointia olevan kolmea lajia:

- 1) Käännöksessä on jotakin, mitä ei ole alkuperäisessä
- 2) Käännöksessä ilmaistaan eksplisiittisesti jotakin, mikä alkuperäisessä on implisiittistä
- 3) Käännöksessä annetaan jollekin elementille enemmän painoarvoa (esim. sanajärjestystä muuttamalla) kuin elementille annettiin lähtötekstissä (Séguinot, 1988)

Séguinot sanoo kuitenkin oman tutkimuksensa tukevan Blum-Kulkan eksplikointihypoteesia.

Blum-Kulkan eksplikointihypoteesin todenperäisyyttä on tutkinut muun muassa Kinga Klaudy (1996). Klaudy jakoi eksplikoinnit pakollisiin ja valinnaisiin (*obligatory, optional*) sekä pragmaattiseen eksplikointiin (*pragmatic explicitation*) ja käännösprosessista johtuvaan eksplikointiin (*translation-proper explicitation*). Pakollisen ja valinnaisen eksplikoinnin hän määrittelee samoin kuin Blum-Kulka. Pragmaattisella eksplikoinnilla hän tarkoittaa sellaisten kulttuurisidonnaisten elementtien eksplikointia, joita kohdetekstin lukija ei ymmärtäisi oman kulttuuritaustansa perusteella ilman selittämistä. Käännösprosessista johtuvan eksplikoinnin hän arvelee johtuvan siitä, että kääntäjän on joka tapauksessa tulkittava lähtötekstin sanoma ja muotoiltava se sitten omalla kielellään. Tutkimuksensa lopussa Klaudy toteaa, että hänen tuloksensa tuntuvat tukevan Blum-Kulkan hypoteesia. (Klaudy 1996.)

Klaudyn työtä jatkoi edelleen Inkeri Vehmas-Lehto (2001), joka tutki eksplikointia venäjältä suomeksi käännettyssä tekstissä. Vehmas-Lehto pitää eksplikoinnin tutkimusta tärkeänä ja huomauttaa, että vaikka eksplikoinnista on esitetty paljon negatiivisia mielipiteitä (joista osan olen tässäkin esitellyt), on asenne yleisesti sitä kohtaan myönteinen. Hän huomauttaa myös, että eksplikoinnin tutkimus on tärkeää myös pedagogiselta kannalta ja että erityisesti koheesion eksplikointia olisi tärkeää tutkia. (Vehmas-Lehto, 2001)

Vehmas-Lehto toteaa tutkimuksessaan, että vaikka Klaudyn kategoriointi on hyvä alku, vaatii eksplikoinnin tutkimus vielä tarkempaa jaottelua. Klaudyn kategoriat ovat hänen mukaansa liian päällekkäisiä ja käännösprosessista johtuvien eksplikointien kategoria epäselvästi määritelty. Vehmas-Lehto ehdottaa, että pakollisista ja valinnaisista eksplikoinneista tehtäisiin pääkategoriat, jotka voitaisiin sitten edelleen jakaa tarkempiin alakategorioihin. Tällaisiksi kategorioiksi hän ehdottaa pragmaattista tai kulttuurisidonnaista eksplikointia (*pragmatic or culture explicitation*), teksti-strategista eksplikointia (*text-strategic explicitation*), koheesion eksplikointia (*cohesive explicitation*) ja tekstikonventioihin liittyvään eksplikointia (*explicitations connected with textual conventions*). Lisäksi hän huomauttaa, että tarvetta olisi myös tyyliin liittyvän eksplikoinnin alakategorialle. Tyylikategorian uhkana olisi Vehmas-Lehton mukaan kuitenkin muotoutua jämäryhmäksi, minne kaikki sellaiset esiintymät voisi luokitella, joille ei heti muuta syytä löydy. Vehmas-Lehto myös toteaa, että pakollisen eksplikaation tutkimus tuskin on käännöstieteelle hyödyllistä, koska esiintymät ovat aina kieliparikohtaisia ja ne ovat väistämättömiä. (Vehmas-Lehto, 2001, s. 227-228.)

2.3.3 Eksplikointi korpustutkimuksessa

Yllä esittelemäni teoriat ja tutkimukset perustuivat pieniin aineistoihin ja ”manuaalisesti” tehtyihin vertailuihin. Korpustutkimuksen myötä myös eksplikointia on voitu tutkia laajemmin. Mona Baker yhdisti aiemmissa tutkimuksissa esille nousseet huomiot kaikille käännöksille yhteisistä piirteistä (*universal features of translation*) ja käytti apunaan näiden tutkimiseksi yksikielistä korpusta, joka koostui englanniksi

käännetyistä teksteistä sekä suoraan englanniksi kirjoitetuista teksteistä. Ensimmäiseksi universaaliksi hän ehdottaa Blum-Kulkan (ja häntä seuranneiden tutkimusten) perusteella eksplikointia. (Baker, 1993)

Myöhemmin Andrew Chesterman tarttui myös käänösuniversaaleihin ja jakoi ne kahtia: S-universaaleihin, jotka ovat eroja lähtötekstin ja kohdetekstin välillä, sekä T-universaaleihin, jotka ovat eroja kohdetekstin ja suoraan kohdekielellä kirjoitettujen tekstien välillä. Eksplikoinnin hän sijoitti näistä S-universaaleihin, todeten samalla, että eksplikoinnin käsite on varsin ongelmallinen koska se on tulkittu niin monilla eri tavoilla. (Chesterman, 2011)

Myös Klaudy on jatkanut tutkimustaan korpustutkimuksen avulla ja muodostanut näin Blum-Kulkan eksplikointihypoteesin pohjalta epäsymmetrisyyshypoteesin (*asymmetry hypothesis*).

Epäsymmetrisyyshypoteesin mukaan eksplikointi ja implikointi eivät ole symmetrisessä asemassa käänöksissä, sillä kääntäjillä on taipumus suosia eksplikointiin johtavia strategioita. Klaudy on esitellyt teoriaansa tarkemmin vain EST Congress-esitelmässään Köpenhaminassa (Klaudy, *The asymmetry hypothesis in translation research*, 2009, s. 285). Klaudyn luennon esitysmateriaaleista käy ilmi, että hän käyttää teoriassaan kategorioina valinnaisia ja pakollisia eksplikaatioita sekä leksikaalista ja rakenteellista eksplikaatiota, jotka hän jakaa edelleen alakategorioihin. (Klaudy, 2001) Alakategorioihin kuuluu mm. merkitysten jakaminen (*division of meanings*) ja merkitysten lisääminen (*addition of meanings*). Valinnaisen eksplikaation alakategorioiksi hän luettelee mm. diskurssitason eksplikaation (*discourse-level explicitation*) sekä pragmaattisen eksplikaation (*pragmatic explicitation*). (Klaudy, *The asymmetry hypothesis in translation research*, 2009) Klaudyn metodi epäsymmetrisyyshypoteesin testaamiseksi vaatii tutkimusta kieliparissa molempiin suuntiin, josta syystä tämän teorian käyttäminen tämän tutkimuksen laajuudessa ei olisi kuitenkaan mahdollista, vaikka alkuperäinen luento ja kategorioiden selitykset olisivatkin saatavissa. Tämän takia koostan tutkimustani varten oman teoreettisen viitekehyksen Blum-Kulkan eksplikointihypoteesin ja Bermanin kääntäjien taipumuksien pohjalta.

2.4 Eksplikoinnin määritelmä

Kandidaatintutkielmassani huomasin aineistossani eksplikointia mm. sanastotasolla, koheesiossa, koherenssissa sekä erityisesti tieteiskirjallisuudelle tyypillisten tieteellisten teorioiden ja termien tasolla (Koski, 2016 s. 9–11 ja 19–20). Tässä tutkimuksessa aion lainata Blum-Kulkan ja Séguinotin määritelmiä ja käsitellä eksplikointia sellaisena ilmiönä joka

- tuo käänökseen jotakin mitä alkuperäisessä ei ollut
- muuttaa käänöksen koheesiota tai koherenssia tai jopa tyyliä
- selvittää eksplisiittisesti jotain, mikä alkuperäisessä oli vain implisiittistä
- antaa jollekin käänöksessä enemmän painoarvoa kuin alkuperäiseen verrattuna

Olen Vehmas-Lehdon (Vehmas-Lehto, 2001) kanssa samaa mieltä siitä, että pakollista eksplikaatiota on turha tutkia. Tässä tutkimuksessa keskityn siis sellaiseen eksplikointiin, joka on valinnaista. Tutkin aineistostani sellaisia esiintymiä, joissa kääntäjä olisi voinut tehdä myös alkutekstille uskollisemman ratkaisun. Tämä tarkoittaa luonnollisesti sitä, että rajaan tutkimukseni ulkopuolelle sellaisen eksplikaation, joka johtuu suomen ja englannin rakenteellisista eroista (esimerkiksi artikkeleiden tai sukupuolitettujen pronomien puuttumisesta).

Lisään määritelmään myös Vinay & Darbelnetia mukaillen kandidaatintutkielmani tuloksissa esiintyneen piirteen. Poistot käännöksissä luetaan yleensä implikaation piiriin, mutta etenkin tieteiskirjallisuuden kääntämisessä nämä voidaan mielestäni katsoa tapauskohtaisesti myös eksplikoinniksi. Kandidaatintutkielmassani käsittelin mm. esimerkkiä, jossa alkuteos viittaa (usein väärinymmärrettyyn) kvanttimekaniikan termiin jonka käännös taas poistaa (Koski, 2016, ss. 13–14):

Taulukko 1

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
1	<i>A measurement will collapse the system into one state or the other.</i> (s. 8–9)	<i>Vasta silloin kissa todetaan väistämättä joko kuolleeksi tai eläväksi.</i> (s. 20)
2	<i>A cat is a macroscopic system, and there is no mysterious intervention by a magical observer needed to make it live or die: just its interaction with the rest of the universe, a phenomenon called decoherence, provides the collapse into one macrostate.</i> (s. 9)	<i>Yksittäinen kissa on makroskooppinen kokonaisuus, eikä sen elämä tai kuolema ole sidoksissa kvanttitasan satunnaisiin tapahtumiin. Kissa on koko ajan vuorovaikutuksessa muun maailmankaikkeuden kanssa, ja ilmiö nimeltä dekoherenssi tekee tyhjäksi kvanttimekaaniset vaihtelut ja pitää kissan hengissä.</i> (s. 20)

Alkuperäisessä kohdat *“A measurement will collapse the system”* sekä *“— mysterious intervention by a magical observer —”* viittaavat siihen, kuinka kvanttimekaniikan saralla tutkimus on hankalaa koska itse mittaaminen romahduttaa mitattavan tilan toiseksi. Samalla alkuperäinen viittaa siihen, että tämä tulkitaan usein väärin tarkoittavan sitä, että havainnoitsijan läsnäolo tai tietoisuus toimisi romahduttavana tekijänä (eikä siis itse mittausprosessi). Alkuperäinen teksti myös irvailee tälle väärinymmärrykselle sanan *“magical”* lisäämisellä. Käännöksessä koko viittaus on poistettu, luultavasti koska asia on monimutkainen ja vaikea ymmärtää ja siksi kääntäjän on ollut vaikea siihen myös suomeksi viitata. Viittaus on luultavasti myös sellainen, jota ei voida olettaa kaikkien alkukielistäkään tekstiä lukeneiden lukijoiden huomanneen. Käännös on viittauksen poistamalla tehnyt tekstistä lukijalleen helpommin ymmärrettävän ja tämän takia tulkiten myös tässä tapahtuneen eksplikaatiota. Alkuperäisen viittaus on myös mainio esimerkki kognitiivisesta vieraannuttamisesta.

Lopullinen eksplikaation määritelmä tässä tutkimuksessa on siis seuraava: Eksplikaatio on muutos käännöksessä, joka

- tuo käännökseen jotakin mitä alkuperäisessä ei ollut
- muuttaa käännöksen koheesiota tai koherenssia tai jopa tyyliä
- selvittää eksplisiittisesti jotain, mikä alkuperäisessä oli vain implisiittistä
- antaa jollekin enemmän painoarvoa, kuin mitä sillä alkuperäisessä oli
- poistamalla selittää jotakin, mikä alkutekstissäkin olisi voinut jäädä lukijoilta huomaamatta

2.5 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Kuten aiemmissa luvuissa mainitsin, kaikkien esittelemieni teorioiden määritelmät eksplikoinnista eroavat toisistaan ja ne käsittävät eri asioita eksplikoinniksi. Niissä ei sellaisenaan ole mielestäni kaunokirjallisen aineiston käsittelyyn sopivia, tarpeeksi rajattuja kategorioita. Tästä syystä koostan aineistoni analysointia varten teorian Blum-Kulkan ja Bermanin teorioiden pohjalta. Tarkoitukseni on käsitellä eksplikointia perinteisesti sekä helposti nähtävänä jonkin alkutekstin seikan selittämisenä, hiukan vaikeammin havaittavana lauserakenteiden ja tapahtumien kytkösten selittämisenä sekä myös tieteiskirjallisuudelle niin ominaisen tieteen ja sen tosimaailmaan kytkevien seikkojen selittämisenä. Näistä syistä Blum-Kulkan kahtiajako koheesiota muuttavaan eksplikointiin ja koherenssia muuttavaan eksplikointiin on mielestäni käytännöllinen, sillä se sallii luettelemieni piirteiden tarkastelun. Bermanin kategorioista taas saa sopivan tiukat kategoriat analyysini tulosten hallitsemiseksi. Seuraavaksi esittelen, miten jaan Bermanin kategoriat Blum-Kulkan kahtiajaon alle.

Bermanin kategorioista koheesiota muuttavat järkeistäminen sekä selventäminen. Blum-Kulka määrittelee, että koheesion keinojen muuttaminen muuttaa käännöksen eksplisiittisemmäksi alkuperäiseen verrattuna. Hänen mukaansa koheesion eksplikointi siinä, missä alkuperäinen on ollut implisiittinen, muuttaa alkuperäisen merkityspotentiaalia. (Blum-Kulka, 2004) Määrittelen Bermanin kategoriat tutkimukseeni niin, että järkeistäminen käsittää välimerkkien muutokset sekä konjunktoiden lisäämisen (eli koheesion eksplikoinnin). Selventämisellä tarkoitan sanatason muutoksia: esimerkiksi alakäsitteen korvaamista yläkäsitteellä tai jonkin termin korvaamista yleiskielisemmällä sanalla. Nämä muutokset vaikuttavat mielestäni siihen alkuperäisen merkitykselliseen mahdollisuuteen, johon Blum-Kulka viittaa.

Blum-Kulka käsittelee muutoksia tekstin sisäiseen koherenssiin ja sitä, että esimerkiksi yhdysvaltalaisen tekstin tulkintaan vaaditaan tietoa yhdysvaltalaisesta kulttuurista, aina siellä asuvien ihmisten toimintatapoihin asti. Tieteiskirjallisuudessa viittauksia meidän maailmaamme on verrattain vähän, varsinkin jos tapahtumat sijoittuvat tuhansia vuosia tulevaisuuteen ja kokonaan toiselle planeetalle. Käsittelemkin siis myös tekstin sisäistä koherenssia suhteessa teoksen maailmaan ja esimerkiksi siihen,

miten hahmot viittaavat omaan maailmaansa. Blum-Kulkan jaottelusta lukijakeskeisiin ja tekstikeskeisiin koherenssin muutoksiin jätän käsittelemättä lukijakeskeiset muutokset. Käännösten muutoksista voi (ehkä suurikin) osa johtua Suomen esimerkiksi Yhdysvaltoihin verrattuna pienemmästä aiotusta lukijakunnasta (helpommalla tekstillä voi olla enemmän lukijoita myös ”ei-harrastajien” piirissä) ja tämän aiheuttamista tekstin editointivaiheessa tehdyistä muutoksista. Näitä muutoksia on kuitenkin mahdoton erottaa muista, joten niihin ei ole mielekäästä myöskään keskittyä.

Koherenssiin Bermanin kategorioimista muutoksista vaikuttavat pidentyminen, sisällöllinen köyhtyminen sekä määrällinen köyhtyminen. Näistä kategorioista yhdistän yhdeksi kategoriaksi sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen. Kandidaatintutkielmassani huomasin, että näihin kategorioihin lukeutuvat esiintymät yleensä aina myös toiseen, eli sisällöllinen köyhtymä oli useimmiten myös laadullista köyhtymistä tai niin lähellä sitä, että erottelu olisi turhaa tämän tutkielman laajuudessa (Koski, 2016, s. 13–14). Pidentymisen kategoriaan laitan ne esiintymät, joissa käännös on jonkin eksplikoinnin takia pidempi kuin alkuperäinen (esim. termin tai käsitteen laajempi eksplikointi) sekä sellaisen pidentymisen, jolle ei alkutekstissä ole minkäänlaista vastinetta ja joka näin selittää jotain mitä alkuperäisessä ei ole. Kandidaatintutkielmassani käsitteelin tässä kategoriassa seuraavaa esimerkkiä (Koski, 2016, s. 11–12):

Taulukko 2

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
3	<i>Drathor the zoku elder liked to talk, and it wasn't that hard to get him to explain what a Box was (without letting on that I had stolen one from their zoku twenty years ago, of course). (s. 8)</i>	<i>Zokuvanhimmistä etenkin Drathor osoittautui puheliaaksi, joten sain melko nopeasti ongittua tietooni, mistä Schrödingerin laatikossa tarkalleen ottaen on kyse. Sitä en tietenkään maininnut, että olin varastanut samanlaisen vekottimen hänen zokultaan kaksikymmentä vuotta aiemmin. (s. 19)</i>

Tässä käännös on pidempi kuin alkuperäinen ja lisäksi se eksplikoii alkuperäisen aikarakennetta (”*melko nopeasti*”) ja kertojana toimivan päähenkilön suhdetta tilanteeseen (”*tarkalleen ottaen*”, ”*samanlaisen vekottimen*”). Esimerkissä näkyy myös näiden eksplikointien vaikutus koherenssiin: alkuperäisessä versiossa päähenkilö viittaa laatikkoon vain sanalla ”*box*”, koska hänelle eksplikointi siitä, että laatikko on nimenomaisesti Schrödingerin laatikko, olisi täysin turha. Laatikko on myös esitelty lukijalle aikaisemmin kirjassa, joten tässä kohtaa maininta on myös heille turha.

Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen piiriin määrittelen esimerkiksi aikaisemmin esimerkissä 1 esittelemäni tapauksen, jossa käännöksestä on poistettu (tässä tapauksessa meidän maailmaamme viittaavaa) sisältöä tai tapaukset, joissa esimerkiksi alkuperäisessä esiintyviin synonyymeihin viitataan käännöksessä vain yhdellä sanalla.

Myös Bermanin kategorioihin rytmien rikkominen, suurempien merkitysverkostojen hävittäminen ja kielellisten verkostojen hävittäminen kuuluvat muutokset vaikuttavat koherenssiin, mutta niiden tarkastelu vaatisi teosten tarkastelua kokonaisuuksina. Tämän laajuinen aineisto on käsillä olevalle tutkimukselle liian suuri, joten rajaan nämä kategoriat kokonaan tutkimukseni ulkopuolelle. Kielellisten päällekkäisyyksien hävittämistä olisi myös mahdotonta tarkastella tämän tutkimuksen laajuudessa.

Teoriani muotoutuu siis seuraavan laisiksi kategorioiksi:

1. Koheesion eksplikointi
 - Järkeistäminen
 - Selventäminen
 -
2. Koherenssin eksplikointi
 - Pidentyminen
 - Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin tutkimukseni aineistoksi valitsemani alkuperäisteokset ja niiden tekijät sekä niiden käännökset ja kääntäjät.

3. Aineisto

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni aineiston tarkemmin. Valitsin aineistoksi 8 teosta, joiden suomenkieliset käännökset on julkaistu vuoden 2010 jälkeen. Tieteiskirjallisuus on ollut 2000-luvulle asti varsin marginaalinen kirjallisuuden laji (Harju, 2016, s. 67). Voidaan olettaa, että vanhempiin tieteiskirjallisiin käännöksiin ei ole käytetty kustantajien puolesta samassa määrin resursseja kuin suositumpiin kirjallisuuden lajeihin. Tämä voi vaikuttaa myös käännösprosessiin: selittävämpi käännös voidaan nähdä helpommin lähestyttävänä ja siten helpommin myyvä. Tästä syystä rajasin kaikki ennen vuotta 2000 julkaistut käännökset aineistoni ulkopuolelle. Koska tarkoitukseni on muodostaa kuva tieteiskirjallisuuden kääntämisen nykytilasta, valitsin aloitusvuodeksi lähimmän vuosikymmenen alun.

Rajasin selkeästi lapsille ja nuorille suunnatut teokset aineistoni ulkopuolelle, koska näiden kääntäminen poikkeaa aikuisten kirjallisuuden kääntämisestä. Valitsin myös ainoastaan kirjoja, jotka ovat selkeästi tieteiskirjallisia. Jotta saisin mahdollisimman laajan skaalan erilaisia käännöstyylejä aineistooni, valitsin vain yhden teoksen jokaiselta kääntäjältä. Esimerkiksi *Sokeanäön* kääntäjältä J. Pekka Mäkelältä on julkaistu muitakin tieteiskirjallisia käännöksiä aikarajani sisällä. Näissä tapauksissa valitsin uusimman sopivan teoksen.

Valitsin jokaisesta teoksesta sattumanvaraisesti jonkin kohdan. Tämän jälkeen etsin lähimmän luvun alun ja tarkastelin siitä seuraavia noin 7–13 sivua. Teosten fyysiset koot ja fonttikoot vaihtelivat paljonkin, joten tällä haarukalla pyrin saamaan kaikista teoksista samanpituiset osat tarkasteltavaksi. Pyrin myös aina lopettamaan tarkastelun viimeisen aineistoon kuuluvan luvun tai kappaleen loppuun. Näin sain varmistettua, että aineistooni valitut osat muodostivat koherentteja kokonaisuuksia sisällöltään.

Seuraavaksi esittelen tarkemmin aineistooni valitsemani teokset, niiden kirjailijat sekä kääntäjät.

3.1 Blindsight – Sokeanäkö

Blindsight on Peter Wattsin vuonna 2006 julkaistu teos. Sen käännös *Sokeanäkö* julkaistiin vuonna 2013. Kääntäjänä toimi J. Pekka Mäkelä. Tarkastelen tässä tutkimuksessa 13 sivua alkuperäisteoksesta (sivut 123–136, Watts, 2008) sekä niitä vastaavia 12 sivua suomennoksesta (sivut 115–127, viimeiseen kokonaiseen virkkeeseen sivulla, Watts, 2013). Luku alkaa lainauksella Lordi Byronilta.

Teos sijoittuu tulevaisuuteen ja tiede sekä teknologia ovat siinä keskeisessä asemassa. Teoksen novum on ihmisen muutos fyysisesti: ihmiset pystyvät muokkaamaan itseään ja aivojaan jopa siinä määrin, että ihmiskunta on suorastaan haarautumassa eri lajeihin.

Peter Watts on kanadalainen merieläinbiologi sekä tieteiskirjailija. *Blindsight* on hänen neljäs romaaninsa ja se oli ehdolla parhaan romaanin Hugo-palkinnon saajaksi vuonna 2007.

J. Pekka Mäkelä on tieteiskirjallisuuden kääntämisen lisäksi kirjoittanut sitä itsekin ainakin neljän romaanin verran. Kääntäjäkoulutuksen Mäkelä on omien sanojensa mukaan saanut työssä oppimalla ja hän onkin urallaan kääntänyt paljon sekä kaunokirjallisuutta että tieteiskirjallisuutta (Mäkelä, 2018). *Sokeanäkö* sai vuonna 2014 Tähtivaeltaja-palkinnon.

Teos kertoo ryhmästä todella korkealle tasolle erikoistuneita ammattilaisia, jotka lähetetään aurinkokuntamme ääri rajoille tutkimaan ensimmäisiä ihmiskunnan kohtaamia muukalaisia. Teos pohtii ihmisyyttä ja vierautta. Teosta lukiessa läsnä on jatkuvasti tunne, että jokin on hieman pielessä. *Sokeanäön* bulgarian kielelle kääntänyt Elena Pavlova kertoi kääntämistä käsitelleessä paneelissa Worldcon75 tapahtumassa, että hän pyrki siirtämään tämän vierauden tunteen omaan käännökseensä kääntämällä joitakin idiomeja suoraan tai käyttämällä bulgarialaisia idiomeja, joita on hiukan muutettu. (Pavlova, 2017)

3.2 Deus Ex Homine

Deus Ex Homine on Hannu Rajaniemen ensimmäisen kerran vuonna 2005 *Nova Scotia: New Scottish Speculative Fiction* –antologiassa julkaistu novelli. Aineistossani käytin kuitenkin vuonna 2015 novellikokelmassa *Invisible Planets: Collected Fiction* julkaistua versiota. Novellin käännös julkaistiin saman kokoelmateoksen käännöksessä *Näkymättömät planeetat* vuonna 2016. Käännöksen teki Sarianna Silvonen. Tarkastelen tässä tutkimuksessa novellin 9 ensimmäistä sivua alkuperäisestä (1–9, Rajaniemi, 2016) ja niitä vastaavia 11 sivua käännöksestä (sivut 7–19, kappaleenvaihtoon asti, Rajaniemi, 2016)

Teos sijoittuu kaukaiseen tulevaisuuteen. Sen novum on yhteiskuntarakenteen muutoksessa ja ihmisällyn muokkauksessa. Tekoällyn ja ihmisaivojen yhteen liittäminen on mahdollista ja ennen novellin tapahtumia yhteiskunnan valvonta on luovutettu tekoällyn hoidettavaksi.

Hannu Rajaniemi on Kaliforniassa asuva ja englanniksi kirjoittava suomalainen. Äidinkielenään hän puhuu suomea. Hän opiskeli matemaattista fysiikkaa Oulun yliopistossa ja väitteli tohtoriksi säieteoriasta Edinburghin yliopistosta. (Gummerus.fi, 2018) Novellien lisäksi häneltä on julkaistu kolme romaania, joista jäsestyksessä toinen, *The Fractal Prince*, kuuluu myös aineistooni.

Internetsivustonsa mukaan Sarianna Silvonen on kääntäjä suomi-englanti kieliparissa, filosofian maisteri sekä arkeologi. Hän on erikoistunut tieteis- ja fantasiakirjallisuuden kääntämiseen asiatekstikäntämisen ohella ja näitä teoksia hän onkin kääntänyt useita. (Silvonen, 2018)

Deus Ex Homine kertoo suomalaisesta miehestä, joka matkaa Skotlantiin tapaamaan sodasta kotivierailulle pääsevää entistä naisystävänsä ja tämän perhettä. Kertojana toimiva mies on yksi ihmiskuntaa nyt riivaavan tekoälyn keksijöistä.

3.3 MaddAddam – Uusi maa

MaddAddam on Margaret Atwoodin vuonna 2013 julkaistu romaani. Se sijoittuu samaan maailmaan kuin kaksi Atwoodin aikaisempaa teosta: *Oryx & Crake* vuodelta 2003 ja *The Year of the Flood* vuodelta 2009. Käännös *Uusi maa* julkaistiin vuonna 2015 ja käännöksen teki Kristiina Drews. Tässä tutkimuksessa tarkastelen 7 sivua alkuperäisestä (sivut 186–192, Atwood, 2013) sekä niitä vastaavia 9 sivua (sivut 265–274, Atwood, 2015) käännöksestä. Tämä kattaa koko *Blacklight Headlamp/Mustavalolamppu* –nimisen luvun.

Teos sijoittuu tulevaisuuteen ja sen novum yhteiskuntarakenteen muutos ja ympäristökatastrofi. Valtioiden sijaan vallalla ovat yritykset ja korporaatiot, jotka muodostavat omia pieniä valtioitaan. Eräässä yrityksessä kehitetään virus, joka tappaa suurimman osan maailman väestöstä. Vaikka teknologia tai tiede eivät olekaan kovinkaan keskeisessä asemassa teossa, ovat ne kuitenkin taustasyynä teoksen maailmassa tapahtuneelle maailmanlopulle.

Margaret Atwood on runoilija, kirjailija, kirjallisuuskriitikko, keksijä ja ympäristöaktivisti. Vuonna 2003 hän kieltäytyi haastattelussa tieteiskirjailijan tittelistä ja sanoi kirjoittavansa spekulatiivista fiktiota. Tieteiskirjallisuudessa on hänen mukaansa hirviöitä, sotia ja avaruusaluksia, kun taas spekulatiivinen fiktio voisi tulla toteen. (Potts, 2003) Atwood kuitenkin myönsi myöhemmin, että tieteiskirjallisuus ja spekulatiivinen fiktio saattavat olla synonyymeja (Atwood, 2005).

Kristiina Drews on suomentanut useita kymmeniä kirjoja eri genreistä ja voittanut mm. Mikael Agricola –palkinnon vuonna 1998. Atwoodin kirjoja hän on suomentanut viisi. (Kirjasampo.fi, *Drews, Kristiina*, 2018)

MaddAddam jatkaa *The Year of the Floodin* aloittamaa tarinaa uskonnollisesta yhteisöstä, jonka jäsenet selvisivät virustuhosta.

3.4 Poseidon's Wake – Poseidonin lapset

Poseidon's Wake on Alastair Reynoldsin *Poseidon's Children* –trilogian vuonna 2015 julkaistu viimeinen osa. Sen käännös *Poseidonin lapset* julkaistiin vuonna 2016 ja kääntäjänä toimi Hannu Tervaharju. Tarkastelen tässä tutkimuksessa 12 sivua alkuperäisestä (sivut 119–131, Reynolds, 2016) sekä niitä vastaavia 14 sivua käännöksestä (sivut 148–162, Reynolds, 2016). Tämä kattaa koko teoksen kahdennentoista luvun.

Teos sijoittuu kaukaiseen tulevaisuuteen ja sen novumeita ovat transhumanismi sekä avaruudesta löytyvä vieraan älyn rakentama rakennelma.

Alastair Reynolds on walesilainen tieteiskirjailija ja entinen astrofyysikko. Hän on julkaissut 13 omaa tieteisromania ja useita kymmeniä novelleja. Lisäksi hän on julkaissut muutamia yhteistyöteoksia. (Reynolds, 2018)

Hannu Tervaharju oli Juice Leskisen basisti ja on nykyisin kielenkääntäjä (Discogs.com, 2018). Hän on kääntänyt paljon tieteis- ja fantasiakirjallisuutta ja etenkin Alastair Reynoldsin tuotannosta hän on muutamaa novellia lukuun ottamatta kääntänyt kaikki Reynoldsin suomennetut teokset. (Like.fi, 2018)

Poseidonin lapset –trilogia seuraa afrikkalaista sukua, jonka jäsenet elävät vuosisatoja erilaisten elämänpitkittämishoitojen, kloonauksen ja muun teknologian avulla. Kahdessa ensimmäisessä osassa osa suvusta päätyy toiseen aurinkokuntaan tutkimaan vieraan älyn rakentamaa artefaktia, kun osa suvusta taas jää meidän aurinkokuntaamme. Aineistooni kuuluvassa sarjan viimeisessä osassa seurataan suvunpuolikkaiden elämää kahdessa aurinkokunnassa.

3.5 Surface Detail – Pintakuvio

Surface Detail on Ian M. Banksin vuonna 2010 julkaistu romaani, joka kuuluu Banksin Kulttuuri-sarjaan. Suomennos *Pintakuvio* julkaistiin vuonna 2012 ja suomentajana toimi Ville Keynäs. Tässä tutkimuksessa tarkastelen teoksen 23. luvun 12 ensimmäistä sivua alkuperäisestä (sivut 463–475, kappaleen vaihtoon asti, Banks, 2010) sekä niitä vastaavia 14 sivua käännöksestä (sivut 541–554, Banks, 2012).

Teos sijoittuu vuoden 2940 tienoille. Sen novum on (sarjan nimenkin mukaisesti) uusi kulttuuri, jonka vaikutusalue on koko asutettu avaruus. Osa tarinasta tapahtuu simuloitujen todellisuuksien sisällä, joissa on varsin fantasiakirjallisia elementtejä. Suurimmaksi osaksi teos on kuitenkin avaruusseikkailua.

Ian Banks oli tunnettu skotlantilainen kirjailija. Hän julkaisi ei-tieteiskirjalliset teoksensa nimellä Ian Banks ja tieteiskirjalliset teokset nimellä Ian M. Banks. Banks oli varsin tuottelias kirjailija: yksin Kulttuuri-sarjaan kuuluu 9 täyspitkää romaania. (Banks, 2009)

Ville Keynäs on ranskalaiseen kirjallisuuteen erikoistunut kääntäjä. Hän on kuitenkin kääntänyt myös paljon muuta, esimerkiksi Aku Ankkaa. Ian M. Banksia hän on kääntänyt useamman Kulttuuri-sarjan teoksen verran. (Tekijänoikeus.fi, 2017)

Kulttuuri-sarjan universumissa on mahdollista siirtää mieliä virtuaalisiin rakennelmiin, joissa mielet voivat viettää elämänjälkeistä elämää. Osa näistä virtuaalitodellisuuksista on helvettejä ja osa ei. Helvettien

puolustajat ja vastustajat käyvät virtuaalista sotaa ja *Surface Detail* seuraa muutamaa tämän sodan keskelle jäänyttä hahmoa.

3.6 The Eye of the Heron – Haikaran silmä

The Eye of the Heron on Ursula K. Le Guinin vuonna 1978 julkaistu romaani ja aineistoni vanhin alkuteos. Sen suomennos *Haikaran silmä* julkaistiin vuonna 2015 ja Jyrki livosen kääntämänä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen kolmannen luvun 10 ensimmäistä sivua alkuperäisestä (sivut 35–45, Le Guin, 1995) sekä niitä vastaavia 9 sivua käännöksestä (sivut 33–42, Le Guin, 2015)

Teos sijoittuu kaukaiseen tulevaisuuteen toiselle planeetalle. Sen novum (ja kommentaarin kohde) on siirtokunnan yhteiskunnassa: planeetan väestö on Maapallolta karkotettujen ihmisten jälkeläisiä, jotka ovat jakautuneet väkivaltarikollisten jälkeläisiin sekä pasifistien jälkeläisiin.

Le Guin oli tunnettu fantasia- ja tieteiskirjailija. Tunnetuin hänen teoksistaan lienee Maameren tarinat – sarja (Le Guin, 1979–2003). Le Guin kirjoitti myös mm. runoutta, realistista fiktiota, lastenkirjoja, näytelmäkirjoituksia ja sanoituksia lauluihin sekä myös käänsi itse muutaman teoksen (Le Guin, 2018). Toistuvia teemoja hänen teoksissaan ovat mm. taolaisuus, sukupuoli, feminismi ja etnografia (New World Encyclopedia, 2018). Le Guinin teoksia on suomennettu parisen kymmentä.

Jyrki livonen on valtiotieteen tohtori, joka on toiminut mm. 10 vuotta puolustusministeriön viestintäjohtajana (Ilta-Sanomat, 2012). livonen on julkaissut lukuisia tutkielmia esimerkiksi Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitokselle sekä joitakin suomennoksia eri teoksista. Le Guinin tuotannosta hän on suomentanut 8 teosta. (Fennica – Suomen kansallisbibliografia, hakusana *'iivonen jyrki'*, 2018)

Haikaran silmä seuraa, mitä tapahtuu, kun planeetalla elävien kahden kuppikunnan välille nousee konflikti. Toinen osapuoli haluaa perustaa uuden siirtokunnan ja toinen taas ei, mikä johtaa välienselvittelyyn.

3.7 The Fractal Prince – Fraktaaliruhtinas

The Fractal Prince on Hannu Rajaniemen vuonna 2012 julkaistu romaani. Se on toinen osa trilogiassa, jonka *The Quantum Thief* –teos aloitti. Sen suomennos *Fraktaaliruhtinas* julkaistiin vuonna 2013 ja kääntäjänä toimi Antti Autio. Tässä tutkimuksessa käytän kandidaatintutkielmani aineistoa. Aineisto koostuu 18 sivusta alkuperäisestä (sivut 7–17 sekä 237–245, Rajaniemi, 2012) sekä 27 sivusta käännöksestä (sivut 17–32 sekä 354–366, Rajaniemi, 2014). Nämä sivut kattavat luvut nimeltä *The Thief and the Box/Varas ja laatikko* sekä *Tawaddud and the Thief/Tawaddud ja varas*.

Deus Ex Homine tavoin myös *The Fractal Prince* sijoittuu tulevaisuuteen ja teknologia on siinä erittäin keskeisessä osassa. Teoksen novum on myös varsin samankaltainen: ihmisen ja teknologian yhdistyminen sekä tekoäly.

Antti Autio on *Kvanttivaras*-trilogian lisäksi kääntänyt mm. lastenkirjallisuutta, fantasiaa sekä dekkareita (Kirjasampo.fi, Autio, Antti, 2018). Kandidaatintutkielmaani varten olin sähköpostitse yhteydessä Autioon ja kyselin hänen käännösprosessistaan (Koski, 2016, s. 8). Kirjan kääntäminen oli poikkeustapaus, koska kirjailija itse puhuu suomea äidinkielenään (ks. kohta 3.2 *Deus Ex Homine*) ja hän osallistui käännösprosessiin. Autiolla oli mahdollisuus esittää Rajaniemelle kysymyksiä tekstistä, termeistä sekä käännösratkaisuista. Hän ja Rajaniemi sopivat, että Autio pyrki käännöksessään säilyttämään alkuperäisen teoksen värikkään kielenkäytön sanasanaisen käännöksen sijaan. Rajaniemi myös luki valmiit käännökset ja antoi niistä kommentteja ennen käännösten julkaisua. (Autio, 2015)

Kvanttivaras-trilogian maailmassa ihmiskunta on levittäytynyt ympäri aurinkokuntaamme. Biologinen ja teknologinen kehonmuokkaus on aiheuttanut lajin hajautumisen niin, että ihmislajeja on jo oikeastaan yhden sijaan monta. *Fractal Prince* seuraa trilogian päähenkilöiden, herrasmiesvaras Jean le Flambeurin ja oortilaissoturin Mielin, pyrkimyksiä vapautua erään tekoälyjumaluuden ikeestä. Lisäksi kirjassa seurataan erään voimakkaan suvun tyttären, Tawaddudin, tarinaa villikoodin valtaamassa Maassa. Päähenkilöiden ja Tawaddudin tarinat sitoutuvat toisiinsa teoksen loppupuolella.

3.8 The Martian – Yksin Marsissa

The Martian on Andy Weirin ensimmäisen kerran omakustanteena vuonna 2011 julkaistava teos. Crown Publishing osti kirjan julkaisu-oikeuden ja julkaisi sen uudelleen vuonna 2014. Sen suomennos *Yksin Marsissa* julkaistiin syyskuussa vuonna 2015 (kuukautta ennen teokseen perustuvaa ja samaa nimeä kantavaa elokuvaa) Kaj Lipposen kääntämänä. Tässä tutkimuksessa tarkastelen 10 sivua alkuperäisestä (sivut 100–111, lokimerkinnän loppuun, Weir, 2014) sekä niitä vastaavia 11 sivua käännöksestä (sivut 112–123, Weir, 2015). Tarkastelen siis kirjan lokimerkintöjä Sol 82–Sol 95.

Teos sijoittuu lähitulevaisuuteen, vuoteen 2035. Teoksen novum on miehitetyt Mars-lennot. Weir on kertonut pyrkineensä tekemään teoksesta teknologisesti mahdollisimman tarkan ja mahdollisen. Kirjan Mars-lento perustuu suunniteltuun *Mars Direct* -nimiseen avaruushjelmaan. (Penguin Random House, 2018)

Andy Weir on varsin tuore kirjailija. Koulutukseltaan ja työtaustaltaan hän on ohjelmistosuunnittelija ja ennen *The Martiania* häneltä oli julkaistu vain novelleja. Weir kuvailee itseään avaruus- ja tiedenörtiksi. (Penguin Random House, 2018, osiot *About* ja *The Martian*)

Kaj Lipponen on *The Martianin* lisäksi kääntänyt muusikoiden elämäkertoja, tietokirjan sekä huumorikirjoja. (Fennica – Suomen kansallisbibliografia, hakusana 'lipponen, kaj', 2018)

The Martian seuraa astronautti Mark Watneyn selviytymiskamppailua Marsissa sen jälkeen, kun hänet vahingossa hylätään sinne, sekä hänen pyrkimyksiään päästä takaisin kotiin Maahan.

Seuraavassa luvussa esittelen analyysini tuloksia esimerkein sekä löydösten vaikutuksia suhteessa alkuperäisen tekstiin.

4. Analyysi

Tässä luvussa esittelen aineistostani löytämiäni tuloksia. Esittelen tulokset teoksittain ja jaan tulokset kategorioittain. Usean teoksen kohdalla jonkin kategorian tuloksissa ei ole nähtävillä mitään yhdistävää tekijää. Tulkiten tällaisten esiintymien johtuvan enemmän kääntäjän henkilökohtaisesta käännösprosessista tai julkaisuprosessista kuin käännettävästä tekstistä, jolloin jätän kyseisen kategorian käsittelemättä kyseisen teoksen kohdalla.

Kuten teoriaa käsitelleessä luvussa 2 mainitsin, jätin analyysissäni pois sellaisen eksplikoinnin, joka on pakollista. On myös tärkeää muistaa, että harva tässä tutkimuksessa esitelty muutos on käännösvirhe tai muuten huono ratkaisu itsessään. Eksplikointi on kääntämisen realiteetti, josta myös sen tutkimiseen käytetty vaivannäkö katsoakseni kielii.

Esimerkkien kohdalla paksunnetut sanat tai kohdat ovat omia korostuksiani. Mikäli kursivoidun esimerkkivirkkeen keskellä on kursivoimaton sana tai kohta, oli tuo kohta korostettu myös alkuperäisteoksessa/käännöksessä.

Useammasta teoksesta löytyi myös epätarkkuuksia käännöksestä. Erittelen nämä omana kategorianaan jokaisen teoksen kohdalla.

4.1 Blindsight – Sokeanäkö

Sokeanäöstä löytyneiden eksplikointien määrä oli yksi aineistoni alhaisimmista. Eniten poikkeamia löytyi koheesion eksplikoinnista, eli selventämisen sekä sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategorioista. Käännöksessä oli myös epätarkkuuksia.

4.1.1 Koheesion eksplikointi

Kaiken kaikkiaan *Sokeanäkö* on koheesion tasolla varsin uskollinen alkuperäiselle. Joitakin koheesion kautta kognitiiviseen vieraannuttamiseen vaikuttavia seikkoja kuitenkin oli: Alkuperäisessä teoksessa on käytetty varsin runsaasti puolipistettä, joiden määrää on käännökseen vähennetty. Tämän lisäksi muutama tähtitieteen termi on selitetty auki.

Järkeistäminen

Merkittävin muutos käännöksessä järkeistämisen suhteen on puolipisteiden poistaminen. Alkuperäisessä teoksessa on tarkastelemallani alueella 16 puolipistettä. Käännökseen näistä ei säilytetty yhtäkään. Puolipiste ei ole erityisen yleinen piirre englannin kielessä (Bruthiaux, 1995), kuten ei suomessakaan (Kankaanpää, 1997), joten kirjoittaja lienee käyttänyt niitä vahvistaakseen kirjassa vallitsevaa hieman

ahdistavaa tunnelmaa kytkemällä lauseita toisiinsa heikommin. Lisäksi teoksen narratiivi on kirjoitettu ensimmäisessä persoonassa päähenkilön näkökulmasta ja puolipisteillä saavutetaan puheenomaisempi tunnelma kerrontaan.

Puolipisteillä on osansa myös kognitiivisen vieraannuttamisen luomisessa: puolipistettä pidetään elitistisenä ja hienostelevana (esim. Steck, 2014 ja Salusinszky, 2011). Suomessakin puolipistettä pidetään enemmänkin tyylikeinona, hyvän kirjoittajan merkinä ja vaikeana käyttää (Kankaanpää, 1997). Kirjan kertoja, kuten kaikki muutkin teoksen henkilöt, on todella pitkälle ammatissaan erikoistunut sekä huippuälykäs, ja suurin osa ihmiskunnasta näkee kaikki kirjan henkilöt juuri elitistisinä ja hienostelevina. Kirjan kertojalla on lisäksi neurologisia ongelmia, joiden vuoksi hän vaikuttaa muiden ihmisten mielestä kylmältä ja tunteettomalta. ”Elitistiset” puolipisteet auttavat myös välittämään tätä ominaisuutta lukijalle. Puolipisteellä erotettujen lauseiden suhteiden eksplikoinnin takia nämä vivahteet puuttuvat *Sokeanäöstä*.

Osa alkuperäisen puolipisteistä venyttää kuitenkin englannin puolipistesääntöjä varsin äärimilleen ja englannin puolipistesäännöt poikkeavat myös suomen säännöistä. Seuraavassa muutama esimerkki:

Taulukko 3

Esim. nro	Blindsight	Sokeanäkö
4	<i>He wasn't just talking about Jack; our own carapace was coated with the same stuff. (s. 124)</i>	<i>Hän ei viitannut pelkästään Vieteriukkoon, sillä oma panssarimme oli nyt päällystetty samalla tavalla. (s. 116)</i>
5	<i>He didn't speak, long enough to call up a subtitle; then he brayed like a horse. (s. 126)</i>	<i>Hän oli hiljaa riittävän kauan hakeakseen tekstityksen, ja sitten hän kiljahti kuin hevonen. (s. 117)</i>

Esimerkin 4 virkkeessä alkuperäiseen sopisi paremmin kaksoispiste, sillä jälkimmäinen lause selittää ensimmäistä ja lauseiden välinen suhde on selkeä (Grammarly, 2018 ja Oxford Dictionaries, *Colon (:)*, 2018). Puolipiste on kuitenkin myös mahdollinen (University of Wisconsin-Madison, 2018). Käännökseen olisi myös ollut mahdollista säilyttää puolipiste, vaikka se olisikin ollut hieman peruskäytöstä poikkeavaa. Yleensä puolipiste ilmaisee vastakkainasettelua kahden lauseen välillä, mutta se voi myös linkittää lauseita, jotka tarkastelevat samaa asiaa kahdesta eri näkökulmasta. (Kankaanpää, 1997) Jälkimmäisessä käytössä myös tähän virkkeeseen olisi voitu laittaa puolipiste: *Hän ei viitannut pelkästään Vieteriukkoon; oma panssarimme oli nyt päällystetty samalla tavalla.*

Esimerkin 5 virkkeessä alkuperäiseen sopisi paremmin pilkku, sillä lauseilla on selkeä ajallinen seuraussuhde. Englannin kielessä puolipiste asettaa kaksi itsenäistä lausetta samanarvoisiksi, mutta alkuperäisen teoksessa jälkimmäinen lause ilmiselvästi seuraa toista. (University of Wisconsin-Madison, 2018). Suomeksi puolipiste ei ole mahdollinen.

Alkuperäisen 16 puolipisteestä useat olisivat kuitenkin selkeästi täysin mahdollisia säilyttää myös käänöksessä.

Taulukko 4

Esim. nro	Blindsight	Sokeanäkö
6	<i>In some places the radiation intense enough to turn unshielded flesh to ash in an instant; calmer backwaters would merely kill in the same span of time. (s. 128)</i>	<i>Joissakin kohdissa säteily oli riittävän voimakasta muuttamaan suojaamattoman lihan hetkessä tuhkaksi, rauhallisemmissa nurkissa se veisi samassa ajassa vain hengen. (s. 120)</i>
7	<i>Bates sent one grunt humming off to the hold; two more emerged in formation, spinelight glinting off their armor. (S. 131)</i>	<i>Bates lähetti yhden soltun surisemaan kohti varastoa. Kaksi uutta ilmestyi rivissä rangon valo panssarilla kimaltaen. (s. 122)</i>
8	<i>The problem wasn't so much a lack of prey as a lack of difference from it; vampires were such a recent split from the ancestral baseline that the reproductive rates hadn't diverged. (s. 135)</i>	<i>Kyse ei ollut niinkään siitä, että saalista ei olisi, vaan siitä, että ero saaliiseen nähden oli niin pieni. Vampyyrit olivat eronneet yhteisestä sukupuusta niin äskettäin, ettei suvunjatkamisnopeus ollut ehtinyt eriytyä. (s. 126)</i>

Esimerkkine 6 ja 7 virkkeissä pisteet voitaisiin suomenkin kieliopin mukaan korvata puolipisteellä. Myös esimerkin 8 virkkeestä voisi pisteen korvata puolipisteellä, vaikka virkkeestä tulisikin silloin hyvin pitkä ja melko monipolvinen. Tämän voisi ratkaista muokkaamalla sitä hieman: *Ongelma ei ollut niinkään saaliin puute, vaan se, että ero saaliiseen nähden oli niin pieni; vampyyrit olivat eronneet yhteisestä sukupuusta niin äskettäin, ettei suvunjatkamisnopeus ollut ehtinyt eriytyä.*

Puolipisteiden lisäksi käänöksestä löytyi muunlaistakin järkeistämistä, mutta ei siinä määrin, että sitä kannattaisi tässä käsitellä tai että sitä voisi pitää merkityksellisenä.

Selventäminen

Selventämistä käänöksessä oli varsin vähän. Löydöksistäni suuri osa oli merkityksettömiä nimenomaan tieteiskirjallisuuden kannalta tarkasteltuna. Samanlaista selventämistä löytynee kaikesta kääntämisestä:

Taulukko 5

Esim. nro	Blindsight	Sokeanäkö
9	<i>I don't care how embryonic that thing is. (s. 125)</i>	<i>En minä välitä vaikka se kapine olisikin pelkkä sikiö. (s. 116)</i>
10	<i>Michelle digested that for a moment. (s. 126)</i>	<i>Michelle mietti hetken. (s. 117).</i>

Esimerkin 5 ensimmäisessä virkkeessä on korvattu alkioon viittaava adjektiivi *embryonic* substantiivilla *sikiö*.

Esimerkin 10 virkkeessä Michellen sulattelusta (*digested*) on tullut vain mietiskelyä.

Kaksi esiintymistäni oli kuitenkin juuri sellaista selventämistä, mitä odotinkin tieteiskirjallisuuden käänöksistä löytyvän: jonkin termin auki selittämistä tai korvaamista yläkäsitteellä.

Taulukko 6

Esim. nro	Blindsight	Sokeanäkö
11	<i>We'd fallen so far that the naked eye didn't see a disk, barely even saw curvature anymore. (s. 127)</i>	<i>Olimme pudonneet niin alas, ettei kiekkoa enää nähnyt paljain silmin ja pilvipeitteen kaareutumisenkin vain vaivoin. (s. 119)</i>
12	<i>So Sarasti had derived some optimum compromise, a mildly eccentric orbit that nearly brushed the artifact at perigee but kept a discreet distance the rest of the time. (s. 136)</i>	<i>Niinpä Sarasti oli kehittänyt jonkin ihanteellisen kompromissiratkaisun, hieman soikean radan joka matalimmalla korkeudellaan lähes kosketti artifaktia mutta pysyi muun aikaa kohteliaan etäällä. (s. 127)</i>
13	<i>ConSensus carried his voice into the drum as Theseus coasted to apogee: -- (s. 136)</i>	<i>ConSensus kantoi hänen äänensä sylinteriin Theseuksen liukuessa radan korkeimpaan kohtaan: -- (s. 127)</i>

Esimerkin 11 virkkeessä sanan *curvature* sisältö on selitetty auki käännökseen lisäämällä sana *pilvipeite*.

Näin tehdään selväksi, että kaareutumisella ja kiekolla tarkoitetaan nimenomaan kaasuplaneetan kiekkoa ja sen pinnan kaareutumista.

Esimerkkien 12 ja 13 virkkeissä sanat *perigee* ja *apogee* on käännöksessä eksplikoitu. Molemmat ovat kuitenkin myös englanniksi nimenomaan tähtitieteen ja kiertoratamekaniikan termejä, eivätkä sellaisina varmastikaan tuttuja kaikille. Alkuperäisenkin käyttää niitä väärin: *apogee* ja *perigee* –termejä käytetään nimenomaan Maata kiertävien objektien radoista kun esimerkeissä yllä puhutaan avaruusaluksesta, joka kiertää Oortin pilvestä löytynyttä kaasujättiläistä. Tämä kertoo mielestäni osaltaan siitä, että termit eivät ole yleiskielisiä vaan nimenomaan tähtitieteen termejä. Muiden kuin Aurinkoa, muuta tähteä, Maata ja Kuuta kiertävien kiertoratojen matalimmista ja korkeimmista kohdista käytetään termejä *periapsis* ja *apoapsis*. Kaikilla näillä termeillä on myös vakiintuneet suomalaiset vastineensa: *perigeum* ja *apogeum* sekä *periapsis* ja *apoapsis*. (Tieteen termipankki, 2014). Sokeanäön maailmassa kaikki henkilöt tietäisivät nämä termit, ovathan he käytännössä superihmisiä ja koulutettu lentämään avaruusaluksista.

4.1.2 Koherenssin eksplikointi

Koherenssin tasolla käännös on myös varsin uskollinen alkuperäiselle. Löydöksiä oli pidentymisen kategoriassa vain muutama, eikä löydöksillä ollut mitään yhdistävää tekijää, joten en tässä käsittele kategorian löydöksiä lainkaan. Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriaan löydöksiä tuli kaikista eniten, mutta näissäkään ei suurimmaksi osaksi näkynyt mitään yhdistävää tekijää. Löydökset lienevät vain normaalin käännösprosessin tai oikolukuprosessin vaikutusta.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Tämän kategorian merkittävimmät muutokset olivat painottomuudessa ja avaruusaluksessa elämiseen viittaavissa kohdissa:

Taulukko7

Sivu (ST/TT)	Blindsight	Sokeanäkö
14	<i>It was too easy to get lost up there in the dome, naked infinite space stretching a hundred eighty degrees on every axis. (s. 123)</i>	<i>Oli aivan liian helppoa eksyä tähystyskupuun, alastomaan loputtomaan avaruuteen joka ylsi satakahdeksankymmentä astetta joka suuntaan. (s. 115)</i>
15	<i>I gave them a few minutes and crept forward to the darkened bridge. (s. 123)</i>	<i>Odottelin pari minuuttia ja hiivin eteenpäin pimennetylle komentosillalle. (s. 115)</i>
16	<i>They floated quietly for a while, up there past the bulkhead. (s. 124)</i>	<i>Hetken aikaa he leijuivat hiljaa laipion toisella puolella. (s. 116)</i>
17	<i>She pushed off and floated up the spine. (s. 133)</i>	<i>Hän potkaisi vauhtia ja leijui rankaa pitkin. (s. 124)</i>

Kolmessa virkkeessä (esimerkit 14, 15 ja 17) on poistettu sana *up*, ylös. Vaikka painottomuudessa ei sellaisia suuntia oikeastaan olekaan, kuin ylös tai alas, viitataan alkuperäisessä sanalla *up* todennäköisesti siihen suuntaan, mikä olisi ylös silloin kun alus on painovoiman vaikutuksen alaisena (esimerkiksi lähtöalustalla). Tämä kertoo meille esimerkiksi, että verrattuna kertojan sen hetkiseen sijaintiin esimerkin 14 ensimmäisessä virkkeessä tähystyskupu on lähempänä sitä aluksen päätä, joka osoittaa menosuuntaan. Samoin esimerkin 17 virkkeessä sana *up* kertoo lukijalle, että virkkeen *she* leijui rankaa pitkin kohti aluksen menosuuntaa. Nämä pienet poistot vaikuttavat siis siihen, miten teos viittaa rakentamaansa maailmaan ja sitä kautta myös teoksen sisäiseen koheesioon.

Esimerkin 15 virkkeessä sana *crept* on käännetty hiipimiseksi. Englannin sana *creep* tarkoittaa hiipimisen lisäksi myös esimerkiksi ryömimistä, matelua tai jopa kiipeämistä. Koska tarinan aluksessa ei ole kaikkialla keinotekoista painovoimaa, tässä lauseessa *crept* viittaa leijumiseen hiljaa painottomuudessa. Kielitoimiston sanakirjan mukaan hiipiminen tarkoittaa etenemistä ”hyvin varovaisin askelin äänettömästi, huomaamattomasti.” Tässä tapauksessa siis matelu voisi olla kuvaavin vastine, jotta teoksen sisäinen koherenssi painottomuuden suhteen säilyisi.

Näiden lisäksi mainittakoon, että esimerkin 14 virkkeessä on myös pelkkä *dome* käännetty tarkentavasti tähystyskuvuksi: tämä antaa tilasta hieman pienemmän vaikutelman, kuin mitä taas lauseen loppuosasta voisi tulkita.

4.1.3 Epätarkkuudet käänöksessä

Teoksesta löytyi tutkimaltani alueelta kolme epätarkkuutta.

Epätarkkuudet 1

Esim. nro	Blindsight	Sokeanäkö
18	<i>No Earthly form of life would have lasted a second in there, though; intricate topographies of radiation and electromagnetic force seethed around the structure, seethed within it. (s. 128)</i>	<i>Yksikään Maan elämänmuoto ei olisi kuitenkaan kestänyt siellä sekuntiakaan: säteilyn ja sähkömagneettisten voimien hienovarainen topologia huokui rakenteen ympärillä ja sen sisällä. (s. 120)</i>
19	<i>Theseus growled, giving us more attitude. (s. 130)</i>	<i>Theseus jyrisi ja nosti meitä korkeammalle. (s. 121)</i>
20	<i>I read it off her: "If it wasn't attacking at all. If it was defending itself." (s. 134)</i>	<i>Toistin sen hänelle: "Jos se nyt ylipäänsä hyökkäsi meitä vastaan. Jos se puolustautui." (s. 125)</i>

Esimerkin 18 virkkeessä käänöksessä puhutaan topologiasta, vaikka alkuperäisessä puhutaan topografiasta. Nämä ovat kaksi eri asiaa. Myös topografia mainitaan kuitenkin jopa kaksi kertaa tarkastelualueellani, mikä lienee sotkenut kääntäjää.

Esimerkin 19 virkkeessä *Theseus*-alusta on inhimillistetty ja sen kuvataan protestoivan liian tiukkaa kurssinkorjausta vastaan nitisemällä ja rutisemalla. Käänöksessä alus kuitenkin nousee korkeammalle. Kääntäjä on saattanut lukea sanan *attitude* väärin sanana *altitude*.

Kirjan päähenkilön erikoistumisalaa on tulkita erikoislahjakkaita ihmisiä ja selittää tavallisille ihmisille, että mitä he oikeasti sanovat. Esimerkin 20 virkkeessä hän tulkitsee keskustelukumppaninsa eleistä ja sanoista, mitä hän oikeasti tarkoittaa, ja sen jälkeen esittää tulkintansa tälle. Käänöksessä tämä merkitys tuntuu menneen kääntäjältä aivan ohi, mikä johtaa hämmentävään käänökseen. Päähenkilö ei nimittäin missään vaiheessa toista keskustelukumppanilleen mitään jo sanottua. Tämän seurauksena käänöksessä myös itse lainaus vaikuttaisi olevan päähenkilön itse keksimä ajatus, vaikka alkuperäisessä se on vain päähenkilön tulkinta hänen keskustelukumppaninsa vihjaamasta ajatuksesta.

4.2 Deus Ex Homine

Deus Ex Homine käänös on varsin uskollinen lähtötekstille. Hannu Rajaniemen tyyli kirjoittaa on sidosteisuuden suhteen erittäin löysä, joten järkevöittämistä ja pidentymistä on käänöksessä suhteellisen paljon (kuitenkin vähemmän verrattuna *Fractal Princen* käänökseen). Selventämistä käänöksessä on varsin vähän, mutta joidenkin teknisten termien kohdalla on käytetty termin sijaan yleiskielistä sanaa. Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoria oli suurin löydösmäärältään tämän teoksen kategorioista.

4.2.1 Koheesion eksplikointi

Koheesion eksplikoinnin kannalta tärkeimmät löydökset käänöksestä sijoittuivat selventämisen kategoriaan. Kaiken kaikkiaan käänös kuitenkin vastaa alkutekstiä koheesion tasolla oikein hyvin.

Järkeistäminen

Järkeistämisen suhteen käänös on hiukan alkutekstiä sidosteisempi. Hannu Rajaniemi valitsee hyvin usein jonkin välimerkin konjunktion sijaan, ja käänökseen on korvattu näitä välimerkkejä konjunktioilla:

Taulukko 8

Esim. nro	Deus Ex Homine (eng)	Deus Ex Homine (fin)
21	"You too," I say, surprising both myself and the symbiote with my sincerity. (s. 2)	"Niin sinuakin", vastaan vilpittömästi ja yllätän sekä itseni että symbiootin. (s. 8)
22	The quicksuit is a halo around her: it makes her look like a knight. (s. 2)	Elopuku hohtaa kehänä hänen ympärillään niin, että hän näyttää ritarilta. (s. 9)
23	"It's a bad war. Worse than we know. And you're right, the godplague agents can't kill. But the gods can. -- (s. 4)	"Se on julma sota. Julmempi kuin osaamme kuvitellakaan. Sinäkin olet kyllä oikeassa: jumalruton aiheuttajat eivät pysty tappamaan, mutta jumalat pystyvät. -- (s. 11)

Vaikka lisättyjä konjunktioita on kuitenkin varsin vähän verrattuna esimerkiksi *The Fractal Princen* käänökseen (ks. 4.7.1), käänös on kuitenkin eksplisiittisempi koheesion tasolla kuin alkuperäinen.

Näiden lisäksi huomionarvoinen löydös on, että kääntäjä on järkeistänyt pääjuonen välissä kerrottujen menneiden tapahtumien kertomiseen käytettyä aikamuotoa. Alkuperäisessä nämä menneisyyden tapahtumat on muun novellin tapaan kerrottu preesensissä, mutta käänöksessä muistelu tapahtuvat imperfektissä:

Taulukko 9

Esim. nro	Deus Ex Homine (eng)	Deus Ex Homine (fin)
24	Two years ago. University cafeteria. Me, trying to get used to the pale colours of the real world again. Alone. And then three girls sit down at the neighboring table. Pretty. Loud. (s. 6)	Tapasimme kaksi vuotta sitten yliopiston ruokalassa. Minä yritin totutella taas todellisen maailman haaleisiin väreihin. Yksin. Ja sitten kolme tyttöä istui viereiseen pöytään. He olivat kaikki sieviä mutta kovaäänisiä. (s. 14)

Imperfektin käyttö käännöksessä on toki tässä ymmärrettävää, sillä tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen suhteessa teoksen kerrontahetkeen. Rajaniemen *Quantum Thief*–trilogiassa käytetään kuitenkin myös paljon yksikön ensimmäisen persoonan kertojaa preesensissä. Se on osa Rajaniemen tyyliä, ja sillä on osansa kognitiivisen vieraannuttamisen luomisessa (ks. kappale 2.1). Kertoja kertoo tarinaansa suoraan lukijalle, aivan kuin lukija ja kertoja olisivat samassa todellisuudessa ja ajassa. Preesensin käyttö luo alkuperäiseen lisäksi hyvin puheenomaisen vaikutelman. Aikamuodon selventämisen seurauksena tämä kohta käännöksestä on kirjallisempi.

Selventäminen

Selventämisen kategorian löydöksistä tärkeimmät koskivat teknisiä termejä:

Taulukko 10

Esim. nro	Deus Ex Homine (eng)	Deus Ex Homine (fin)
25	<i>The angel is big, even bigger than I expected from the lifecasts. (s. 2)</i>	<i>Enkeli on iso, vielä isompi kuin olin kuvitellut näkemieni vloggausten perusteella. (s. 8)</i>
26	<i>The downdraft from the micron-sized fans in the angel's wings tears petals from Sue's chrysanthemums. (s. 2)</i>	<i>Enkelin siipien mikronikokoisten tuulettimien puhallus repii terälehtiä Suen krysanteemeista. (s. 8)</i>
27	<i>Fancasts on the Q-net claim that the Deicide Corps get a DNA reworking besides the cool toys. (s. 2)</i>	<i>Q-netin fanivideoissa väitetään, että jumalsurmajoukkojen sotilaiden DNA:ta parannellaan sen lisäksi, että he saavat siistejä leluja. (s. 9)</i>
28	<i>Recursively self-optimising Als don't kill people. (s. 4)</i>	<i>Itseen jatkuvasti parantavat tekoälyt eivät tapa ihmisiä. (s. 11)</i>
29	<i>The godplague is a volition-bonding, recursively self-improving and self-replicating program. (s. 6)</i>	<i>Jumalrutto on tahtoon kiinnittyvä rekursiivisesti itseään parantava ja monistama ohjelma. (s. 14)</i>

Novellissa mainitaan useampaan otteeseen erilaiset *cast*-lähetykset (*lifecast*, *fancast*, virkkeet esimerkeistä 25 ja 27). Käännöksessä nämä on kaikki käännetty videoiksi ja niihin on liitetty näkemiseen liittyvää sanastoa. Alkuperäinen teksti ei kuitenkaan kertaakaan käytä *cast*-sanojen yhteydessä mitään näkemiseen viittaavaa. Tosimaailmassa *cast*-sana esiintyy esimerkiksi sanassa *podcast*: radiolähetyksen tapainen ohjelma, joka lähetetään internetin välityksellä (Yle.fi, 2017). Verbinä *cast* esiintyy usein älypuhelimissa: *cast* toiminnolla voidaan ”heittää” esimerkiksi Netflix-sovellus pyörimään television ruudulta (Tutorials Point, 2018). Rajaniemen luoma maailma on sen verran edistynyt (ihmiset voivat muuttua osiksi tekoälyä ja hylätä kehonsa, jonka jälkeen poliisina toimiva tekoäly voi palauttaa heidän kehoonsa), että novellin *cast*-lähetyksetkin voivat olla jotain aivan muuta kuin videoita: ne voidaan esimerkiksi heijastaa suoraan tajuntaan ja niissä voi olla mukana muitakin kuin videolla välittyviä aistihavaintoja. *Casteille* ei kuitenkaan ainakaan vielä ole mitään sen parempaa suomalaista vastinetta, jonka takia kääntäjä on mahdollisesti kääntänyt nämä videoiksi.

Esimerkin 26 virkkeessä *fans* on käännetty *tuulettimet*. Alkuperäisen *fan* viittaa enkelin siivissä sijaitseviin koteloituihin puhaltimiin, jotka tuottavat enkelille lentämiseen tarvittavan nostovoiman. Samankaltaisia puhaltimia käytetään myös esimerkiksi multikoptereissa ja helikoptereissa, ja näitä nimitetään englanniksi sanalla *ducted fan* (Wise, 2014). Termin suomenkielinen vastine on puhallin (Lehtinen, 1989).

Esimerkin 28 virkkeessä kääntäjä on jälleen selventänyt *self-optimising*-termin siihen liittyvällä yleiskielen sanalla. Alkuperäinen viittaa ohjelmistoille tehtävään optimointiin. Optimointi on toki parantamista, mutta terminä se sisältää tätä yleissanaa enemmän tietoa. Optimoinnilla tehostetaan ohjelmiston suorituskykyä, esimerkiksi sen muistinkäyttöä tai suoritusaikaa. (Knupp, 2014) Käsitettä kuulee myös usein maallikoiden suusta tietokonepelien yhteydessä: pelitalot usein tiedottavat optimoineensa koodia, mikäli pelaajat ovat usein valittaneet, että heidän pelinsä on liian raskas pyörittää tai kaatuu usein. (Leidén, 2016)

Esimerkin 29 virkkeessä *bonding* on tietotekniikan termi, joka tarkoittaa, että esimerkiksi kaksi komponenttia liitetään toisiinsa tai yhdistetään, niin että ne toimivat yhtenä. (Schluting, 2009) *Kiinnittyvä* antaa ymmärtää, että jumalrutto kiinnittyy tahtoon enemmän loisen tavoin. Alkuperäisen tekstin merkitys kuitenkin on, että jumalrutto toimii isäntänsä tahdon kanssa yhteistyössä. Aikaisemmin käännoksessä puhutaan vauvoista, jotka ovat yhtä jumalruton kanssa. Tässäkin kohtaa juuri yhdistyminen tai mahdollisesti liittyminen olisi ollut tarkempi ratkaisu.

Kolme viimeistä erittelemääni termiä ovat kaikki myös yleiskielen sanoja ja siksi luonteeltaan sellaisia, että aihealueisiin perehtymätön ei välttämättä tunnista niitä termeiksi.

4.2.2 Koherenssin eksplikointi

Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriaan tuli tarkastelemaltani alueelta eniten löydöksiä tämän teoksen kategorioista. Pidentymisen kategoria taas oli toiseksi suurin. Koherenssin suhteen käännoös on erityisesti pidentymisen takia jonkin verran eksplisiittisempi. Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategorian löydöksistä suurin osa oli sellaisten pienten lauseiden poistoa, jotka kertovat kuka puhuu ja miten (esim. *she says, I ask*). Muutoin kategorian löydöksissä ei ole mitään yhdistävää tekijää, joten sitä ei ole mielekästä tässä esitellä. Keskityn siis tämän teoksen osalta vain pidentymisen kategoriaan.

Pidentyminen

Löysien lauseiden välisten suhteiden lisäksi Hannu Rajaniemi käyttää usein varsin lyhyitä ja vähäsanaisia virkkeitä. Näitä kääntäjä on pidentänyt useassa kohtaa:

Taulukko 11

Esim. nro	Deus Ex Homine (eng)	Deus Ex Homine (fin)
30	<i>I don't blame Craig. (s. 1)</i>	<i>En pane Craigin huomautusta pahakseni. (s. 7)</i>
31	<i>I can only stare. (s. 2)</i>	<i>Tuijotan häntä sanattomana. (s. 9)</i>
32	<i>"Finnish, too," I add. (s. 3)</i>	<i>"On se suomalainenkin piirre", lisään. (s. 10)</i>
33	<i>Two years ago. University cafeteria. (s. 6)</i>	<i>Tapasimme kaksi vuotta sitten yliopiston ruokalassa. (s. 14)</i>
34	<i>Pretty. Loud. (s. 6)</i>	<i>He olivat kaikki sieviä mutta kovaäänisiä. (s. 14)</i>
35	<i>These days, the nerd rapture is like the flu: you can catch it. (s. 6)</i>	<i>Nykyään nörttihurmio on kuin flunssa: tartunnan voi saada kuka tahansa. (s. 14)</i>
36	<i>She touches it gently and I feel it. (s. 8)</i>	<i>Aileen kosketti sitä kevyesti, ja kosketus tuntui hyvältä. (s. 17)</i>

Kaikissa yllä olevissa virkkeissä käännökseen on lisätty materiaalia, joka on joko implisiittistä alkuperäisessä tai puuttuu siitä täysin. Novellin päähenkilö ja kertoja on kokenut jumalruttotartunnan ja selviytynyt siitä, mutta seurauksena hän kärsii Aspergerin syndrooman kaltaisesta kyvyttömyydestä ymmärtää toisten tunteita, eleitä ja ilmeitä. Tämän korjaamiseksi hänen takaraivoonsa on asennettu symbiootiksi kutsuttu laite, joka tulkitsee ihmisiä hänen puolestaan. Teksti välittää tätä myös esimerkkien kaltaisilla hieman töksähtävänkin tuntuilla virkkeillä. Käännöksessä näitä on usein eksplikoitu yhdistelemällä tai laajentamalla, mikä heikentää päähenkilön neurologisen poikkeavuuden välittymistä. Esimerkin 26 virkkeessä käännökseen on myös lisätty sana *hyvältä*, vaikka alkuperäisessä ei ole tälle mitään syytä. Alkuperäisen virkkeen tarkoituksena on vain välittää lukijalle tieto, että symbiootti on yhteydessä myös päähenkilön tuntoaistiin. Käännökseen on eksplikoitu myös tuntoaistin laatu, mutta päähenkilön neurologisen poikkeavuuden takia emme voi päätellä onko hänellä lainkaan mielipidettä tuosta laadusta.

4.3 MaddAddam – Uusi maa

Uusi maa on koheesion kannalta alkuperäistä vastaava. Ainoa merkittävä ero tällä tasolla on, että käännökseen ei ole säilytetty alkuperäisen varsin runsasta yhdysmerkillä rakennettujen sanojen käyttöä. Koherenssin tasolla käännöksestä löytyy paljonkin poikkeavuutta. Käännökseen on valittu usein vähiten tieteellinen vastine yksittäisille sanoille. Kiinnostavaa on myös, että käännökseen on päätetty suomentaa myös paikkojen ja yritysten nimiä.

Tutkimallani alueella oli myös kaksi epätarkkuutta käännöksessä.

4.3.1 Koheesion eksplikointi

Järkeistämisen kategoriaan tuli muihin kategorioihin verrattuna varsin vähän löydöksiä, eikä niille löydy mitään yhteistä yhdistävää tekijää. Atwoodin virkkeet tutkimallani alueella ovat esimerkiksi Rajaniemen virkkeisiin verrattuna pitkiä, ja hän käyttää kaikkia välimerkkejä tasaisesti. Käännökseen on säilytetty välimerkit aina, kun suomen kieli sen sallii, joten oletan löytämäni vapaaehtoisten lauserakenteiden eksplikoitien johtuvan joko oikolukuprosessista tai tekstin lukemisen sujuvoittamisesta. Tämän vuoksi en käsittele järkeistämistä tämän teoksen kohdalla.

Selventämisen kategoriaan löydöksiä taas tuli varsin paljon, sillä alkutekstissä on paljon yhdysmerkillisiä sanoja, joista ei ole säilytetty käännökseen yhtäkään.

Selventäminen

Atwoodin *Oryx & Crake* –trilogiaan kokonaisuutena kuuluvat yhdysmerkeillä rakennetut uudet sanat. Lisäksi Atwood käyttää usein yhdysmerkillisiä versioita sanoista, jotka olisi mahdollista kirjoittaa myös yhdysmerkittöminä. Yhdysmerkkien käyttäminen yhdyssanoissa on englannin kieliselle lukijalle hieman vanhahtavaa tyyliä (Oxford Dictionaries, *Hyphen (-)*, 2018). Vanhahtava yhdysmerkkien käyttö voidaan katsoa kognitiivisen vieraannuttamisen keinona, kun se yhdistetään teoksen futuristiseen dystopiaan ja esimerkiksi siihen, että päähenkilö joutuu etsimään verkosta merkitykset sanoille otsalamppu ja mustavalolamppu. Yhdysmerkillisiä sanoja löytyi alkutekstistä 36 ja käännöksestä ei yhtäkään.

Tätä alkutekstin ominaisuutta olisi toki todella vaikea säilyttää käännöksessä, sillä suomen kielessä yhdysmerkillisiä rakenteita ei voi koostaa aivan yhtä vapaasti kuin englannissa. Lisäksi yhdysmerkin käyttöön ei suomessa liity samanlaista vanhahtavaa konnotaatiota kuin englannissa. Tämä selventäminen on siis luoteeltaan lähempänä pakollista eksplikointia, mutta löydösten määrän sekä puuttuvan kognitiivisen vieraannuttamisen elementin vuoksi katson merkitykselliseksi käsitellä tämän käännöksen ominaisuuden. Samanlaisen kognitiivisen vieraannuttamisen efekti olisi voitu ehkä säilyttää jollakin yhdenmukaisella strategialla kääntää yhdysmerkilliset sanat. Nyt käännöksessä ei kuitenkaan käynyt ilmi mitään tällaista.

Taulukko 12

Esim. nro	MaddAddam	Uusi maa
37	<i>Once arrived, he ducked into a shoddy soft-pretzel-infested net café and sent a checking-in message to Adam – – (s. 186)</i>	<i>Perille saavuttuaan Zeb sukelsi rähjäiseen, nahistuneita rinkeleitä kaupittelevaan nettikahvilaan ja lähetti Aatamille ilmoittautumisviestin – – (s- 265)</i>
38	<i>Zeb had gone to ground in an erstwhile high-life pool-enabled party-roomed condo complex called Starburst – – (s. 186)</i>	<i>Zeb oli asettunut ennen yllellisenä kerrostaloalueena tunnettuun, asukkaiden uima-altaalla varustettuun ja juhlahuoneistoilla varustettuun kompleksiin – – (s. 265)</i>
39	<i>These hosted a coral-reef ecosystem of dealers and addicts and pilotfish and drunks and hookers and pyramid scheme fly-by-nighters and jackals and shell-gamers and rent-gougers, all parasitizing one another. (s. 186)</i>	<i>Niiden biodiversiteetissä majaili sekalainen seurakunta huumeilureita, narkkareita, siipeilijöitä, juoppoja ja huoria, hämäräperäisten pyramidifirmojen edustajia, saalistajia, katuhuijareita ja vuokrankiskureita, jotka kaikki yrittivät käyttää hyväkseen kaikkia muita. (s. 265)</i>
40	<i>If so, it was possibly from his real, nameless father – an itinerant spade and sod artist prone to bonking the be-ringed and be-bangled wives of his upper echelon clients – that Zeb had inherited his more dubious talents: – – (s 188)</i>	<i>Jos se olisi totta, Zeb olikin ehkä perinyt kyseenalaiset lahjansa oikealta, tuntemattomaksi jääneeltä isältään, joltain pihatöitä hoitaneelta kulkumieheltä – (s. 269)</i>

Esimerkin 37 virkkeessä *soft-pretzel-infested* uudissana, joka on koostettu kuvaamaan kahvilan luonnetta. Käännöksessä *soft-pretzel-infested* on selitetty auki ilman sanan *infested*-merkitystä. Samoin esimerkin 38 virkkeessä Atwood kuvailee Zebin asuinsijan kolmella yhdysmerkillä muodostetulla rakenteella (*high-life, pool-enabled, party-roomed*). Tällaisten väliaikaisten adjektiivien muodostaminen on englannille varsin tyypillistä (Oxford Dictionaries, *Hyphen (-)*, 2018). Käännöksessä nämä on selitetty auki lisäämällä tekstiin merkityksiä: ylellinen asuinalue on myös tunnettu, uima-allas on asukkaiden yhteiskäytössä ja juhlahuoneistoja on useita. Alkuperäisessä jää kuitenkin auki, onko jokaisessa asunnossa oma allas ja oma juhlatila vai onko molempia vain yhden ja tilat jaettu asukkaiden kesken.

Esimerkin 39 virkkeessä sanat *coral-reef*, *shell-gamer* ja *rent-gouger* esiintyvät useimmin ilman väliviivaa (Oxford Dictionaries, *Hyphen (-)*, 2018). Käännökseen nämä sanat on käännetty niiden merkityksen mukaisesti.

Esimerkin 40 virkkeessä sana *be-ringed* esiintyy useimmin ilman väliviivaa (esim. Collins, 2018 ja Merriam-Webster, hakusana 'beringed', 2018) ja *be-bangled* on uudissana, joka on muodostettu *be-ringedin* pohjalta. Käännöksestä tämä kohta on jätetty kokonaan pois.

Käännöksessä on siis käytetty ainakin kolmea eri strategiaa yhdysmerkillisten sanojen ja ilmausten kääntämiseen.

4.3.2 Koherenssin eksplikointi

Koherenssin kannalta merkittävimmät löydökset ovat paikkojen, yritysten ja jopa päähenkilöiden nimien kääntäminen sekä käännöksen taipumus valita termeistä ja käsitteistä vähemmän tieteelliset versiot. Pidentymisen kategoriaan lajittelemistani löydöksistä suurin osa sopi myös sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriaan, joten en käsittele tätä kategoriaa omanaan lainkaan.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Atwoodin antamat nimet hänen luomansa maailman asukkaille ja asioille nojaavat rankasti siihen, miten englantia kirjoitetaan nykyisin esimerkiksi internetissä. Nimissä i-kirjainta vastaava äänne on usein kirjoitettu y-kirjaimella tai sanasta on tiputettu pois kirjaimia, jotka ovat lausussa äänettömiä (esim. *HelthWyzer* ja *Happicuppa*). Lisäksi nimillä on myös merkityssisältöä, joten päätös kääntää ne on perusteltu. On kuitenkin hieman ristiriitaista, että kirjan tapahtumakaupungissa, Jersey'n rannalla sijaitsevassa New Yorkissa, olisi esimerkiksi kahvilaketju, jonka nimi on *KultaKuppi*. Seuraavassa muutama esimerkki käännettyistä nimistä:

Taulukko 13

Esim. nro	MaddAddam	Uusi maa
41	<i>Adam (s. 186)</i>	<i>Aatami (s. 265)</i>
42	<i>Starburst (s. 186)</i>	<i>Tähtiryöppy (s. 265)</i>
43	<i>Happicuppa (s. 189)</i>	<i>KultaKuppi (s. 270)</i>
44	<i>HelthWyzer West (s. 191)</i>	<i>TerveysTehtaan Länsipiste (s. 273)</i>

Uusi maa on aineistostani ainoa teos, jossa on käännetty nimiä aivan tässä määrin. Esimerkiksi *Poseidonin lapsissa* (ks. luku 4.4 alla) *Crucible*-planeetan nimi on jätetty käännökseen englanninkielisenä, vaikka senkin nimessä on merkityssisältö. Nimien suomentaminen on yleisempää lastenkirjallisuudelle kuin aikuistenkirjallisuudelle (Oittinen & Paloposki, 2000, s. 384–385). *Oryx & Crake* –trilogia on kuitenkin ainakin pääkaupunkiseudun kirjastoissa luokiteltu aikuistenkirjallisuudeksi, joten nimien suomentaminen on tältäkin kannalta poikkeava ratkaisu. Teoksen koherenssi kärsii, kun englanninkielisessä maailmassa elävät englanninkieliset hahmot puhuvat suomalaisen KultaKatriina-kahviin vahvasti viittaavasta KultaKuppi-kahvilasta sekä Terveystalo-lääkäriketjuun viittaavasta TerveysTehtaasta. Toisaalta mikäli nimiä ei olisi eksplikoitu kääntämällä, vaan ne olisi jätetty englanniksi, olisi käänös tältä osin alkuperäistä implisiittisempi.

Kuten jo mainittua, käännettyjen nimien lisäksi käännöksen koherenssi on eksplisiittisempää tieteellisten termien käännösten suhteen:

Taulukko 14

Esim. nro	MaddAddam	Uusi maa
45	<i>Starburst had reached its half-life some time ago: -- (s. 186)</i>	<i>Tähtiryöpyn elinkaari oli ehtinyt puoliväliin: -- (s. 266)</i>
46	<i>You'll have to get the scans and prints inserted in the ID – I've put the address for that. (s. 190)</i>	<i>Henkilöpapereihin täytyy lisätä biometriset skannaukset ja sormenjäljet, siellä on osoite paikkaan, jossa se tehdään. (s. 272)</i>
47	<i>Research and innovation. Drugs, the medical kind; enriched vitamin supplements; materials for transgenic splices and gene enhancement, specifically the hormone blends and simulators. (s. 191)</i>	<i>"Tutkimustyötä ja innovaatioita. Lääkkeitä, vitamiiniravintolisiä, geenien silmukointiin ja paranteluun tarvittavia materiaaleja, erityisesti hormonisekoituksia ja -simulaattoreita. (s. 273)</i>
48	<i>Oh, and there's a new dropbox and a new gateway into it. (s. 191)</i>	<i>Niin, ja meillä on nyt uusi dropbox-kansio ja sinne mennään uutta reittiä. (s. 273)</i>

Esimerkin 45 virkkeessä *half-life*, eli puoliintumisaika (Tieteen termipankki, *tähtitiede: puoliintumisaika*, 2018), on käännetty elinkaareksi. *Elinkaari* lienee helpommin ymmärrettävä termi kuin *puoliintumisaika*, ja se välittää kuitenkin saman merkityksen kuin alkuperäisen *half-life*.

Esimerkin 46 virkkeessä *scans and prints* on pidennetty ja selitetty *biometrisiksi skannauksiksi ja sormenjäljiksi*. Lisäyksille ei ole alkutekstissä mitään ärsykettä, joten jää epäselväksi mistä kääntäjä on päätellyt lisättyjen tietojen luonteen. Nämä lisäykset myös sulkevat pois kaikki toisenlaiset skannaukset ja tulosteet, esimerkiksi sellaiset, joita ei meidän maailmassamme vielä ole olemassa. Lisäksi lopussa on eksplikoitu, että osoite on paikkaan, jossa nämä skannaukset otetaan. Osoite voisi yhtä hyvin kuitenkin olla virtuaalinen osoite, esimerkiksi internetsivusto tai jokin intranet-verkon tapainen.

Esimerkin 47 käännöksestä on jätetty pois alkuperäisessä esiintyvän *enriched*-sanan sisältö. Käännös viittaa reaali maailmassakin jo saatavilla oleviin vitamiiniravintolisiin, kun taas alkuperäinen viittaa *MaddAddamin* maailman turbohdettuihin versioihin. Samoin käännöksestä jää pois sanan *transgenic* merkitys. *Transgenic* viittaa lajien väliseen geenien siirtoon, joten *transgenic splicing* viittaa geenien ottamiseen yhdeltä lajilta ja niiden silmukointiin toista lajia edustavan yksilön geneihin. (Tieteen termipankki, *Biologia: silmukointi ja Biologia: siirtogeeninen*, 2018) *Oryx & Crake* -trilogiassa varsin keskeisessä osassa on uudet parannellut ihmiset, joilla on genejä usealta eri lajilta. Alkuperäinen viittaa tähän, mutta käännöksestä viittaus on poistettu.

Esimerkin 48 virkkeen *gateway* tarkoittaa tietoliikenteen yhdyskäytävää, jonka kautta yhteys jaettuun kansioon muodostetaan (Citrix, 2018). Osoite tälle alkuperäisen tarkoittamalle *dropboxille* voi olla sama, mutta yhteys on muuttunut. Käännöksen reitti tuntuu viittaavan enemmänkin siihen tapaan ja niihin toimintoihin, joita kansion sisältöön käsiksi haluava joutuu käyttämään. Alkuperäisessä puhuja kuitenkin vain vakuuttaa kuulijalleen, että tiedoston siirto on suojattu, koska siirto tapahtuu uuden yhteyden kautta.

4.3.3 Epätarkkuudet käännöksessä

Käännöksestä löytyi kaksi kohtaa, joista toisessa kääntäjä vaikuttaa tulkinneen lauseen sisäisen hierarkian väärin ja toisessa yhden sanan:

Epätarkkuudet 2

Esim. nro	MaddAddam	Uusi maa
49	– – <i>babe-charming, the knack for sneaking in and out of windows both real and virtual, discretion as the better part of valour; and a not always reliable cloak of invisibility. (s. 188)</i>	– – <i>nimittäin taidon hurmata naisia, puhjhdella sisään ja ulos sekä todellisen että virtuaalimaailman ikkunoista mottonaan "varovaisuus ennen rohkeutta" ja harteillaan näkymättömyysviitta, johon ei tosin aina voinut luottaa. (s. 269)</i>
50	– – <i>but he couldn't get back at her directly because of their shared digging activities. (s. 188)</i>	– – <i>mutta hän ei voinut heidän yhteisten lapiohomiensa takia käydä suoraan vaimonsa kimppuun. (s. 269)</i>

Esimerkin 49 virkkeen käännöksessä näkymättömyysviitta on pujahtelijan harteilla vain pujahtelun ajan. Alkuperäisessä näkymättömyysviittaa käsittelevä lauseen osa on kuitenkin erotettu edellisestä kaksoispisteellä. Näkymättömyysviitalla viitataan siinä kirjassa esiintyvän henkilön, Zebin, kykyyn olla huomaamaton lähes aina, muulloinkin kuin puhjhdellessa. Zeb onkin usein soluttautuneena eri organisaatioihin kykynsä ansiosta.

Esimerkin 50 virkkeessä alkuperäisen *shared digging activities* viittaa siihen, että lauseen kohteena olevat henkilöt ovat molemmat rahalle persoja ns. kullankaivajia. Käännöksestä tämä merkitys jää pois. Sen olisi voinut säilyttää yksinkertaisesti korvaamalla *lapiohommat kaivuuhommilla*.

4.4 Poseidon's Wake – Poseidonin lapset

Poseidonin lapset oli aineistoni vähiten eksplikoitu teos. Koheesion tasolla se on niin uskollinen alkutekstille, että järkeistämisen kategorialla on mielekästä käsitellä vain sen suhteen, kuinka uskollisesti käännös vastaa alkuperäistä (ainakin tarkastelemallani alueella). Selventämistä käännöksessä oli jonkin verran. Koherenssinkin tasolla käännös on niin vastaava, että pidentymisen kategoriaan löydöksiä kertyi vain kolme. Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoria oli teoksen kohdalla merkityksellisin.

Käännöksestä löytyi myös muutama epätarkkuus.

4.4.1 Koheesion eksplikointi

Käännös oli järkeistämisen kannalta erittäin uskollinen. Reynolds käyttää paljon ajatusviivallisia lauserakenteita, ja uskollisuutta kuvaakin hyvin se, että alkuteoksen 43 ajatusviivasta käännökseen oli säilytetty täysin samassa käytössä näistä 38 kappaletta. Käännökseen oli kuitenkin lisätty toisiin kohtiin 2

ajatusviivaa (molemmat korvaamaan pilkkua). Poistettuja ajatusviivoja oli vain kaksi. Järkeistämistä ei siis ole tämän teoksen kohdalla mielekästä tarkastella.

Käsittelen teoksen koheesion eksplikoinnista siis vain selventämisen kategoriaan luokittelemiani tuloksia.

Selventäminen

Tärkeimmät selventämisen kategorian löydöt liittyvät jälleen tieteellisiin termeihin sekä kirjan maailmaan liittyviin seikkoihin:

Taulukko 15

Esim. nro	Poseidon's Wake	Poseidonin lapset
51	<i>He wondered if she had slipped a mild barbiturate into the chocolate. (s. 121)</i>	<i>Hän mielti, oliko Nissa mahtanut terästää kaakaota jollakin rauhottavalla. (s. 150)</i>
52	<i>On their fall to Europa they were interdicted by two of the Consolidation enforcement craft, pincering Fall of Night from either side. (s. 128)</i>	<i>Heidän pudotessaan kohti Europpaa kaksi Konsolidaation vartioalusta otti heidät kiinni ja asettui lentämään Ratsun molemmilla puolilla lähietäisyydellä. (s. 159)</i>
53	<i>Kanu had a good view of the official vehicles – dark, shark-shaped ships with the interlocking ripples of the Consolidation's emblem glowing along their sides.</i>	<i>Kanu näki viralliset alukset varsin tarkasti – ne olivat tummia, hain muotoisia aluksia, joiden kyljillä hohtivat Konsolidaation toisiinsa yhdistyvät kiertoratakuviot.</i>
54	<i>-- bounced around the system, pinballing from one encrypted router to the next. (s. 129)</i>	<i>-- poukkoilivat ympäri avaruutta, yhdestä kryptatusta reitittimestä toiseen. (s. 160)</i>

Esimerkin 51 virkkeissä alkuperäisen sana *barbiturate* on suomennettu yleisemmällä sanalla *rauhottava*. Barbituraatit ovat kuitenkin rauhoittavan lääkkeen lisäksi myös unilääkkeitä (Airaksinen, Kuoppasalmi & Tacke, 1998). Kanulla on ollut vaikeuksia nukahtaa ja tässä kohtaa kirjaa häntä unettaa, joten lääkkeen unettava vaikutus on keskeisempi ominaisuus tarinan kannalta.

Esimerkin 52 virkkeessä alkuperäisen sana *pincering* puuttuu käännöksestä. *Pincer movement* on sodankäynnin hyökkäyksellinen tapa, jossa omat sotavoimat kohdistetaan vastustajan joukkojen molempiin sivustoihin yhtä aikaa etulinjan sijaan (Merriam-Webster, hakusana '*pincer movement*', 2018).

Suomenkielinen vastine termille on *pihtiliike* (esim. Historia, 2015).

Esimerkin 53 virkkeen käänнос eksplikoi Konsolidaation tunnuksen toisiinsa yhdistyvät väreet kiertoratakuvioksi. Alkuperäissä *ripple*-kuviolle ei kuitenkaan anneta sen enempää selitystä.

Esimerkin 54 virkkeen alkuperäisen sana *system*, joka viittaa Jupiterin järjestelmään, on käännöksestä korvattu yleisemmällä sanalla *avaruus*.

Selventämistäkin *Poseidonin lapsissa* on siis varsin vähän, myös verrattuna tässä tutkimuksessa aikaisemmin esiteltyihin käännöksiin.

4.4.2 Koherenssin eksplikointi

Kuten mainittua, pidentymisen kategoriaan kuului löydöksistä vain 3 kappaletta. Näistä löydöksiä ei ole tässä mielekästä eritellä, joten keskityn vain sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen löydöksiin.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Tämän kategorian löydöksissä oli kahdenlaisia muutoksia: osa poisti merkityksiä ja osa muutti tekstin näkökulmaa. Seuraavassa esimerkeissä on kaikissa poistettu jotakin:

Taulukko 16

Esim. nro	Poseidon's Wake	Poseidonin lapset
55	<i>That some sense of my own identity isn't quite working the way it should? (s. 123)</i>	<i>Että kaikki ei ole aivan kohdallaan? (s. 152)</i>
56	<i>It was easily done, all public information – Nissa had to name you as a passenger in her flight plan, of course. (s. 124)</i>	<i>Se ei ollut vaikeaa – Nissan oli tietysti merkittävä sinut matkustajaksi lentosuunnitelmaansa. (s. 154)</i>
57	<i>It's good to see your face again, and to know you are well. I'm touched by your concern. As for the Dalals – (s. 124)</i>	<i>On hyvä nähdä sinut taas ja saada kuulla, että olet kunnossa. Mitä Dalaleihin tulee – (s. 155)</i>
58	<i>"They're both robots, Kanu. Try seeing things from our perspective for a while, not theirs." (s. 127)</i>	<i>"Ne ovat molemmat robotteja, Kanu. Yritä hetki nähdä asiat meidän perspektiivistämme." (s. 157)</i>

Esimerkin 55 virkkeessä käännös on varsin riisuttu alkuperäiseen verrattuna. Alkuperäisessä mainitut *sense of my own identity* ja se, että juuri tämä *sense* ei toimi ihan niin kuin pitäisi, on kuitattu sanalla käännöksessä vain sanalla *kaikki*.

Esimerkin 56 virkkeessä käännöksestä puuttuu maininta, että lentosuunnitelmien tiedot ovat Reynoldsin luomassa maailmassa julkista tietoa.

Esimerkin 57 virkkeessä puhujan liikuttuminen keskustelukumppanin huolehtimisesta on poistettu. Keskustelu on osa poliittista peliä, ja ylenpalttisen kohteliaisuuden on tarkoitus välittää, että kumpikaan keskustelun osapuolista ei ole kovinkaan vilpitön ja että kirjaan painetun keskustelun alla käydään aivan toisenlainen implisiittinen keskustelu.

Esimerkin 58 virkkeessä alkuperäinen painottaa *not theirs* –lisäyksellä sitä, että Kanulla on taipumusta ajatella asioita robottien näkökulmasta, koska hän toimi ihmisten suurlähettiläänä robottien valtaamassa Marsissa. Tämä merkitys on poistettu käännöksestä.

Kaikissa näissä esimerkeissä poistot poistavat tekstistä jotain, mistä lukija voi päätellä tietoa Reynoldsin luomasta maailmasta.

Seuraavissa esimerkeissä käännös muuttaa näkökulmaa alkuperäiseen verrattuna:

Taulukko 17

Esim. nro	Poseidon's Wake	Poseidonin lapset
59	<i>I'll admit to being fed up with the routine of teaching those students, but it'd take more than -- (s. 121)</i>	<i>Myönnän, että kyllästyin opetustyöhöni, mutta vaaditaan enemmän -- (s. 150)</i>
60	<i>He allowed her to believe she had settled his misgivings, putting them down to the -- (s. 127)</i>	<i>Hän antoi Nissan uskoa, että oli unohtanut epäilyksensä, kuitannut ne -- (s. 157)</i>
61	<i>The hull was doing something. (s. 130)</i>	<i>Sen rungossa tapahtui jotain. (s. 162)</i>
62	<i>Heating elements in the outer skin. (s. 130)</i>	<i>Rungon ulkopinnan lämmityselementit. (s. 162)</i>

Esimerkin 59 virkkeen käännöksessä puhuja on kyllästynyt opetustyöhön, kun alkuperäisessä tekstissä hän kyllästyi opetustyön rutiineihin. Alkuperäinen jättää implisiittiseksi, kyllästyikö puhuja myös opettamiseen kokonaisuudessaan.

Esimerkin 60 virkkeessä epäilysten unohtaja on unohtanut epäilyksensä itse, kun taas alkuperäisessä unohdus on saavutettu Nissan vakuuttelujen ansiosta.

Esimerkin 61 virkkeessä alkuperäisessä virkkeessä tekijänä toimii runko, kun käännöksessä runko taas on tekemisen kohteena. Esimerkin 62 virkkeessä alkuperäinen määrittelee ulkopintaa sanalla *skin*, joka on käännöksessä myös *runko*. Esimerkkien välissä on vain yksi virke, ja ne kuvaavat samaa alusta. Alkuperäisen perusteella aluksen ulkopinta ei vaikuta tehdyn samoista materiaaleista, mistä avaruusalusten ulkopinnat tehdään nykyisin. Käännöksestä tätä vaikutelmaa ei synny.

4.4.3 Epätarkkuudet käännöksessä

Poseidonin lapsista löytyi kaksi epätarkkuutta:

Epätarkkuudet 3

Esim. nro	Poseidon's Wake	Poseidonin lapset
63	<i>If the Watchkeepers didn't want us to be flying around in spaceships, does anyone think we'd still be able to? (s. 125–126)</i>	<i>Jos Vahtit eivät pitäisi siitä, että lentelemme niiden ympärillä avaruusaluksilla, luuletko että pystyisimme yhä tekemään sellaista? (s. 156)</i>
64	<i>Nissa was on the flight deck, confirming that their approach certification was in order. The certification was complicated and in a state of continuous adjustment and review, with a chance it might be rescinded any moment. (s. 128)</i>	<i>Nissa oli lentokannella vahvistamassa, että heidän lähestymistapansa oli kunnossa. Se oli monimutkaista ja vaati jatkuvaa säätämistä ja uudelleenarviointia, ja mahdollisuus luvan kumoamiseen oli koko ajan olemassa. (s. 159)</i>

Esimerkin 63 virkkeessä alkuperäisessä epäillään, että *Watchkeepereitä* ei kiinnosta lentelevätkö ihmiset aurinkokunnassaan yleensä avaruusaluksissa. Käännökseen tämä on muuttunut lentelyksi vain Vahtien

ympärillä. Siinä kohtaa tarinaa, jossa tämä virke on, puhutaan juurikin aurinkokuntamme sisällä matkustamisesta yleensä, ei Vahtien lähellä lentämisestä.

Esimerkin 64 virkkeessä alkuperäisen *approach certification* on virheellisesti käännetty *lähestymistavaksi*. Tässä kohtaa tarinaa Kanu ja Nissa ovat laskeutumassa Konsolidaation hallussa olevalle Europalle, ja tarkastelemallani alueellani on jo useampaan kertaan ennen tätä kohtaa mainittu, että Europalle laskeutumiseen vaaditaan paljon hakemuksia ja byrokratiaa sekä valtuutus Konsolidaatiolta. Reynoldsin luomassa maailmassa byrokratiakin on niin nopeaa, että viime hetken viilauksia valtuutushakemukseen voi tehdä vielä kesken laskeutumisen, niin kuin tässä esimerkissä alkuperäisessä tekstissä tehdään. Esimerkin jälkimmäinen virke selittää tätä prosessia enemmän myös lukijalle.

4.5 Surface Detail – Pintakuvio

*Pintakuvio*sta löytyi tutkimallani alueelta esiintymiä kaikkiin kategorioihin. Suurimmat kategorioista olivat järkeistämisen sekä sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriat. Vaikka järkeistämisen kategoriaan tulikin muihin teoksiinkin verrattuna paljon löydöksiä, ei näillä esiintymillä voida kuitenkaan sanoa olevan erityistä merkitystä *Pintakuvion* tieteiskirjallisuuden piirteiden kannalta. Koherenssin suhteen käänös on kuitenkin merkittävämmän eksplisiittisempi.

Käänöksestä löytyi myös epätarkkuuksia.

4.5.1 Koheesion eksplikointi

Koheesion suhteen käänös on eksplisiittisempi alkuperäisen puolipisteiden ja todella pitkien virkkeiden suhteen. Lisäksi aineistosta löytyi muutama esiintymä selventämistä.

Järkeistäminen

Blindsighting tavoin myös *Surface Detailissa* oli tutkimallani alueella varsin runsaasti puolipisteitä.

Tutkimallani alueella alkuperäisessä teoksessa niitä oli 21, joista käänökseen oli säilytetty sellaisenaan 9 kappaletta. Yksi säilytetyistä puolipisteistä on kuitenkin suomen kieliopin vastainen (ks. kohta 4.5.3

Epätarkkuudet käänöksessä alla). Suurin osa muutetuista puolipisteistä on käänöksessä korvattu pilkulla:

Taulukko 18

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
65	<i>Nothing to do with me; hands clean (s. 468)</i>	<i>Se ei johdu minusta, käteni ovat puhtaat. (s. 547)</i>
66	<i>This is in my nature; this is what I'm designed and built for. (s. 468)</i>	<i>Tämä on minun luontoni, tätä varten minut on suunniteltu ja rakennettu. (s. 647)</i>

Molemmassa taulukon 18 virkkeissä olisi ollut mahdollista käyttää käänöksessä puolipistettä pilkun sijaan. (Kotimaisten kielten keskus, 2015).

Puolipisteiden muutosten lisäksi käänöstä on järkeistetty myös lisäämällä konjunktioita:

Taulukko 19

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
67	<i>Diamle was whimpering now. Veppers let her go; she pulled a deflated cushion cover around her and jumped off the bed, stood there quivering, staring at the little alien. She coughed suddenly, spitting out feathers. (s. 465)</i>	<i>Diamle oli alkanut vinkua. Veppers irrotti otteensa tytöstä, joka nappasi tyhjentyneen tyynynpäällisen suojakseen, loikkasi pois sängystä ja seisoi vapisten tuijottamassa pikku olentoa. Sitten tyttö yskäisi ja hänen suustaan lensi höyheniä. (s. 543)</i>
68	<i>"A thousand souls," she told it treading the air with deep, easy sweeps of air, keeping herself level with its face but too far away for it to swipe at her easily. (s. 474)</i>	<i>"Tuhat sielua", hän sanoi ja lepatteli paikallaan laajoin, pehmein siiveniskuin, pysytellen sen kasvojen tasolla mutta kuitenkin sen verran kaukana, ettei se onnistuisi huitaisemaan häntä. (s. 553)</i>

Vaikka puolipisteen muutoksia ja konjunktioiden lisäämisiä löytyikin tutkimaltani alueelta verrattain paljon, ei näillä mielestäni ole kuitenkaan suurempaa merkitystä teokseen tieteiskirjallisena teoksena. Puolipisteillä ei ole teoksessa samanlaista funktiota kuin esimerkiksi *Blindsightissa*, sillä *Surface Detailin* kertoja on kaikkietävä yksikön kolmas persoona. Samasta syystä konjunktioiden lisäämisellä ei ole samanlaista vaikutusta kuin esimerkiksi *Fraktaaliprinssin* tapauksessa.

Selventäminen

Selventämisen kategoria oli *Pintakuvion* osalta pienin, mutta kaksi löydöksistä on kuitenkin erittelyn arvoisia:

Taulukko 20

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
69	<i>A ship-drone, bulbous and smooth, like a giant pebble, swung into view. (s. 464)</i>	<i>Näkyviin ilmestyi alusrobotti, pullea ja sileä, kuin valtava kivenmurikka. (s. 541–542)</i>
70	<i>— — one of the currently ship-constructing fabricaria was damaged during the ongoing diversionary smatter outbreak containment action and a light space craft belonging to the Culture Restoria mission caught recorded sight of the extemporized ship being built within said fabricary, signalling the this information to the rest of the Culture mission within the Disk, which has concomitantly relayed said information beyond to the other Culture units while at the same time investigating other fabricaria to discover— — (s. 467)</i>	<i>— — yksi aluksia parhaillaan valmistavista tehdasyksiköistä vaurioitui käynnissä olevan materiapurkauksentorjuntaoperaation aikana ja Kulttuurin Restoria-ryhmälle kuuluva kevyt avaruusaluspääsi tallentamaan näkymän mainitussa tehdasyksikössä valmistettavasta aluksesta ja lähetti tiedon muille Kiekolla oleville Kulttuurin ryhmän jäsenille, jotka lähettivät mainitun tiedon edelleen muille Kulttuurin yksiköille ryhtyen samaan aikaan tutkimaan muita fakrikarion osia selvittääkseen,— — (s. 545)</i>

Esimerkin 69 virkkeessä alkuperäisen *ship-drone* on selvennetty alusrobotiksi. *Drone* tarkoittaa kyllä robottia, mutta sen merkitys on nimenomaan lentävä kauko-ohjattu robotti (Merriam-Webster, hakusana '*drone*', 2018). Suomeksi näitä kutsutaan lennokeiksi tai jopa drooniksi (Kotimaisten kielten keskus, 2018). Alkuperäisessä *ship-drone* viittaa lennokkiin, jota aluksen tekoäly ohjaa, kun sillä on tarve keskustella matkustajiensa kanssa. Alusrobotin merkityksestä lentäminen jää välittymättä.

Esimerkin 70 virkkeessä käännös käyttää alkuperäisen sanasta *fabricary* kahta eri käännöstä: *tehdasyksikkö* sekä *fabrikario*. Käännös välittää kuvan, että *tehdasyksiköt* ovat isompien *fakrikarioiden* osia, kun taas alkuperäisessä kaikki *fabricaryt* ovat itsenäisiä laitoksia. Käännöksen *fabrikariot* ovat siis hyvin erilainen koneisto kuin alkuperäisen teoksen.

Esimerkin 69 käännös on myös epätarkka (ks. luku 4.5.3 *Epätarkkuudet käännöksessä* alla).

4.5.2 Koherenssin eksplikointi

Koherenssin kategorioista sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoria oli *Pintakuvion* kohdalla runsaslukuisin. Pidentymistäkin käännöksessä on.

Pidentyminen

Käännökseen on ajoittain lisätty sanoja, joita ei esiinny alkuperäisessä ja jotka muuttavat alkuperäisen merkitystä:

Taulukko 21

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
71	<i>Pain indicators minimal; -- (s. 463)</i>	<i>Kipumittarit näyttivät alhaisia lukemia; -- (s. 541)</i>
72	<i>-- though steps have been and are being taken to neutralise the Culture mission's abilities. (s. 467)</i>	<i>-- olemme luonnollisesti ryhtyneet järeisiin toimenpiteisiin Kulttuurin ryhmän toimintavalmiuksien rajoittamiseksi. (s. 545)</i>
73	<i>Suddenly the visor was showing her the same view the screen had, but wrap-around. (s. 470)</i>	<i>Visiiriin ilmestyi sama näkymä, joka oli ollut seinänäytössä, mutta nyt se tuntui kiertyvän hänen ympärilleen. (s. 549)</i>

Esimerkin 71 lauseessa käännökseen on eksplikoitu, että *kipumittarit näyttävät alhaisia lukemia*. *Pain indicators minimal* voi kuitenkin tarkoittaa yhtäläillä sitä, että kerronnan kohteena oleva henkilö ei tunne lainkaan kipua. Kyseinen henkilö suhtautuu kaikkeen varsin tunteettomasti ja värittömästi, joten tämä olisi hänelle jopa tyypillinen tapa ilmaista niinkin normaali asia kuin kivuttomuus. Samoin kuin *Deus Ex Hominen* cast-lähetysten kanssa, myös kipuindikaattoreiden tiedot saattavat tulla tiedetyksi muilla keinoin kuin näköaistin välityksellä.

Esimerkin 72 lauseessa käännös erittelee toimenpiteet järeiksi. Alkuperäisessä toimenpiteiden kaliiperia ei ole eritelty. Lisäksi käännös jättää pois alkuperäisen välittämän tiedon siitä, että kulttuurin

toimintavalmiuksia neutraloivia toimenpiteitä on tehty jatkuvasti (*steps have been and are being*) eikä niitä ole aloitettu vasta tämän tekstin kohdan käsittelemän tapahtuman jälkeen. Kulttuuri sekä kohdan puhujan edustama ryhmä ovat poliittisesti konfliktissa keskenään, joten nämä jatkuvat toimenpiteet Kulttuurin toimintavalmiuksien rajoittamiseksi ovat luonteeltaan luultavasti hienovaraisia, eivätkä järeitä.

Esimerkin 73 virkkeessä käännöksessä näkymä *tuntuu* kiertyvän lauseen kokijan ympärille. Alkuperäisen tekstin visiiri vaikuttaa kuitenkin toimivan tosimaailman virtuaalitodellisuuslasien tapaan, jolloin näkymä ei vain tunnu kiertyvän katsojan ympärille, vaan se oikeasti kiertyy.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoria oli *Pintakuvion* kohdalla suurin. Käännöksessä on usein erittäin pitkien virkkeiden kohdalla jätetty alkuperäisestä välittyvää tietoa pois. Käännös viittaa Banksin luomaan maailmaan vähemmän, mikä vaikuttaa Banksin maailman konkreettisuuteen ja laajuuteen.

Taulukko 22

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
74	<i>Raising her right arm, she could sense the compression foam taking the physical strain, letting her muscles flex but leaving her knitting bones unstressed. (s. 463–464)</i>	<i>Kohottaessaan oikeaa käsivarttaan hän tunsi, miten kompressiovahto antoi lihasten jännittyä, mutta jätti eheytyvät luut vapaaksi rasituksesta. (s. 541)</i>
75	<i>Frankly, the main fabric is mostly fit for recycling. (s. 464)</i>	<i>Rehellisesti sanottuna siitä on enintään kierrätykseen. (s. 542)</i>
76	<i>— — that would result if anybody resurrected the idea of war as a dispute-resolution procedure with the likes of me around. (s. 469)</i>	<i>— — joka seuraisi, jos joku saisi päähänsä ryhtyä ratkoman erimielisyyksiään väkivalloin jonkun minunkaltaiseni läheisyydessä. (s. 548)</i>
77	<i>The shuttle's interior went dark, but the visor showed some sort of compressed image that gave her a very clear view of what looked like red-glowing bubbling filling up the space she'd been living in for the last twenty-plus days, rising quickly in a dark red tide around the base of the chair, flowing up and over her armoured body and then foaming all about her, rapidly covering the visor and leaving her briefly blind in the darkness before she heard the avatar speak again. (s. 470)</i>	<i>Sukkulan sisäpuoli pimeni, mutta hän näki visiirin vahvistamasta kuvasta, miten punaisena hohtava kupliva neste täytti tilan, jossa hän oli elänyt viimeiset parikymmentä vuorokautta, se kohosi hänen ympärillään nopeasti kuin punainen vuoksi kietoen hänet vaahdolla ja peitti lopulta visiirinkin jättäen hänet hetkeksi pimeään, kunnes hän kuuli avatarin taas puhuvan. (s. 548–549)</i>

Esimerkin 74 käännöksestä on poistettu alkuperäisen maininta siitä, että kompressiovahto antaa lihasten liikkua siirtämällä liikkeestä aiheutuvan fyysisen rasituksen itseensä.

Esimerkin 75 virkkeessä puhutaan vaurioituneesta aluksesta. Käännöksessä koko alus on kierrätystavaraa, vaikka alkuperäisessä vain suurin osa sen ulkopintaa peittäneestä kankaan tapaisesta aineesta on käyttökelpotonta. Käännöksestä puuttuu siis tietoa siitä, miten vaurioitunut alus oli rakennettu. Tosimaailmaan verrattuna aluksen rakentaminen niin, että sen ulkokuori on kangasmaista materiaalia, tuntuu varsin uskomattomalta. Käännös siis poistaa myös kognitiivista vieraannuttamista.

Myös esimerkin 76 virkkeen osassa käännös on vähemmän kognitiivisesti vieraannuttava. Käännöksestä on poistettu viittaus siihen, että *Surface Detailin* tapahtumiin mennessä konfliktien ratkaiseminen väkivallalla on jo kuollut tapa, mutta kuitenkin sellainen, joka yhä muistetaan. Tämä konfliktinratkaisumetodi voitaisiin siis herättää henkiin (*resurrect*). Käännöksestä tämä viittaus menneeseen aikaan, jolloin riidat ratkaistiin väkivallalla, jää kuitenkin välittymättä. Tosimaailmassa väkivalta on edelleen ratkaisuvaihtoehto poliittisiin konflikteihin, joten tämän kaltainen humoristinen suhtautuminen koko asiaan on melko vierasta omaan todellisuuteemme verrattuna.

Esimerkin 77 virkkeen käännöksessä visiiristä näkyy vain vahvistettu kuva. Alkuperäisessä visiiri näyttää kuitenkin pakatun kuvan, josta lauseen *her* saa selkeän näkymän ympärillään meneillään olevista tapahtumista. Lisäksi käännös poistaa yksityiskohtaisemman kuvailun siitä, miten punainen kupliva neste peittää hänet sekä sen, että hänellä on päällään panssaroitu suojapuku.

Näiden lisäksi alkuperäisen teoksen sivuilla 467–469 esiintyy erään aluksen tekoälyn repliikeissä 5 kertaa sana *fuck*. Näistä kirosanoista vain ensimmäinen on suomennettu kirosanalla (*vittu*) ja loput on poistettu. Kiroilu on osa kyseisen aluksen tekoälyn persoonaa ja piirre, joka harvemmin yhdistetään tekoälyihin. Kiroilu tekee tekoälystä ihmismäisemmän. Alkuperäisen kiroileva aluskin voidaan nähdä kognitiivisena vieraannuttamisena, joka käännöksestä on poistettu.

Kaikki nämä alkuperäisen kohdat antavat lukijalle lisää implisiittistä tietoa siitä, miten Banksin luoman maailman teknologia, politiikka ja yhteiskunta toimivat. Tämän kaltainen maailmanrakennus ja tiedon välittäminen teoksen luomasta universumista on varsin tyypillistä tieteiskirjallisuudelle. Poistot tekevät käännöksestä ainakin tutkimallani alueella enemmän tosimaailmaan vertautuvan, ja siten eksplisiittisemmän, sekä vaikuttavat sen ominaisuuksiin tieteiskirjallisena teoksena. Yhdessä pidentymisen kategorian lisäysten kanssa käännöksen sisäinen maailma on tutkimallani alueella jonkin verran erilainen kuin alkuperäisteoksen.

4.5.3 Epätarkkuudet käänöksessä

Tutkimaltani alueelta löytyi kolme epätarkkuutta:

Epätarkkuudet 4

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
78	<i>A ship-drone, bulbous and smooth, like a giant pebble, swung into view. (s. 464)</i>	<i>Näkyviin ilmestyi alusrobotti, pullea ja sileä, kuin valtava kivenmurikka. (s. 541–542)</i>
79	<i>She was not welcome in the West; smaller winged demons came up to mob when she overflew too far beyond the front of the everlasting war, so she had to keep away entirely, or fly so high that the detail of what went on was denied her. (s. 473)</i>	<i>Hän ei ollut tervetullut länteen; pienet siivekkäät demonit kävivät hänen kimppuunsa jos hän lensi liian kauas päättymättömän sodan rintamalinjan yli, joten hänen oli joko pysyttävä kokonaan poissa tai lennettävä niin korkealla, ettei nähnyt yksityiskohtia. (s. 553)</i>
80	<i>When she had killed her thousandth soul, she had taken the half-eaten body and dropped it at the feet of the great lantern-headed demon sitting in his red-glowing iron throne looking out over the vast reeking valley of smokes and fumes and screams. (s. 474)</i>	<i>Tapettuaan tuhannen sielunsa hän laski sen puoliksi syödyn ruumiin suuren lyhtypäisen demonin eteen, joka istui punahehkuisella rautaisella istuimellaan keskellä valtavaa huurujen, savujen ja huutojen täyttämää laaksoa. (s. 553)</i>

Esimerkin 78 alkutekstin lauseen *pebble* tarkoittaa nimenomaan pientä pyöreää kiveä, erityisesti sellaista, jonka vesi on pyöristänyt (Merriam-Webster, hakusana *'pebble'*, 2018). *Giant pebble* tarkoittaa siis vain *pebbles* normaaliin kokoon nähden valtavaa, vaikka ihmiseen (tai tässä ihmisen kaltaiseen eliöön) verrattuna lennokka on pieni. Käännöksen *valtava kivenmurikka* taas tuo mieleen enemmänkin siirtokivilohkareen ja välittää täten aivan eri kuvan tekoälyn lennokin muodosta ja koosta kuin alkuperäinen.

Kuten yllä kappaleessa 4.5.1 mainitsin, yksi käännökseen säilytetyistä puolipisteistä on suomen kieliopin vastainen. Esimerkin 79 virkkeessä puolipistettä seuraava lause selittää, miksi puolipistettä edeltävän lauseen *hän* ei ole tervetullut länteen. Lauseet eivät erittele samaa asiaa kahdelta eri kannalta, eikä niiden välille luoda vastakkainasettelua. Tällaisessa tapauksessa tulee suomessa käyttää kaksoispistettä. (Kankaanpää, 1997)

Esimerkin 80 virkkeessä alkuperäisen sana *dropped* on käännetty sanalla *laski*. Laskeminen kuitenkin edellyttäisi laskeutumista. Alkuperäisessä tekstissä tekijä nimenomaan pudottaa ruumiin korkealta välttyäkseen menemästä liian lähelle demonia. Lisäksi myöhemmin alkuperäisessä tekstissä ja käännöksessä eritellään, että tekijä lepättelee paikoillaan ilmassa. *Laski*-sanan käyttö antaa siis tapahtumista ristiriitaisen kuvan.

4.6 The Eye of the Heron – Haikaran silmä

Haikaran silmän löydökset jakautuivat melko tasaisesti järkeistämisen kategoriaan sekä molempiin koherenssin eksplikoinnin kategorioihin. Käännöksestä näkyy *Yksin Marsissa* ja *Fraktaaliruhtinas* teosten ohella kääntäjän kädenjälki vahvemmin kuin muista käsittelemistäni teoksista. Käännöksen luoma maailma eroaa alkuperäisen teoksen maailmasta eksplikoinnin seurauksena ja näyttäytyy osittain vähemmän vieraana. Lisäksi käännöksestä löytyi myös yllättävän useita virheitä tai epätarkkuuksia.

4.6.1 Koheesion eksplikointi

Koheesion tasolla käännös on eksplisiittisempi. Lisäksi useissa niissä kohdissa, joissa käännös poikkeaa alkuperäisestä, ei tunnu olevan muuta syytä poikkeamiselle kuin kääntäjän oma preferenssi. Selventämisen kategoriaan löydöksiä tuli hyvin vähän ja suurin osa niistä sopi myös johonkin toiseen kategoriaan. Tämän vuoksi kategoriaa ei ole mielekästä käsitellä erikseen.

Järkeistäminen

Le Guinin virkkeet ovat pitkiä, joka osaltaan vaikuttanee järkeistämisen määrään. Le Guin käyttää myös paljon puolipistettä välimerkinä. Kääntäjä on säilyttänyt näistä useita, jopa sellaisissa paikoissa, joissa ne ovat suomen kieliopin vastaisia (ks. 4.6.3 *Epätarkkuudet käännöksessä* alla). Erityisesti järkeistämisen löydöksistä nousi esiin konjunktioiden lisääminen:

Taulukko 23

Esim. nro	The Eye of the Heron	Haikaran silmä
81	<i>And they stood beneath the hollow shell of the space ship, looking at the bright rust color of the tiled and thatched roofs, and the smoking chimneys, and the geometrical lines of walls and streets, and not looking at the vast landscape of beaches and bay and ocean, empty valleys, empty hills, empty sky, that surrounded the City with tremendous desolation. (s. 35)</i>	<i>Ja he seisoivat avaruusaluksen onton kuoren alla ja katselivat tiili- ja olkikattojen kirkkaita ruskehtavia värejä ja savuavia piippuja sekä katujen geometrisiä linjoja. He eivät sen sijaan katselleet rantojen ja lahden ja valtameren muodostamaa valtavaa maisemaa tai tyhjiä laaksoja, tyhjiä kukkuloita tai tyhjää taivasta, jotka ympäröivät valtavan lohdutonta kaupunkia. (s. 33)</i>
82	<i>Others had seldom spoken of the Earth; at most they had sung to their children born in exile, or to their children's children, an old song with strange names and words in it, or told them tales about the children and the witch, the three bears, the king who rode a tiger. (s. 37)</i>	<i>Muut olivat harvoin puhuneet Maapallosta; enimmillään he olivat laulaneet maanpaossa syntyneille lapsilleen tai lapsenlapsilleen vanhan laulun, jossa oli vieraita nimiä tai sanoja tai kertoneet heille tarinoita lapsista ja noidasta, kolmesta karhusta tai kuninkaasta, joka ratsasti tiikerillä. (s. 35)</i>

Molemmassa taulukon 23 virkkeissä käännökseen on eksplikoitu lauseiden koheesiota. Esimerkin 81 alkuperäisestä virkkeestä on tehty kaksi lausetta käännökseen. Lisäksi käännös ilmaisee alkuperäistä eksplisiittisemmin, mitä katselijat eivät katselleet. Alkuperäisessä tekstissä katselemattomuus myös kohdistuu enemmänkin näkymään (mereen, laaksoihin ja kukkuloihin ja taivaaseen) kokonaisuudessaan.

Käännökseen lisätyt *tai*-sanat taas luovat vaikutelman, että vain yhtä näistä kolmesta asiasta voisi katsoa kerrallaan. Katselu tapahtuu teoksessa kallioiden päältä, joten koheesion eroista johtuen käännöksen kalliot vaikuttavat olevan matalammat tai ahtaamalla paikalla (kallioilta ei voi katsoa kolmea maisemaa yhtä aikaa) kuin alkuperäisen tekstin (kallioilta voi katsoa kolmea asiaa yhtä aikaa).

Esimerkin 82 virkkeessä yksi alkuperäisen *and*-sana on muuttunut *tai*-sanaksi, mikä tekee käännöksen tarinoista hiukan erilaisen, sillä alkuperäisen tarinoissa on sekä vieraita nimiä että sanoja, toisin kuin käännöksen tarinoissa. Lisäksi alkuperäisessä tarinoiden määrä per kerrontakerta jätetään avoimeksi, kun taas käännöksen lisätty *tai*-sana rajoittaa määrän yhteen tarinaan kerrassa.

Konjunktioiden lisäksi kääntäjä on ajoittain muuttanut alkuperäisessä käytettyjä preesens- ja imperfektimuotoisia lauseita perfektiin, pluskvamperfektiin ja konditionaaliin ilman, että tälle on mitään näkyvää syytä:

Taulukko 24

Esim. nro	The Eye of the Heron	Haikaran silmä
83	<i>Once they came down past the schoolhouse into the streets they could entirely forget the presence of the wilderness. (s. 35)</i>	<i>Kun he olivat tulleet ohi koulutalon varsinaisille kaduille, he saattoivat unohtaa täysin erämaan läsnäolon. (s. 34)</i>
84	<i>The visitors from Shantih must either stand there gazing for a week or hurry on past at once, because they should not be late to the Council meeting. (s. 38)</i>	<i>Hökkelikylästä tulleiden vierailijoiden olisi pitänyt joko seisoa paikoillaan ainakin viikon ajan tuijottamassa nähdäkseen kaiken tai kiiruhtaa ohi välittömästi, koska he eivät saaneet myöhästyä neuvoston kokouksesta. (s. 36)</i>
85	<i>But they all stopped once more at the last panel, which was different from the others. (s. 38)</i>	<i>Mutta he kaikki olivat pysähtyneet vielä kerran viimeisen maalauksen kohdalle, sillä se oli erilainen kuin kaikki muut. (s. 36)</i>
86	<i>Jan has the map that Councillor Falco asked for, we're happy to give you this copy for the Archives. (s. 40)</i>	<i>Janilla on kartta, jota neuvosmies Falco oli pyytänyt. Annamme mielellämme teille kopion siitä arkistoa varten. (s. 38)</i>
87	<i>The explorers warn us that it's not very accurate, but it does give a general idea of the country north and east of Songe Bay, including some passable routes and fords. (s. 40)</i>	<i>Tutkimusretkeilijät ovat muistuttaneet meitä, että se ei ole kovin tarkka, mutta se antaa yleiskuvan alueesta Songen lahden pohjois- ja itäpuolella ja siinä on myös joitakin kulkukelpoisia reittejä ja kahlaamoita. (s. 38)</i>
88	<i>The strain to keep up two social castes, in such a situation, would be intolerable. Anyhow, those who want to start a new settlement are all Shantih people. (s. 41–42)</i>	<i>Paine ylläpitää sellaisessa tilanteessa kahta kahtia olisi sietämätön. Siksi kaikki ne, jotka haluavat aloittaa uuden siirtokunnan, olisivat kyläläisiä. (s. 39)</i>

Toisin kuin *Deus Ex Hominen* preesens-imperfekti-muutoksessa (ks. 4.2.1 yllä), näissä muutoksissa ei vaikuta olevan taustalla muuta kuin kääntäjän oma tapa ilmaista asiat. Kaikissa yllä olevissa kohdissa myös alkutekstin mukainen ratkaisu olisi ollut mahdollinen, vaikkakin esimerkin 87 virkkeessä imperfekti lienisi idiomaattisin (*tutkimusretkeilijät muistuttivat*).

Esimerkin 88 virkkeessä on myös alkuperäisen *anyhow*-sana muutettu käännökseen *siksi*-sanaksi. Alkuperäisessä tekstissä henkilöt, jotka alkujaankaan haluavat muuttaa uuteen siirtokuntaan, ovat kaikki kyläläisiä (eli yhdestä kastista). Tämän vuoksi edeltävässä lauseessa esitetty ongelma kahden kastin ylläpitämisestä ei käytännössä olisi ongelma. Käännöksen virke on konditionaalinen vuoksi osittain järjetön, ja antaa sen lisäksi sen käsityksen, että uuteen siirtokuntaan valittaisiin asukkaiksi vain kyläläisiä. Tämä teoksen kohta käsittelee konfliktia uuden siirtokunnan perustamista kannattavien (joita lauseiden puhuja edustaa) ja kirjan tapahtumaplaneetan päättäjien välillä. Se, keitä uuteen siirtokuntaan lähetettäisiin, jos halukkaita olisi muistakin kasteista kuin kyläläisten keskuudesta, ei olisi lauseen puhujan tai siirtokunnan kannattajien päätettävissä. Käännös on siis ristiriitainen teoksen sisäisen maailman kanssa.

4.6.2 Koherenssin eksplikointi

Käännös on eksplisiittisempi myös koherenssin tasolla. Koherenssin eksplikoinnin kategorioihin kertyi löydöksiä tasaisesti, mutta koska useat pidentymisen löydöksistä sopivat myös sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriaan, ei sitä ole tässä mielekästä eritellä omana osionaan. Lisäksi useat löytämistäni käännösvirheistä tai epätarkkuuksista sijoittuvat juuri pidentymisen kategoriaan sopiviin löydöksiin, joten ne on mielekkäintä käsitellä muiden epätarkkuuksien yhteydessä.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Käännös jättää ajoittain välittämättä alkuperäisen merkityksiä siinä määrin, että alkuperäisen merkitys muuttuu:

Taulukko 25

Esim. nro	The Eye of the Heron	Haikaran silmä
89	<i>But this was rather farfetched to people whose lives had been spent between the wet fields and the huddled villages in a close continuous bind of hard work and human companionship, outside which lay the immense, indifferent wilderness. (s. 35)</i>	<i>Mutta tuo tuntui melkoiselta liioittelulta ihmisille, jotka olivat viettäneet elämänsä märkien peltojen ja ahtaiden rakennusryhmien välissä jatkuvasti ja tiukasti sidoksissa kovaan työhön ja ihmisten kumppanuuteen, ihmisille, joiden asuinalueen ulkopuolella oli valtava ja villi erämaa. (s. 34)</i>
90	<i>Few people passed, but an open door might have a glimpse into the swarming interior courtyard of a house, full of women, washing, children, smoke, and voices. (s. 36)</i>	<i>Vain harvoja ihmisiä tuli vastaan, mutta voimesta ovesta saattoi nähdä vilauksella talon sisäpihan elämää kuhiseviin tiloihin täynnä pyykkiä peseviä naisia, lapsia, savua ja ääniä. (s. 34)</i>
91	<i>They followed Vera, who knew her way about the City, up Bay Street to the Capitol. (s. 36)</i>	<i>He seurasivat Veraa, joka tunsu kaupungin hyvin ja tiesi miten päästä hallituksen talolle. (s. 35)</i>
92	<i>Only if you looked close at the blackness did you see that it was flecked with a countless minute glittering of stars: and at last you saw the finely drawn silver space ship, no longer than a finger nail-paring, poised in the void between the worlds. (s. 38)</i>	<i>Vain jos katsoi tarkkaan mustuuteen, saattoi nähdä, että se oli täplitetty lukemattomilla pienillä kimaltelevilla tähdillä; ja lopulta oli mahdollista erottaa myös hienosti maalattu hopeinen avaruusalus, korkeintaan sormenkynnen mittainen, sijoitettuna tyhjiyteen maailmojen välillä. (s. 36)</i>

Esimerkin 89 virkkeessä alkuperäisen *farfetched* on käännetty liioitteluksi. *Farfetchedin* lähin suomenkielinen vastine lienis *kaukaa haettu*, sillä se pitää sisällään oletuksen siitä, että asia on kuulijalleen täysin käsittämättömän kuuloinen ja todennäköisesti valheellinen (Merriam-Webster, hakusana '*far-fetched*', 2018). Liioittelu taas kielitoimiston sanakirjan mukaan tarkoittaa "*pitää jtk t. esittää jk liian suurena t. merkittävänä, yliarvioida, suurennella, paisutella, mennä liiallisuuksiin*" (Kielitoimiston sanakirja, 2018), eli liioittelu kuitenkin perustuu johonkin, mikä on totta. Ennen tätä kohtaa eräs kirjan henkilöistä on kertonut Maan kaupungeista, joiden koko on täysin kirjan henkilöiden käsitysmaailman ulkopuolella, sillä heidän maailmansa suurin kaupunki olisi Maassa vain pieni kylä. Käännöksessä tämä elämänsä uudessa siirtokunnassa eläneiden henkilöiden käsityskyvyn raja ei ole yhtä vahva kuin alkuperäisessä. Virke on lisäksi pidentynyt *ihmisille*-sanana lisäämisellä. Aivan lopusta on jätetty pois tieto siitä, että erämaa on villiyyden lisäksi välinpitämätön, mikä vihjaa että se on myös siirtokuntalaisille vaarallinen.

Esimerkin 90 virkkeessä käännökseen on yhdistetty kaksi alkuperäisen luettelon kohtaa yhdeksi. Alkuperäisessä kaikki naiset eivät pese pyykkiä (savusta päätellen osa saattaisi tehdä myös ruokaa) eivätkä kaikki pyykinpesijät välttämättä ole naisia (myös lapset saattavat auttaa). Käännöksessä naiset ja pyykki on kuitenkin sidottu yhteen.

Esimerkin 91 virkkeessä käännös poistaa *Bay Streetin* nimen sekä sen, että hallituksen talo sijaitsee ylhäällä *Capitolilla*.

Esimerkin 92 virkkeessä alkuperäisen *finger nail-pairing* eli leikattu kynnenpala on yksinkertaistunut vain sormenkynneksi. Sormenkynnen palat ovat kuitenkin varsin tietyn muotoisia ja kokoisia kuin kokonainen sormenkynsi, joten käännöksen avaruusalue on suurempi ja eri muotoinen kuin alkuperäisen.

Kaikki nämä muutokset ovat yksittäin varsin merkityksettömiä, mutta jatkuvana taipumuksena ne muuttavat käännöksen siirtokunnan maailmaa ja tuovat sen lähemmäksi meidän elämäämme Maassa. Se taas on haitallista kognitiivisen vieraannuttamisen näkökulmasta, sekä siihen nähden, että *The Eye of the Heronin* ja useiden muiden Le Guinin teosten keskeisiä teemoja on tarkastella meidän yhteiskuntamme ilmiöitä erilaisen ja vieraan yhteiskunnan kautta.

4.6.3 Epätarkkuudet käänöksessä

Käänöksessä oli tutkimallani alueella useampi virhe tai epätarkkuus:

Epätarkkuudet 5

Esim. nro	The Eye of the Heron	Haikaran silmä
93	<i>And they stood beneath the hollow shell of the space ship, looking at the bright rust color of the tiled and thatched roofs, and the smoking chimneys, and the geometrical lines of walls and streets, and not looking at the vast landscape of beaches and bay and ocean, empty valleys, empty hills, empty sky, that surrounded the City with tremendous desolation. (s. 35)</i>	<i>Ja he seisoivat avaruusaluksen onton kuoren alla ja katselivat tiili- ja olkikattojen kirkkaita ruskehtavia värejä ja savuavia piippuja sekä katujen geometrisiä linjoja. He eivät sen sijaan katselleet rantojen ja lahden ja valtameren muodostamaa valtavaa maisemaa tai tyhjiä laaksoja, tyhjiä kukkuloita tai tyhjää taivasta, jotka ympäröivät valtavan lohdutonta kaupunkia. (s. 33)</i>
94	<i>The houses, mostly row-built, lined the way on both sides with high walls and little windows. (s. 36)</i>	<i>Yleensä matalat talot olivat rivissä kadun molemmin puolin korkeine muureineen ja pienine ikkunoineen. (s. 34)</i>
95	<i>The streets were narrow, and foot deep in mud. In places walkways of planking were laid over the mud, but these were in bad repair, and slippery with rain. (s. 36)</i>	<i>Kadut olivat kapeita ja lähes puolimetrisen mudan peitossa. Joissakin paikoissa lankuista tehdyt jalkakäytävät oli vain asetettu mudan päälle, mutta ne olivat pikaisen korjauksen tarpeessa ja sateesta liukkaita. (s. 34)</i>
96	<i>The visitors felt small passing between these columns, small entering the portals that gaped so wide and tall. (s. 36–37)</i>	<i>Vierailijat tunsivat itsensä pieniksi näiden pylväiden keskellä, pieniltä astuessaan portaisiin, jotka kohosivat niin leveinä ja avarina. (s. 35)</i>
97	<i>Most of the Shantih people had heard of guns but never seen one, and they stared with curiosity at them. (s. 38)</i>	<i>Useimmat Hökkelikylän asukkaat olivat kuulleet aseista mutta he eivät olleen koskaan nähneet sellaisia. Siksi he tuijottivat uteliaina vartijoita. (s. 37)</i>
98	<i>At the far end was a raised platform on which ten chairs stood in a half-circle; on the wall behind them hung a sheet of red cloth, with a blue disk in the middle, and ten yellow stars around the disk. (s. 39)</i>	<i>Huoneen toisessa päässä oli koroke, jonka edessä oli kymmenen puoliympyrään asetettua tuolia. Seinällä niiden takana riippui punainen seinävaate, jonka keskellä oli sininen ympyrä ja sen ympärillä kymmenen keltaista tähteä. (s. 37)</i>

Esimerkin 93 virkkeessä kuvatut maisemat ympäröivät valtavan lohduttomana kaupunkia, kun taas käänöksessä ne ympäröivät valtavan lohdutonta kaupunkia. Alkuperäinen ei anna mitään syytä kutsua kaupunkia lohduttomaksi (vaikka se onkin lähinnä kehittymätön maalaiskylä meidän kaupunkeihimme verrattuna).

Esimerkin 94 virkkeessä alkuperäisen *walls* on käännetty *muuri*-sanalla. Lauseessa kuvaillaan kuitenkin korkeaseinäisiä asuintaloja kaupungin sisällä.

Esimerkin 95 virkkeessä alkuperäisessä tekstissä mutaisten teiden päälle asetetut pitkospuut ovat parasta katurakentamista, mitä kaupungista löytyy. Käännös antaa kuitenkin ymmärtää, että mudan päälle ”vain asetellut” lankut ovat poikkeus ja että yleensä jalkakäytävät on rakennettu jollakin kestävämmällä tavalla.

Esimerkin 96 virkkeessä alkuperäisen tekstin ammottavat pääovent tai portit (*portals*) ovat muuttuneet käännökseen kohoaviksi portaiksi.

Esimerkin 97 virkkeessä kääntäjä on tulkinnut väärin, mihin alkuperäisen sana *them* viittaa. Alkuperäisessä hökkelikyläläiset tuijottavat vartijoiden aseita, eivät vartijoita.

Esimerkin 98 virkkeessä alkuperäisessä tekstissä tuolit ovat puoliympyrässä korokkeen päällä, kun käännöksessä ne ovat sen edessä.

4.7 The Fractal Prince – Fraktaaliruhtinas

Totesin kandidaatintutkielmassani *Fraktaaliruhtinaan* merkittävästi eksplisiittisemmäksi alkuperäiseen teokseen verrattuna (Koski, 2016, s. 19–23). Tämän tutkimuksen kategorioihin löydöksiä tuli varsin tasaisesti kaikkiin ja kaikissa kategorioissa on havaittavissa merkittäviä muutoksia myös teoksen tieteiskirjallisuuteen.

Tutkimaltani alueelta ei löytynyt epätarkkuuksia.

4.7.1 Koheesion eksplikointi

Koheesion eksplikoinnin kannalta keskeisimmät muutokset käännöksessä olivat Rajaniemelle tyypillisten lyhyiden lauseiden yhdistely (vrt. 4.2 *Deus Ex Homine*), verbirakenteiden muuttaminen aktiivista passiiviin sekä tieteellisten termien ja konseptien selittäminen.

Järkeistäminen

Rajaniemelle on tyypillistä käyttää lyhyitä aktiivisia lauseita, kuten *Deus Ex Hominen* kohdalla tässä tutkimuksessa jo erittelin. *Deus Ex Hominen* tavoin myös suuri osa *The Fractal Princen* narratiivista on kirjoitettu yksikön ensimmäisessä persoonassa, sillä sarjan päähahmo Jean toimii kertojana kappaleissa, jotka käsittelevät hänelle tapahtuvia tapahtumia. Kuten *Deus Ex Hominessa*, myös *The Fractal Princessä* nämä kappaleet ovat varsin puheenomaisia. *Deus Ex Hominen* käännös säilyttää tämän puheenomaisuuden suurimmaksi osaksi, mutta *Fraktaaliruhtinaan* käännöksen muutokset tekevät siitä kirjallisemman.

Taulukko 26

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
99	<i>Q-dot tendrils like sparks from a Tesla coil trail from my fingers into the little box of lacquered wood floating in the middle of my cabin. (s. 7)</i>	<i>Hyttini keskivaiheilla leijuu pieni lakkapintainen puulaatikko, jonka sisuksia tunnustelen hiuksenhienoilla kvanttipistetutkaimilla. Sormenpäistäni erkanevat koettimet muistuttavat teslakäämistä purkautuvia valokaaria. (s. 17)</i>
100	<i>It all amounts to what the ancients called quantum process tomography: trying to figure out what the Box does to the probe states we ease into it, gently, like lockpicks. (s. 8)</i>	<i>Lyhyesti sanottuna kyseessä on metodi, jota kutsuttiin muinoin kvanttiprosessitografiaksi. Tarkoituksena on selvittää, miten laatikko suhtautuu kvanttiprotokolliin, joita ujutamme sen sisuksiin hienovaraisten tiirikoiden tavoin. (s. 18)</i>
101	<i>The other face that she has glimpsed before is fully visible beneath the scars now, intense eyes, a sardonic smile. (s. 237)</i>	<i>Arpien kirjoman ihon alta paistavat nyt tyystin toisenlaiset kasvot, joista hän on aiemmin nähnyt vain aavistuksenomaisia välähdyksiä. Sumangurun silmissä on intensiivinen katse, ja huulilla karehtii ivallinen hymy. (s. 355)</i>
102	<i>No showmanship like what I did in the aviary: besides, I was just bluffing to get Tawaddud to entwine with the bird. (S. 240–241)</i>	<i>Eleessä ei ole jälkeäkään konstailusta, johon itse turvaudu lintuhuoneessa Arceliaa kuulustellessani. Silloin kyseessä oli tosin hämäys, jonka varjolla sain Tawaddudin punoutumaan Arcelian kanssa. (s. 360)</i>
103	<i>I pass it the algorithm – a bizarre image the Axolotl imprinted in my mind, encoded in what I can only assume is a recursive Penrose tiling. (s. 244–245)</i>	<i>Välitän Aksolotlilta saamani algoritmin Perhoselle. Kyseessä on outo kuvio, jonka ruumisvaras juurrutti mieleeni ja joka näyttää olevan koodattu rekursiiviseen Penrosen laatoitukseen. (s. 366)</i>

Esimerkin 99 virkkeessä alkuperäisessä on yksi lause, joka käänöksessä järjeistetty kolmeksi lauseeksi: kahdeksi päälauseeksi ja yhdeksi relatiivilauseeksi. Samoin esimerkin 101 virkkeessä käänös on merkittävästi sidosteisempi. Kun alkuperäisessä virkkeessä on yksi kokonainen päälause ja luettelo, on käänöksessä kaksi virkettä, joihin kuuluu yhteensä kolme päälausetta ja yksi relatiivilause. Nämä kaksi kohtaa toimivat erinomaisina esimerkkeinä siitä, kuinka käänös on alkuperäistä kirjallisempi. Molemmissa virkkeissä alkukielisessä versiossa virke tuntuu seuraavan tarinassa meneillään olevaa tapahtumaa reaaliajassa: esimerkissä 99 lause seuraa kuin videokamera kvanttipistetutkainten purkautumista sormenpäistä ja niiden matkaa ilman halki laatikkoon, ja esimerkissä 101 katseen porautumista arpien alle toisiin kasvoihin ja katseen matkaa silmistä hymyyn. Käänöksessä lauseet vain kuvailevat tilannetta eikä niistä välity samanlaista liikkeentuntua. Lisäksi lauseiden kerronta-aika tuntuu olevan vasta niiden kuvaileman tapahtuman jälkeen.

Esimerkkien 99 ja 101 virkkeet ovat siis lukukokemukseltaan passiivisempia. Esimerkkien 100 ja 102 virkkeissä käänös on alkuperäistä passiivisempi myös rakenteellisesti: molemmissa on poistettu jokin aktiivinen verbi (*ancients called, trying to, I was just bluffing*).

Lisäksi näissä virkkeissä sekä esimerkin 103 virkkeessä on näkyvillä juuri tälle käänökselle tyypillinen piirre: kopula+substantiivi-rakenne. Kandidaatintutkielmani aineistosta löytyi samanlaisella rakenteella

käännettyjä kohtia 12 kappaletta, ja totesinkin sen juuri *Fraktaaliruhtinaan* kääntäjälle tyypilliseksi rakenteeksi. (Koski, 2016, s. 17–18) Tämäkin rakenne on varsin kirjallinen, sillä puhuessa käytettäisiin jotakin vähemmän raskasta rakennetta. Esimerkiksi esimerkin 103 virke olisi puheenomaisempi muodossa: ”*Välitän Aksolotlilta saamani algoritmin Perhoselle – oudon kuvion, jonka ruumisvaras juurrutti mieleeni ja joka näyttää olevan koodattu rekursiiviseen Penrosen laatoitukseen*”.

Selventäminen

Fraktaaliruhtinas selittää useita termejä ja konsepteja paljon alkuperäistä tarkemmin. Tämä eksplikointi on erityisen ongelmallista minä-kertojan vuoksi: miksi tarinan kertoja selittäisi asioita, kun hän elää maailmassa, jossa nämä teoriat ja teknologia ovat joka päiväisiä asioita, jotka kaikki tuntevat. Lisäksi käänös selventää Rajaniemen trilogian sisäisiä suhteita ja viittauksia mm. *The Fractal Princeä* edeltäneeseen osaan.

Taulukko 27

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
104	<i>The gogols light up a section of the diagram, red threads in the tangle. (s. 8)</i>	<i>Gogolit kiinnittävät huomioni näkökenttäni täyttävän kvanttiprotokollakaavion eräiseen osaan, joka alkaa hehkua punaisena. (s. 19)</i>
105	<i>Imagine a box, he said. Now put a cat in it. Along with a death machine: a bottle of poison, cyanide, say, connected to a mechanism with a hammer and a single atom of a radioactive element. (s. 8)</i>	<i>Kuvittele mielessäni laatikko, Drathor opasti. Aseta sinne sitten kissa ja jonkinlainen koneisto, joka aktivoituessaan johtaa kissan kuolemaan. Sanotaan vaikka syanidipullo, joka on yhdistetty vasaramekanismiin, jota puolestaan kontrolloi yksi yksittäinen atomi radioaktiivista ainetta. (s. 19)</i>
106	<i>Quantum mechanics claims that there is no definite cat in the box; only a ghost, a superimposition of a live cat and a dead cat. That is, until we open it and take a look. A measurement will collapse the system into one state or the other. So goes Schrödinger’s thought experiment. (s. 8–9)</i>	<i>Kvanttimekaniikan teorioiden mukaan laatikossa oleva kissa ei ole sen enempää elävä kuin kuollutkaan. Laatikossa on ainoastaan eräänlainen haamukissa, toisin sanottuna elävän ja kuolleen kissan superpositio – siihen hetkeen saakka, kun laatikko avataan. Vasta silloin kissa todetaan väistämättä joko kuolleeksi tai eläväksi. Tällainen on Schrödingerin ajatuskoe pähkinänkuoressa. (s. 19–20)</i>
107	<i>I am firmly committed to paying my debt of honour. (s. 10)</i>	<i>Olen edelleen sitoutunut maksamaan pois kiitollisuudenvelan, johon jäin Mielen vapautettua minut dilemmavankilasta. (s. 22)</i>
108	<i>She turned children into deathless software slaves in the sky, in the time before the Collapse, before Sobornost. (s. 13)</i>	<i>Hän houkutteli suuren määrän lapsia jättämään ruumiillisen olemassaolon taakseen ja siirtymään kuolemattomiksi koodiorjiksi pilveen. Kaikki tämä tapahtui ennen romahdusta – ennen Sobornostia. (s. 27)</i>

Esimerkin 104 virkkeessä käänös selventää, että alkuperäisen sana *diagram* viittaa juuri kvanttiprotokollakaavioihin. Lisäksi virke selventää, että kohta ”*gogols light up a section*” tarkoittaa sitä, että gogolit nimenomaan haluavat kiinnittää puhujan huomion tiettyyn osaan kaaviota.

Esimerkki 105 sekä esimerkin 160 virkkeet seuraavat toisiaan, ja molemmissa kuvaillaan Schrödingerin ajatuskoetta. Käännös kuvaa koetta kuitenkin huomattavasti tarkemmin (lihavoidut osat) sekä selventämällä että järkeistämällä lauseiden välisiä suhteita. Sivun 9/8 alkuperäisen tekstin *death machine* – substantiivi on esimerkiksi käännöksessä pidentynyt adjektiivi+substantiivi-rakenteeksi *jonkinlainen koneisto*, jota käännös vielä selventää relatiivisivulauseella ”*joka aktivoituessaan johtaa kissan kuolemaan*”. Samoin esimerkin 106 virkkeissä samoin alkuperäisen adjektiivi+substantiivi-rakenne *definite cat* on käännöksessä selitetty kissaksi, joka ”*ei ole sen enempää elävä kuin kuollutkaan*”. Lisäksi alkuperäisen ” – – *will collapse the system into one state or the other*” on selvennetty käännökseen. Alkuperäinen teksti viittaa kvanttiteorioihin ja niihin romahtamiseen, mutta käännöksestä nämä kvanttimekaniikan termit on poistettu kokonaan ja korvattu yleistajuisemmalla selvennyksellä ”*Vasta silloin kissa väistämättä joko kuolleeksi tai eläväksi*”.

Esimerkin 107 virkkeessä käännös selventää Rajaniemen trilogian sisäisiä viittauksia. Alkuperäinen luottaa siihen, että lukija muistaa, mihin velkaan puhuja kohdassa muistaa. Käännös taas selittää sen auki. Sama muutos tapahtuu myös esimerkissä 108: alkuperäinen viittaa implisiittisesti samassa teoksessa aiemmin kerrottuihin tapahtumiin, kun taas käännös selventää ne.

Fraktaaliruhtinas on siis huomattavasti eksplisiittisempi koheesion tasolla kuin sen lähdeteksti. Muutokset koheesion eksplisiittisyydessä vaikuttavat siihen, miten teoksen kerronta-aika välittyy lukijalle sekä siihen, millaisena teoksen päähenkilö näyttää. Alkuperäisteoksessa päähenkilö ei vaivaudu selittämään lukijalle teoksen maailmassa kaikille tuttuja käsitteitä, mikä luo vaikutelman, että kertoja olettaa lukijankin elävän hänen kanssaan samassa ajassa. Tällä on myös merkittävä vaikutus teoksen kognitiiviseen vieraannuttamiseen. Käännöksen kertoja taas tuntuu kertovan tarinaansa menneisyyteen lukijalle, joka elää meidän ajassamme.

4.7.2 Koherenssin eksplikointi

Koherenssin eksplikoinninkin kohdalla löydöksiä tuli tasaisesti molempiin kategorioihin. Käännös on huomattavastikin pidempi kuin alkuperäinen ja useissa kohdissa pidentyminen johtuu siitä, että käännökseen on lisätty jotakin, mille ei ole ärsykettä alkutekstissä. Kuten koheesion eksplikoinnilla, myös pidentymisellä on vaikutus käännöksen puheenomaisuuteen. Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kannalta merkittävämät löydökset olivat käännöksestä poistetut viittaukset tosimaailmaan.

Pidentyminen

Puheenomaisuuden lisäksi Fraktaaliruhtinaan pidentyminen vaikuttaa myös esimerkiksi siihen, millaisen kuvan lukija saa päähenkilöstä sekä teosten kerronnan aikarakenteisiin.

Taulukko 28

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
109	<i>And every time I drop one, God kills a billion kittens. (s. 8)</i>	<i>Aina kun keskittymiseni herpaantuu hivenenkään, Jumala poistaa päiviltä miljardikaupalla pieniä kissanpentuja. (s. 19)</i>
110	<i>Drathor the zoku elder liked to talk, and it wasn't that hard to get him to explain what a Box was (without letting on that I had stolen one from their zoku twenty years ago, of course). (s. 8)</i>	<i>Zokuvanhimmistä etenkin Drathor osoittautui puheliaaksi, joten sain melko nopeasti ongittua tietooni, mistä Schrödingerin laatikossa tarkalleen ottaen on kyse. Sitä en tietenkään maininnut, että olin varastanut samanlaisen vekottimen hänen zokultaan kaksikymmentä vuotta aiemmin. (s. 19)</i>
111	<i>'I told you. Revenge. Because I hate this place. Because of what Alile and her friends did to me. Yes, it was her; she bought me from the entwiner. She used me to find the Jannah of the Cannon and then left me in the desert to die. I told her the Name that opened it and she took it from me.' (s. 238)</i>	<i>"Minähän kerroin sinulle tarinani" sielukauppias toteaa. "Janosin nuorena kostoa, ja janoan edelleen. Vihaan Sirriä ja sitä, minkä Alile ystävineen minulle teki. Kuulit oikein – juuri Alile oli mutalibun, joka aikoinaan osti minut punouttajalta. Minun avullani hän löysi kadonneen Kanuunaparatiisin ja jätti minut aavikolle kuolemaan. Kerroin hänelle salaisen nimen, jolla paratiisin portit avautuivat, ja hän riisti sen minulta." (s. 255)</i>
112	<i>'You can never get it back,' Tawaddud says. 'What she took from you, you can never get it back. But you can find something else to replace it. Believe me, I know. Without the Axolotl, I was hollow, I was lost. But then, I met you.' (s. 239)</i>	<i>"Sitä, minkä Alile sinulta vei, et voi koskaan saada takaisin", hän sanoo Abulle. "Voit kuitenkin löytää tilalle korvaavia asioita. Tiedän mistä puhun, sillä minulla on tästä omaa kokemusta. Ilman Aksolotlia sisintäni kalvoi hirvittävä tyhjiys. Tunsin olevani hukassa, kunnes tapasin sinut." (s. 257)</i>

Esimerkit 109 ja 110 ovat päähenkilön kertomaan tekstiä. Alkuperäisen Jean le Flambeur selittää kuin ohimennen ja nopeasti tapahtumat lukijalle: hän käyttää lyhyitä lauseita, lyhyitä rakenteita ja melko vähän adjektiiveja. Käännöksen samoihin virkkeisiin on lisätty kuitenkin koheesiota lauseiden välille, tarkennuksia sekä adjektiiveja. Tälläkin on vaikutuksensa teosten kerronnan aikarakenteeseen, josta mainitsin myös järkeistämisen kohdalla yllä. Siinä missä alkuperäisessä teoksessa päähenkilö tuntuu kertovan tapahtumia kiireessä ja jopa ehkä samaan aikaan kun ne tapahtuvat, käännöksen päähenkilöllä on aikaa käyttää tarkempaa ja pidempää kieltä.

Esimerkkien 111 ja 112 virkkeiden keskustelut käydään tilanteessa, jossa Tawaddudia ja Jeania uhataan aseella. Tilanne on siis vaarallinen, kiireinen ja jännittynyt. Alkuperäisen tekstin repliikit heijastelevatkin tätä ja alkuperäisen kerronta jäljittelee puhekielisyttä: henkilöt käyttävät lyhyitä ja yksinkertaisia lauseita ja eivät käytä alisteisia sivulauseita (puhutun kielen ja kirjoitetun kielen eroista englanniksi ks. Schallert, 1977, s. 16-18 ja suomeksi ks. Viinikka & Voutilainen, 2013). Käännöksessä sama keskustelu on huomattavasti kirjallisempi. Käännökseen on lisätty alisteisia lauseita ja monimutkaisempia rakenteita (esim. "Kuulit oikein – juuri Alile oli mutalibun, joka aikoinaan osti minut punouttajalta" ja "Sitä, minkä Alile sinulta vei, et voi koskaan saada takaisin"). Käännöksen repliikkien pidentyminen ja monimutkaistuminen

sekä muut pienet lisäykset tekevät tilanteen vaarallisuudesta vähemmän välittömän: henkilöillä on aikaa jaaritella, vaikka yksi osapuoli uhkaa muiden henkeä. Esimerkin 111 virkkeiden käännös on myös varsin kliseinen. Kohdan puhuja on tarinan konna, ja konnan esittämä, tilanteeseen sopimattoman pitkä monologi hänen motiiveistaan ja taustatarinastaan on varmasti kaikille tuttu trooppi.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen

Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategorioiden löydökset olivat suurimmaksi osaksi pieniä: toiston poistamista, puhuttelusanojen poistamista tai suomalaisille vieraiden eleiden poistamista. Merkittävimmät muutokset olivat sellaisia, joissa käännöksestä on poistettu jokin viittaus tosimaailmaan:

Taulukko 29

Esim. nro	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
113	— — a constantly flowing river of space ships and thoughtwisps, a starry brushstroke in the dark. (s. 7)	Valtatien kimmeltävä juova, jota täplittävät jatkuvana virtana soljuvien avaruusalusten ja häivekiittäjien vanat. (s. 17)
114	A measurement will collapse the system into one state or the other. (s. 8–9)	Vasta silloin kissa todetaan väistämättä joko kuolleeksi tai eläväksi. (s. 20)
115	A cat is a macroscopic system, and there is no mysterious intervention by a magical observer needed to make it live or die: just its interaction with the rest of the universe, a phenomenon called decoherence, provides the collapse into one macrostate. (s. 9)	Yksittäinen kissa on makroskooppinen kokonaisuus, eikä sen elämä tai kuolema ole sidoksissa kvanttitasoon satunnaisiin tapahtumiin. Kissa on koko ajan vuorovaikutuksessa muun maailmankaikkeuden kanssa, ja ilmiö nimeltä dekoherenssi tekee tyhjäksi kvanttimekaaniset vaihtelut ja pitää kissan hengissä. (s. 20)

Esimerkin 113 virkkeessä alkuperäisen ”a starry brushstroke in the dark” on viittaus Vincent van Goghin maalaukseen *Tähtikirkas yö* (*The Starry Night*). Van Goghin maalaustyyli on ominaista näkyvät siveltimen vedot ja *Tähtikirkkaassa yössä* taivaalla on keskeisellä paikalla hiukan vaaleammalla maalattu kiemurteleva virtamainen kuvio. Alkuperäinen teksti kutsuu lukijan mieleen tuon virtamaisen kuvion, ja vertaa *Fractal Princen* valtatie virtaa siihen. Käännöksestä tämä vertaus on poistettu kokonaan.

Esimerkkien 114 ja 115 virkkeiden sisällöllisen köyhtymisen esittelin jo kappaleessa 2.4 *Eksplikoinnin määritelmä* olevassa esimerkissä 1. Käännöksestä on siis poistettu viittaus fysiikan alan ”observer effect” –nimiseen teoriaan sekä yleiseen väärinkäsitykseen teorian merkityksestä.

Fraktaaliruhtinas on siis myös koherenssin suhteen huomattavasti alkuperäistä eksplisiittisempi.

4.8 The Martian – Yksin Marsissa

Suurin osa *Yksin Marsissa* –käännöksestä löytyneestä eksplikoinnista sijoittui sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoriaan. Toiseksi suurimmaksi kategoriaksi osoittautui selventäminen. Järkeistämisen kategoriaan löydöksiä tuli hyvin vähän, niistä ole havaittavissa mitään yhdistävää tekijää ja useat sopivat myös johonkin toiseen kategoriaan, joten kategorian löydöksiä ei ole mielekästä käsitellä omana lukunaan.

Eksplikoinnilla on *Yksin Marsissa* –käännöksen kohdalla vaikutus teoksen fiktiiviseen yleisöön (*narratee*, Phelan 1996, s. 218). *The Martian* on kirjoitettu päiväkirjan muotoon niin, että päähenkilö vaikuttaa kirjoittavan NASAlle ja sen työntekijöille. Käännöksen eksplikoinnin takia päähenkilö vaikuttaa kirjoittavan enemmänkin ei-asiantuntijayleisölle.

Yksi *The Martianin* myyntivaltteja oli, että se on erittäin tarkka kaikessa avaruuden tutkimiseen, avaruudessa matkustamiseen ja siellä elämiseen liittyvässä. Vaikka kirjassa on reilusti mukana myös science fictionia, on tavanomaista suurempi osa *The Martianissa* käytetystä teknologiasta joko jo olemassa olevaa, jo kehitteillä tai edes teoriassa mahdollista. (NASA, 2017 ja Arc Technica, 2014) Kirja tarjoaa myös siis osaltaan aitoa tietoa näistä asioista kiinnostuneille lukijoille. Käännöksen eksplikoinnin sekä käännöksen epätarkkuuksien takia tämä aspekti ei siirry käännökseen alkuperäistä vastaavalla tasolla.

4.8.1 Koheesion eksplikointi

Käännös on alkuperäistä eksplisiittisempi koheesion tasolla selventämisen takia. Järkeistämistä käännöksestä ei löytynyt merkittävässä määrin: suurin osa löydöksistä vaikuttaisi liittyvän luettavuuteen ja selkeyteen, ja ne voivat johtua myös esimerkiksi oikolukijan kommentteista.

Selventäminen

Kun alkuperäisessä johonkin asiaan viitataan vain demonstratiivipronominilla tai muulla korvaavalla ilmauksella, käännös usein selventää viittauksen kohteen:

Taulukko 30

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
116	Once it came to rest, they deflated, and the tetrahedron unfolded to reveal the probe. (s. 100)	Kun laskeutujan pomppiminen lakkasi ja se pysähtyi, tyynyt tyhjenivät ja nelitahokas avautui paljastaen luotaimen. (s. 112)
117	The damn thing is still heavy as hell. (s. 102)	Keskipaneeli koneistoineen painaa kuin synti. (s. 114)
118	So I dragged it to the rover. (s. 102)	Raahasin keskipaneelin liikkujalle. (s. 114)
119	Now for my next feat: getting it on the roof. (s. 102)	Ja sitten seuraava sulka hattuun: luotaimen nostaminen liikkujan katolle. (s. 114)
120	By learning it against the hull and digging the other end into the ground for stability, I had a ramp. (s. 108)	Asetin kehikon nojaamaan liikkujaa vasten ja kaivoin kehikon toisen pään tukevasti maahan: minulla oli ramppi. (s. 120)

Koska *The Martian* on kirjoitettu lokimerkintöjen muotoon, on sen kerronta varsin epämuodollista sekä puheenomaista. Puhutulle kielelle on ominaista olla eksplisiittisempää kuin kirjakielen (Linell, 2005, kappale 3.1.3), joten käännöksen eksplikointi luo siihen kirjallisemman vaikutelman.

Lisäksi aineistosta löytyi myös käsitteiden ja termien selventämistä:

Taulukko 31

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
121	<i>All I need to do is get within 40 kilometers of the Hab and I'll pick up the beacon.</i> (s. 105)	<i>Kunhan vain pääsen neljänkymmenen kilometrin säteelle tutkimusasemasta, saan aseman lähettämän beacon-signaalin vastaanotettua.</i> (s. 117)
122	<i>Over the next few hours, I put them back where they belonged, wiring them into the Hab's power grid.</i> (s. 108)	<i>Seuraavat tunnit ladin paneeleita takaisin kennostoon minne ne kuuluivatkin ja kytkin ne tutkimusaseman sähköverkkoon.</i> (s. 120)
123	<i>The battery was a lithium thionyl chloride non-rechargeable.</i> (s. 109)	<i>Siinä oli kertakäyttöiset litiumparistot.</i> (s. 121)
124	<i>On most landers, the weak point is the battery.</i> (s. 109)	<i>Useimpien luotainten heikko kohta on virransaanti.</i> (s. 122)

Esimerkin 121 alkuperäisessä virkkeessä teksti ei pahemmin erittele, mikä on *beacon* ja mitä tarkoittaa, että se on aseman *beacon*. Nämä molemmat on selitetty auki käännökseen.

Esimerkin 122 virkkeissä on käännökseen selitetty auki, että paneelit kuuluvat kennostoon.

Esimerkin 123 virkkeissä käännös yksinkertaistaa pariston litiumparistoksi, vaikka alkuperäisessä se rajataan nimenomaan litium-tionyylikloridi paristoksi (jollainen Sojourner-kulkijassa todella oli). Litiumparistoja voidaan valmistaa useammistakin eri litiumyhdisteestä, ja litium-tionyylikloridiparistojen etu on, että kestävät rankempia käyttöolosuhteita (esimerkiksi käyttöä Marsissa) joitakin muita litiumparistoja paremmin (Battery University, 2018). Suomalainen lukija saa siis epätarkempaa tietoa kuin englanninkielinen lukija.

Esimerkin 124 virkkeessä alkuperäisen tekstin *battery*-sana on korjattu yläkäsitteellä *virransaanti*. Tämä muuttaa alkuperäisen tarkoitusta: alkuperäisessä nimenomaan itse paristo ja sen selviytyminen ovat heikko kohta, kun taas käännöksessä heikko kohta on koko virransaantiin liittyvä systeemi. Käännöksen virransaantiin voitaisiin laskea mukaan esimerkiksi myös paristoon liitetyt johdot ja niiden pettäminen.

Selventämisen takia käännös on siis tutkimallani alueella kirjakielisempi sekä epätarkempi todellisen olemassa olevan teknologian kannalta.

4.8.2 Koherenssin eksplikointi

Kuten mainittua, koherenssin eksplikoinnin kategorioista sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategoria osoittautui suuremmaksi. Pidentymistä käännöksestä löytyi myös jonkin verran.

Pidentyminen

Sen lisäksi, että käännös on pidempi johtuen selventämisestä sekä pronomien korvaamisesta niiden korrelaateilla, käännös on ajoittain alkuperäistä pidempi ilman, että pidentymiselle on havaittavissa mitään erityistä syytä.

Taulukko 32

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
125	<i>The lander was immobile, while Sojourner wandered around and got a good look at the local rocks. (s. 100)</i>	<i>Laskeutuja oli liikkumaton muutoinkin, mutta Sojourner sen sijaan vaelteli sinne tänne ja tutustui huolella paikallisiin kiviin. (s. 112)</i>
126	<i>The other three sides were attached to the central panel with a metal hinge. (s. 101)</i>	<i>Tahokkaan kolme muuta paneelitahkoa on kiinnitetty keskipaneeliin metallisilla saranoilla. (s. 113)</i>
127	<i>I have voltage controllers in my kit! (s. 110)</i>	<i>Työkalupakissani on luonnollisesti jännitteensäätimiä! (s. 122)</i>

The Martianin kertoja, päähenkilö Mark Watney, on varsin värikäs persoona, mikä heijastuu myös hänen kielenkäyttönsä. Kääntäjä on käyttänyt tätä hyväkseen ja kääntänyt ajoittain hyvinkin vapaasti. Suurin osa ärsykeettömistä pidentymisistä vaikuttaisikin olevan kytköksissä tähän. Aineistostani löytyi myös niin vapaita käännöksiä, että esimerkiksi takaisin kääntämisellä ei päästäisi laisinkaan alkutekstiä muistuttavaan tekstiin:

Vapaat käännökset 1

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
128	<i>After a quick search, I found Sojourner. (s. 100)</i>	<i>Missäs mönkijä? (s. 101)</i>
129	<i>Today was all about repairs. (s. 109)</i>	<i>Korjaamista, korjaamista, korjaamista. (s. 121)</i>

Tämän huomioon ottaen, *The Martianin* käännöksen kohdalla löytämäni ärsykeettömät pidentymiset tuovat mielestäni käännökseen enemmänkin lisää lähtötekstiuskollisuutta kuin poistaisivat. Tässä kohtaa vapaaehtoinen eksplikointi voidaan siis katsoa positiiviseksi piirteeksi.

Sisällöllinen & määrällinen köyhtyminen

Sisällöllisen ja määrällisen köyhtymisen kategorian löydökset vaikuttavat tekstiin samoilla tavoilla kuin selventämisen kategorian löydökset: ne poistavat tekstin puheenomaisuutta sekä vaikuttavat kirjan välittämään todelliseen tietoon avaruusoperaatioista. Koska puheenomaisuuden vähentymisestä on esimerkkejä jo riittämiin selventämisen kategorian kappaleessa yllä, keskityn tässä tietoa muuttavaan köyhtymiseen:

Taulukko 33

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
130	<i>Pathfinder's final stage of descent was a balloon-covered tetrahedron. (s. 100)</i>	<i>Pathfinder oli viimeisessä laskeutumisvaiheessaan ilmatyynyin koristeltu tetraedri. (s. 112)</i>
131	<i>The balloons absorbed the impact of landing. (s. 100)</i>	<i>Tyynyt lievensivät maahan törmäämistä. (s. 112)</i>
132	<i>Over the decades, the balloons had ripped and filled with sand. (s. 101)</i>	<i>Vuosikymmenien saatossa tyynyt olivat menneet riekaleiksi ja täyttyneet hiekalla. (s. 113)</i>
133	<i>Even with mostly full batteries, I had set up the solar cells when I stopped. (s. 102)</i>	<i>Vaikka akut olivat miltei täysiä, olin pystyttänyt aurinkopaneelit. (s. 114)</i>
134	<i>Working in an EVA suit is annoying enough. (s. 110)</i>	<i>Ekstravehikulaarisessa työskentelyssä on ihan tarpeeksi. (s. 122)</i>

Esimerkin 130 virkkeessä alkuperäisen sana *covered* on käännetty sanalla *koristeltu*. Pathfinder oli laskeutumisvaiheessa täysin ilmatyynyjen peitossa, koska ne olivat sen ainoa suoja laskeutumisen aikana (NASA, *Mars Pathfinder Air Bag Landing Tests*, 2013). Sana *koristeltu* tuo mieleen hieman vähemmän suojaavan viritelmän kuin sana *covered* (suom. *peitetty*).

Esimerkin 131 virkkeessä alkuperäisen '*absorbed the impact*' on käännetty muotoon '*lievensivät maahan törmäämistä*'. Alkutekstistä välittyy ilmatyynyjen tehtävä sekä niiden toimintamekaniikka: ne imevät maahan iskeytymisestä aiheutuvan iskun itseensä, jolloin sisällä olevat luotain ja kulkija eivät kärsi. Käännöksestä nämä jäävät välittymättä (NASA, *Mars Pathfinder Air Bag Landing Tests*, 2013). Pelkkä *lievensivät*-sana ei välitä samaa määrää tietoa.

Esimerkin 132 alkuperäisessä virkkeessä ilmatyynyt ovat vain revenneet, ja sitten täyttyneet hiekalla. Käännöksessä ne ovat kuitenkin menneet riekaleiksi, joka hiukan pidemmälle päässyt hajoamisen aste kuin repeäminen. Riekaleet eivät luultavasti myöskään voisi täytyä hiekalla. Pathfinderin ilmatyynyt on lisäksi valmistettu erittäin vahvasta Velcran-nimisestä kankaasta ja niissä oli tätä materiaalia neljä kerrosta (NASA JPL, 1997). Alkuperäinen teksti vaikuttaa enemmänkin alleviivaavan ilmatyynyjen kestävyyttä: ne olivat yhä niin hyvässä kunnossa, että ne pystyivät täyttymään hiekalla ja siten olemaan liian painavia liikuttamiseen.

Esimerkin 133 käännöksessä päähenkilö pystyttää aurinkopaneelit. Pystyttämiseen kuitenkin vaadittaisiin jonkinlaiset telineet paneeleille, ja päähenkilön Mars-liikkujan kuvaillaan erikseen olevan niin pieni, ettei sinne mahdu edes seisomaan. Aurinkopaneelit pitää virittää sen katolle pinoksi. Aikaisemmin kirjassa myös kuvataan, että päähenkilö asettaa paneelit vain makaamaan Mars-perälle. Alkuperäisen '*set up*' viittaa pystyttämisen sijaan paneelien purkamista liikkujan katolta, sekä niiden virittämistä siihen kuntoon, että niiden tuottama sähkö saadaan liikkujan akkuihin asti. Itse paneelit makaavat edelleen maassa.

Esimerkin 134 käännöksestä on jätetty pois sana *suit*, jolloin työskentely liikkujan ulkopuolella itsessään olisi rasittavaa. Rasittavuus tulee kuitenkin puvusta itsestään, sillä avaruuspuvut ovat varsin kömpelöitä,

raskaita ja epämukavia asusteita (Space.com, 2016). Jos Marsissa voisi työskennellä ilman pukua, olisi se oikeastaan helpompaa, sillä Marsin painovoima on Maan painovoimaa heikompi (NASA JPL, 2018).

Nämä pienet epätarkkuudet vähentävät *The Martianin* uskottavuutta mahdollisimman tarkkana tieteiskirjana.

4.8.3 Epätarkkuudet käännöksessä

Käännöksen uskottavuutta vähentävät myös tutkimaltani alueelta löytyneet epätarkkuudet tai virheet:

Epätarkkuudet 6

Esim. nro	The Martian	Yksin Marsissa
135	<i>It's small, light and easily fit in the airlock. (s. 101)</i>	<i>Mönkijä on pieni, kevyt ja mahtui helposti ilmalukosta. (s. 113)</i>
136	<i>Weight is a serious concern, so they're not made to stand up to much punishment. (s. 101)</i>	<i>Paino on vakava huolenaihe, joten luotaimia ei haluta pitää pystysuunnassa. (s. 113)</i>
137	<i>The dense layer of Mars crap all over it protected it from long-term solar damage. (s. 102)</i>	<i>Marsia ympäröivä tiheä saastakerros on suojannut mönkijää auringon pitkäaikaisilta haittavaikutuksilta. (s. 115)</i>
138	<i>The only moving parts on the lander are the high-gain antenna (which would have to be pointed at Earth) and the camera boom. (s. 102)</i>	<i>Luotaimen ainoat liikkuvat osat ovat korkeataajuusantenni (jonka on oltava suunnattuna Maata kohti) ja kamerajalusta. (s. 115)</i>
139	<i>The suit leaks heat faster than my body could ever generate it. (s. 103)</i>	<i>Puku poisti lämpöä nopeammin kuin kehoni pystyi sitä tuottamaan (s 116)</i>
140	<i>We'd be skimming the upper atmosphere, so our orbit would rapidly decay. (s. 107)</i>	<i>Me nitkuttaisimme yläilmakehän alla, ja meidän kiitoratamme kuluisi vauhdikkaasti alta pois. (s. 119)</i>

Esimerkin 135 käännöksessä päähenkilö vie mönkijän ilmalukon läpi, kun taas alkutekstissä hän jättää sen ilmalukkoon. Koska päähenkilö jatkaa työskentelyä vielä kannettuaan mönkijän ilmalukkoon, ei sitä ole mitään järkeä viedä ilmalukosta läpi, sillä ilmalukko pitäisi paineistaa ja avaruuspuku mahdollisesti riisua. Tähän kuluisi huomattavasti aikaa ja voimia.

Esimerkin 136 käännös on järjetön. Alkuperäisessä kerrotaan, että koska tavaran kuljettamisessa Maasta avaruuteen paino on suurin ongelma ja huolenaihe, ei luotaimia rakenneta kovinkaan kestäviksi fyysisesti (materiaalit ovat kevyitä, luotaimet pieniä jne). Kääntäjä ei vaikuta ymmärtäneen alkuperäisen merkitysisältöä. Luotainten pystysuuntaisuudella ei ole väliä painon suhteen.

Esimerkin 137 käännöksessä puhutaan Marsia ympäröivästä saastakerroksesta. Käännöksessä kuitenkin viitataan vain Marsin pintaa peittävään kivimateriaaliin. Saastakerros vaikuttaa joko joltakin, jonka ihmiset ovat aiheuttaneet tai joltakin kaasukehän kaltaiselta sumukerroksesta (jollaista Marsilla ei ole).

Esimerkin 138 alkuperäisessä virkkeessä *high-gain antenna* on käännetty *korkeataajuusantenniksi*. Antennin *gain* ei kuitenkaan viittaa taajuuksiin (joita mitataan hertseissä) vaan antennin vahvistukseen (jota mitataan desibeleissä). Oikea käänнос olisi *korkeavahvistainen antenni*. (Antenna-theory.com, 2016)

Esimerkin 139 käänöksessä avaruuspuku poistaa lämpöä. Seuraavassa lauseessa kuitenkin erikseen kerrotaan, että puvulla on oma lämmitysjärjestelmä. Avaruus on kylmä, siksi lämmitys onkin yksi avaruuspukujen keskeisiä haasteita. Ei olisi järkeä rakentaa pukua, joka käyttäisi energiaa lämmön poistamiseen. Alkuperäisessä tekstissä puku vuotaa lämpöä, mikä ei ole toivottavaa. Päähenkilö selittää myös, että lämmön vuotaminen ei hänen tapauksessaan ole niin vakava ongelma, sillä hän tuottaa itse varsin paljon lämpöä tehdessään fyysistä työtä.

Esimerkin 140 käänöksessä lennettäisiin *yläilmakehän alla*. Englannin *upper atmosphere* ei kuitenkaan vastaa suomen termiä *yläilmakehä*. *Upper atmosphere* –termiin lukeutuu troposfääri, stratosfääri, mesosfääri sekä termosfääri, kun taas *yläilmakehä* käsittää vain stratosfäärin (NASA, *Graphic of the Upper Atmosphere*, 2013 ja Yle.fi, 2018). Tekstissä kerrotaan lisäksi, että aluksen kiertorata kuluisi alta pois. Alin mahdollinen kiertorata maapallon ympärillä on noin 160 kilometrin *korkeudessa*, eli termosfäärissä (Universe Today, 2017). Stratosfääri ulottuu noin 50 kilometrin korkeudelle (FMI-Space, 2018). Yläilmakehän alla lentäessä aluksella ei siis ole kiertorataa, joka voisi kulua pois. Yläilmakehän alla lentäessään alus olisi jo joko vapaassa pudotuksessa tai hallitusti laskeutumassa.

5. Lopputulokset

Tässä kappaleessa esitän ensin yhteenvedon edeltävän luvun keskeisimmistä löydöksistä kategorioittain. Tämän jälkeen esitän loppupäätelmäni sekä pohdin, miten tutkimusta voitaisiin tulevaisuudessa jatkaa.

5.1 Analyysin yhteenveto

Analyysissäni teoksien löydöksistä useat ovat merkityksellisiä vain tietyn teoksen kohdalla, kun taas jonkin muun teoksen kohdalla samanlainen muutos voi olla täysin merkityksetön. Kun esimerkiksi Attwoodin teoksen kohdalla yhdysmerkillisten uudissanojen poistaminen on merkityksellinen muutos, ei samanlaisilla muutoksilla ollut esimerkiksi Ian M. Banksin teoksen kohdalla erityisemmin merkitystä. Jokaisessa käsittelemässäni kategoriassa oli kuitenkin myös muutoksia, joita esiintyi useammassa aineistoni teoksessa.

Koheesion eksplikointi

On varsin vaikea kääntää ilman, että poikkeaa alkuperäisen tekstin välimerkeistä, aikamuodoista tai lauserakenteesta. Tieteiskirjallisuutta kääntäessä tätä järkeistämistä on kuitenkin syytä harkita, kuten aineistostani kävi ilmi.

Peter Wattsin puolipisteiden käyttö *Blindsightissa* vahvistaa kuvaa minä-kertojana toimivasta päähenkilöstä kylmänä intellektuellina, jolle empatia tuottaa vaikeuksia. Käännökseen näitä on poistettu, ja käännöksen päähenkilö tuntuukin helpommin lähestyttävämmältä henkilöltä. Aina puolipisteillääkään ei kuitenkaan ole sen kummempaa merkitystä, kuin että kirjailija ehkä pitää niistä: Ian M. Banksin *Surface Detailissa* puolipisteitä oli myös runsaasti, mutta niiden poistolla ei ollut samanlaista vaikutusta teoksen tieteiskirjallisuuteen.

Aikamuotojen muutokset sekä konjunktoiden lisääminen nousivat esiin erityisesti Hannu Rajaniemen teosten kohdalla. Sekä *Deus Ex Homine* –novellissa että *Fractal Prince* –romaanissa kertojana on (ainakin osittain) itse päähenkilö. Tarinaa kerrotaan molemmissa teksteissä preesensissä ja lauseiden väliset suhteet ovat löysiä. Lukijalle välittyy kuva, että kertoja kertoo tarinaa suoraan heille melkein kuin puhuen ääneen. Tämä taas tekee osansa kognitiivisessa vieraannuttamisessa, sillä lukija matkustaa päähenkilön luo tulevaisuuteen kuulemaan tämän tarinaa. Erityisesti *Fractal Princen* käännöksessä tämä vaikutus on heikompi kuin alkuperäisessä muun muassa järkeistämisen vuoksi. Myös *Yksin Marsissa* –teoksessa minä-kertoja kertoo tarinaansa puhekielisesti, mutta puhekielisyys oli säilytetty varsin hyvin.

Koheesion eksplikoinnin toinen kategoria, selventäminen, oli kaikista kategorioista se, johon odotin eniten tuloksia. Tähän kategoriaan luokittelin ehkä sen ilmeisimmän tieteiskirjallisuuden eksplikoinnin, eli teknisten termien auki selittämisen. Löydöksiä tuli kuitenkin yllättävän vähän: koko aineistostani löytyi 28 esiintymää, joissa jokin tieteellinen termi oli selitetty auki. Erityisesti kuitenkin minä-kertojallisissa (*Blindsight*, *Deus Ex Homine*, *The Fractal Prince* ja *The Martian*) teoksissa tämä osoittautui

huomionarvoiseksi. *The Martianin* kerronta koostuu lokimerkinnöistä, joita päähenkilö pitää Nasan henkilökuntaa varten. Miksi hän selittäisi teknisiä termejä kertoessaan tarinaa alan asiantuntijoille? *Blindsightin* kertojahahmo on niin älykäs, että ei pysty enää asettumaan normaalin ihmisen osaan. Hänkään tuskin selittäisi vaikeita käsitteitä auki ihan vain myötätunnosta. Tieteiskirjallisuudessa termien selittäminen siis usein rikkoo kielellisen koheesion lisäksi myös teoksen maailman sisäistä koherenssia.

Koheesion eksplikoinnin löydöksistä käy siis ilmi, että tieteiskirjallisuuden kääntämisessä myös kielen muodolla ja sanavalintojen merkityksen tarkkuustasolla (yläkäsité vs. alakäsité) voi olla tärkeä rooli nimenomaan teoksen genren suhteen.

Koherenssin eksplikointi

Koherenssin tason muutoksien vaikutukset teoksen tieteiskirjallisuuteen ovat koheesion tason muutoksia ehkä vieläkin enemmän teossidonnaisia. Ne vaikuttavat erityisesti siihen, miten kokonainen teoksen maailma on ja kuinka koherentiksi se rakentuu. Vaikka muutosten laatu on teoskohtaista, oli niiden vaikutuksella kuitenkin yhdistäviä tekijöitä.

Sisällöllinen ja määrällinen köyhtyminen poistavat tietoa teoksen maailmasta, joka kuitenkin välittyy alkutekstin lukijalle. Esimerkiksi *Poseidonin lapsista* löytyi tämä pieni poisto:

Taulukko 16 (osittainen)

Esim. nro	Poseidon's Wake	Poseidonin lapset
56	<i>It was easily done, all public information – Nissa had to name you as a passenger in her flight plan, of course.</i>	<i>Se ei ollut vaikeaa – Nissan oli tietysti merkittävä sinut matkustajaksi lentosuunnitelmaansa.</i>

Seuraava taas löytyi Pintakuviosta:

Taulukko 22 (osittainen)

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuvio
77	<i>The shuttle's interior went dark, but the visor showed some sort of compressed image that gave her a very clear view of what looked like red-glowing bubbling filling up the space she'd been living in for the last twenty-plus days, rising quickly in a dark red tide around the base of the chair, flowing up and over her armoured body and then foaming all about her, rapidly covering the visor and leaving her briefly blind in the darkness before she heard the avatar speak again.</i>	<i>Sukkulan sisäpuoli pimeni, mutta hän näki visiirin vahvistamasta kuvasta, miten punaisena hohtava kupliva neste täytti tilan, jossa hän oli elänyt viimeiset parikymmentä vuorokautta, se kohosi hänen ympärillään nopeasti kuin punainen vuoksi kietoen hänet vaahdollaan ja peitti lopulta visiirinkin jättäen hänet hetkeksi pimeään, kunnes hän kuuli avatarin taas puhuvan.</i>

Poseidonin lasten alkutekstin lukija saa tietää, että teoksen maailmassa on julkista tietoa olevia asiakirjoja ja että lentosuunnitelmat kuuluvat sellaisten piiriin. Käännöksen maailmasta tämä puuttuu. Samoin Pintakuvion kuvion lukijalta jää puuttumaan mielikuva siitä, millaisessa tuolissa henkilöahmo istuu ja myös se, että Banksin luomassa maailmassa avaruusaluusten piloteilla on jonkinlainen *armor*-puku päällä.

Pidentymisellä oli havaintojeni mukaan päinvastainen vaikutus. Ne ”löivät lukkoon” jotakin teoksen maailmasta, jonka alkuteksti jättää auki. Esimerkit 36 ja 71 demonstroivat tätä:

Taulukko 11 (osittainen)

Esim. nro	Deus Ex Homine (eng)	Deus Ex Homine (fin)
36	<i>She touches it gently and I feel it.</i>	<i>Aileen kosketti sitä kevyesti, ja kosketus tuntui hyvältä.</i>

Taulukko 21 (osittainen)

Esim. nro	Surface Detail	Pintakuviio
71	<i>Pain indicators minimal; --</i>	<i>Kipumittarit näyttivät alhaisia lukemia; --</i>

Kuten analyysiosiossa erittelin, esimerkin 11 lauseessa käännös antaa tuntemukselle laadun ja esimerkin 21 lauseessa kipumittareiden lukemat sidotaan käännöksessä näköaistiin. Tieteiskirjallisuuden rakentamat maailmat ovat aina jollakin tapaa fiktiivisiä ja siksi usein myös outoa alkuperäisellä kielellään, koska kirjan maailmaan kuuluu asioita ja kokemuksia, jotka eivät kuulu meidän tosimaailmaamme. Esimerkiksi *Deus Ex Hominen* lauseessa tarkka käännös olisi ehkä omituinen: *Aileen kosketti sitä kevyesti, ja minä tunsin kosketuksen*. Alkuperäinen lause välittää rakentamastaan maailmasta sen, että henkilön päässä asuvan symbiootin koskettaminen ja kosketuksen tunteminen ovat sen sisällä tosiseikkoja, ja siksi tätä outoutta pitäisi sietää myös käännöksessä.

5.2 Loppupäätelmät

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut eksplikointia suomennetussa tieteiskirjallisuudessa. Löydökseni tukevat oletustani siitä, että eksplikointi vaikuttaa käännöksen luonteeseen tieteiskirjallisena teoksena ja muuttaa sitä fiktiivistä maailmaa, jota teos rakentaa. Erityisesti teokset, joiden kerronta on ensimmäisessä persoonassa, ovat tälle alttiita: kertoja on osa fiktiivistä maailmaa ja kerronnan on myös heijasteltava tätä. Usein myös lähtökohtana on, että kertoja kertoo tarinaa jollekulle, joka on myös osa tuota maailmaa ja joka ajallisesti sijaitsee tulevaisuudessa tarinan tapahtumien ajankohtaan verrattuna. Kertojalla ei siis ole syytä selittää lukijalleen kaikkea, ja eksplikointi voikin rikkoa tätä illuusiota. Sanavalintojen lisäksi myös itse

tekstin muodolla väliä, kuten esimerkiksi puolipisteiden muutokset ja niiden vaikutus *Blindsighting* käännökseen osoittavat.

Tulokseni myös tukevat MacLeanin tuloksia. MacLean kirjoittaa artikkelissaan, että tieteiskirjallisuutta käännettäessä on ongelmakohdissa parempi valita yleisempi käsite kuin liian tarkka. Yleisempi käsite jättää lukijalle fiktiivisen maailman kuvitteluun tarvittavaa joustovaraa. Hän sanoo, että tarkalla käsitteellä kääntäminen on kääntäjältä jopa epäreilua, sillä tällöin kääntäjä pakottaa lukijan tulkitsemaan tekstiä oman tulkintansa mukaisesti. (MacLean, 1997, s. 17) Tästä toimii aineistostani esimerkkinä *Deus Ex Hominen cast-lähettykset*, jotka kääntäjä oli kääntänyt videoiksi ja siten päättänyt lukijan puolesta, millaisena hän nämä lähettykset kuvittelee. Anekdoottina kerrottakoon, että luin itse *Deus Ex Hominen* alun perin englanniksi ja kuvittelin *cast-lähettykset* enemmänkin virtuaalitodellisuuden tapaisiksi kokonaisvaltaisemmiksi kokemuksiksi.

Aineistoni analyysi osoittaa, että tieteiskirjallisuutta käännettäessä eksplikointia on käytettävä strategiana harkiten, ja mahdollisesti erilailla kuin reaali maailmaan sijoittuvassa tarinassa. Mahdollisesti myös suomenkieleen itseensä on suhtauduttava sallivammin. Tieteiskirjallisuuteen kuuluu paljon asioita, joita pidetään myös alkuperäisellä kielellään outona ja epäkonventionaalisena, joten myös käännökseen kielessä tulisi sallia sama outous. Tähän vaikuttaa kääntäjän lisäksi myös julkaisijan toiveet sekä oikolukuprosessi.

Kuten teoriaosiossakin mainitsin, tieteiskirjallisuuteen usein yhdistetyllä ns. ”teknologiahöpinällä” on muitakin tehtäviä kuin vain tieteen esittely ja tieteiskirjallisen tunnelman luominen: se pitää kasassa kirjan maailman koheesiota ja välittää rivien välistä tietoa lukijalle. Tieteiskirjailijat luottavat siihen, että lukijalla on tietty tietotaso tieteiskirjallisuuden megatekstistä. Kuten teoria osiossakin mainitsin, eksplikointi voi pahimmillaan johtaa siihen, että tottunut tieteiskirjallisuuden lukija pitää joko itse teosta tai sen käännoistä huonona.

Lopputuloksena eksplikointia oli siis aineistossani odottamaani vähemmän. Erityisesti tieteellisten termien auki selittämistä oli löydöksissäni yllättävän vähän. *The Fractal Prince* oli aineistostani ainoa teos, jossa tätä esiintyi muutamaa esiintymää enemmän. Muutenkin tieteiskirjallisuuden suomentamisen tila vaikuttaisi eksplikoinnin suhteen olevan varsin hyvä. Lähestulkoon jokaisen teoksen kohdalla vähintään yhteen kategoriaan ei tullut löydöksiä tarpeeksi, jotta kategoriaa olisi ollut mielekästä eritellä. Jokaisesta romaanista löytyi kuitenkin sen verran eksplikointia, että sillä oli merkitystä tarinaan tieteiskirjallisenä teoksena. Tulosteni kautta voidaan johtaa joitakin suuntaviivoja sille, miten tieteiskirjallisia käännoiksi voidaan tarkentaa entisestään.

Aineistossani ainoastaan Rajaniemen teosten käännoksistä ei löytynyt epätarkkuuksia tutkimallani alueella. *Fractal Princen* käännoksen Rajaniemi itse luki ja hyväksyi ennen julkaisua, joka varmasti vähentää epätarkkuuksien määrää. *Des Ex Hominen* kääntäjä Sarianna Silvonen taas on aineistoni kääntäjistä ainoa,

joka erikseen mainitsee erikoistuneensa tieteiskirjallisuuden kääntämiseen muiden aiheiden ohella (Silvonen, 2018). Tieteiskirjallisuutta kääntää siis tämän otoksen perusteella usein tieteiskirjallisuuden kääntämiseen erityisemmin perehtymättömät kääntäjät, mikä saattaa vaikuttaa epätarkkuuksien ja tarpeettoman eksplikoinnin määrään. Erityisesti *The Martianin* kohdalla epätarkkuuksien sekä eksplikoitien laatu viittaa siihen, että teoksen aihealue ei ole ollut kääntäjälle tuttu. Tieteiskirjallisten käännösten tarkkuuteen voitaisiin siis vaikuttaa kääntäjävalinnoilla: tieteiskirjallisuuden genrenä pitäisi olla kääntäjälle tuttua, samoin käännettävänä olevan teoksen tieteenala. Samaan lopputulokseen tuli myös MacLean artikkelissaan (MacLean, 1997, s. 17). Näin kääntäjä tunnistaa paremmin termit ja osaa etsiä oikeaa tietoa. Tieteiskirjallisuuden tutkimuksen tuntemuksesta on myös hyötyä, sillä esimerkiksi eri kognitiivisen vieraannuttamisen keinojen tunteminen auttaa tunnistamaan niitä lähtötekstistä sekä säilyttämään ne käännöksessä. Tieteiskirjallisuutta käännettäessä ja käännöstrategiaa miettiessä olisi mahdollisesti myös analysoitava teosta sen sanoman ja sisällön lisäksi myös sen muodon kannalta, johon tieteiskirjallisuuden tutkimuksen tuntemus myös auttaisi. Lisäksi kääntäjän ja kirjailijan välinen keskusteluyhteys vaikuttaa vähentävän epätarkkuuksien määrää (ks. *Fractal Prince* ja *Fraktaaliruhtinas*).

5.3. Jatkotutkimus

Tutkimukseni otanta on varsin pieni, vaikka käsittääkin lähes kaikki valitsemallani aikavälillä julkaistut teokset, jotka täyttävät käyttämäni tieteiskirjallisuuden määritelmän. Lisäksi otantani per teos on pieni, eikä yksi sattuman varaisesti valittu kappale välttämättä edusta koko teosta tarkasti. Paremman kokonaiskuvan saamiseksi olisi sama tutkimus tehtävä suuremmalle aineistolle.

Tutkimukseni tuloksista ei myöskään voida vetää johtopäätöksiä siitä, onko tieteiskirjallisuudessa enemmän eksplikoitua kuin muussa kirjallisuudessa. Tätä varten olisi tutkittava useampaa genreä ja vertailtava tuloksia niiden välillä.

Olisi myös hyödyllistä tutkia, kuinka paljon tieteiskirjallisuuden kääntämiseen vaikuttaa esimerkiksi kustantajan toiveet. Suomessa tieteiskirjallisuutta lukeva yleisö lienee varsin pieni. On mahdollista, että erityisesti kovemman scifin kohdalla (esim. *Fraktaaliruhtinas*) kustantaja toivoo, että käänнос olisi alkuperäistä helpommin lähestyttävä asiakaskunnan laajentamiseksi. Myös oikoluvulla voi olla asiaan vaikutusta: jos oikolukija ei tunne tieteiskirjallisuutta genrenä, voi se heijastua hänen ehdottamiinsa korjauksiin. Lisäksi kääntäjiä itseään voisi olla mielenkiintoista haastatella.

Kuten teoriakappaleessakin mainitsin, myös tutkimuksen teoreettinen viitekehys kaipaava lisää tutkimusta. Eksplikoinnista ei ole yhtä yhtenevää käsitystä käännostieteen alalla, eikä sen tutkimiseen ole kehitetty mitään täysin aukotonta keinoa. Tässäkin tutkimuksessa käytetty metodi on loppujen lopuksi suhteellisen

riippuvainen siitä, minkälaiset muutokset olen itse tulkinnut vapaaehtoiseksi eksplikoinniksi. Tarkemmat ja objektiivisemmat kategoriat helpottaisivat jatkotutkimusta.

Lähteet

- Airaksinen, Kuoppasalmi & Tacke. (1998). Lääkeriippuvuus ja vieroittaminen. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim*, 1998;114(10):1003. Haettu 24. 4. 2018 osoitteesta <http://www.duodecimlehti.fi/lehti/1997/24/duo80233>
- Antenna-theory.com. (2016). *Antenna Gain*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta <http://www.antenna-theory.com/basics/gain.php>
- Ars Technica. (16. 11. 2014). *Stuck on Mars with nothing but disco: Ars talks with The Martian's Andy Weir*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta <https://arstechnica.com/science/2014/11/stuck-on-mars-with-nothing-but-disco-ars-talks-with-the-martians-andy-weir/2/>
- Attwood, M. (2003). *Oryx & Crake*. Lontoo: Bloomsbury.
- Attwood, M. (2009). *The Year of the Flood*. Lontoo: Bloomsbury.
- Atwood, M. (17. 6. 2005). Aliens have taken the place of angels. *The Guardian*. Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta <https://www.theguardian.com/film/2005/jun/17/sciencefictionfantasyandhorror.margaretatwood>
- Atwood, M. (2013). *MaddAddam*. Lontoo: Bloomsbury.
- Atwood, M. (2015). *Uusi Maa*. (K. Drews, käant.) Helsinki: Otava.
- Autio, A. (2015). "Kandi/Kvanttivaras". *Yksityinen sähköpostiviesti Satu Koskelle 4.3. sekä 28.3.2015*.
- Baker, M. (1993). Corpus Linguistics and Translation Studies Implications and Applications. Teoksessa Baker, Francis, Sinclair & Tognini-Bonelli, *Text and Technology in Honour of John Sinclair* (s. 233-250). Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.
- Banks, I. M. (2009). *Iain M. Banksin kotisivut*. Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta <https://www.iain-banks.net/>
- Banks, I. M. (2010). *Surface Detail*. Lontoo: Orbit.
- Banks, I. M. (2012). *Pintakuvio*. (V. Keynäs, käant.) Helsinki: Gummerus.
- Battery University. (2018). *BU-106a: Choices of Primary Batteries*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta http://batteryuniversity.com/learn/article/choices_of_primary_batteries
- Bengtsson, N. (2005). *Klooneja ja muukalaisia: ulkomaisia nuorten scifi-sarjoja*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Berman, A. (2004). Translation and The Trials of the Foreign. Teoksessa L. Venuti (toim.), *The Translation Studies Reader* (L. Venuti, käant., 2. p., s. 276-289). New York: Routledge.

- Blum-Kulka, S. (2004). Shifts in cohesion and coherence in translation. Teoksessa L. Venuti, *The translation studies reader* (2 p., s. 291-305). New York: Routledge.
- Brezar, N. (2016). Prevajanje neologizmov v znanstvenofantastičnih romanih Douglasa Adamsa. *Vestnik Za Tuje Jezike – Journal for Foreign Languages* 8(1).
- Broderick, D. (1995). *Reading by Starlight*. Lontoo: Routledge.
- Bruthiaux, P. (1995). The Rise and Fall of the Semicolon: English Punctuation Theory and English Teaching Practice. *Applied Linguistics*, 16(1), 1–14.
- Cass & Grazier. (2015). *Hollyweird Science – From Quantum Quirks to the Multiverse*. Springer International Publishing AG.
- Chesterman, A. (2004). Beyond the particular. Teoksessa Kujamäki & Mauranen, *Translation universals: Do they exist?* (s. 33–49). Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.
- Chesterman, A. (2011). Translation Universals. Teoksessa Doorslaer & Gambier, *Handbook of translation studies : Vol. 2* (s. 175-179). Amsterdam ; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co. .
- Chesterman, A. (2016). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory* (Revised edition p.). Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Chiang, T. (2002). *Stories of Your Life and Others*. New York: Tor Books.
- Citrix. (2018). *Varmista hybridipilven ja SaaS-sovellusten etäkäyttö*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <https://www.citrix.fi/products/netscaler-unified-gateway/>
- Colfer, E. (2001–2012). *Artemis Fowl -sarja*. Helsinki: WSOY.
- Collins. (2018). *hakusana 'beringed'*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/beringed>
- Csicsery-Ronay, I. (2008). *The Seven Beauties of Science Fiction*. Wesleyan.
- Discogs.com. (2018). *Tervaharju, Hannu*. Haettu 28. 3. 2018 osoitteesta <https://www.discogs.com/artist/636219-Hannu-Tervaharju>
- Fennica – Suomen kansallisbibliografia. (2018). *hakusana 'iivonen, jyrki'*. Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta <https://fennica.linneanet.fi/>
- Fennica – Suomen kansallisbibliografia. (2018). *hakusana 'lipponen, kaj'*. Haettu 9. 4. 2018
- FMI-Space. (2018). *Ilmakehä*. Haettu 22. 7. 2018 osoitteesta <http://space.fmi.fi/oppimateriaali/envisat/tutkimus/ilmakeha.html>

- Forster, E. (1970). *The Eternal Moment : And Other Stories*. Lontoo: Cengage Learning EMEA.
- Glassy, M. C. (2001). *The Biology of Science Fiction Cinema*. Pohjois-Carolina: McFarland & Company.
- Grammarly. (2018). *Colon*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <https://www.grammarly.com/blog/colon-2/>
- Gummerus.fi. (2018). *Hannu Rajaniemi*. Haettu 19. 3. 2018 osoitteesta <https://www.gummerus.fi/fi/kirjailija/hannu-rajaniemi/105/>
- Haaja, R. (2013). *The ouster in the treeship: Translation of neologisms in the Finnish translation of Dan Simmons' Hyperion cantos*. Pro Gradu -tutkielma englantilaisen filologian oppiaineessa, Nykykielten laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Harju, E. (2016). *Maininnoista mosaiikiksi – Fantasia- ja tieteiskirjallisuus Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla vuosina 1970, 1980, 1990, 2000 ja 2010*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Viestinnän, median ja teatterin yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Historia. (4. 9. 2015). *Toinen maailmansota: Alkusysäys, taisteluiden kulku ja päätös*. (B. Koll, Toimittaja) Haettu 24. 4. 2018 osoitteesta <http://historianet.fi/sota/toinen-maailmansota/toinen-maailmansota-alkusysays-taisteluiden-kulku-ja-paatos>
- Ilta-Sanomat. (3. 5. 2012). *Jyrki Iivonen jatkaa puolustusministeriön viestintäjohtajana*. Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000500709.html>
- Jones, G. (2003). The icons of science fiction. Teoksessa James & Mendehlson, *The Cambridge Companion to Science Fiction* (s. 163-173). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kankaanpää, S. (3/ 1997). Puolipiste ei ole kaksoispiste. *Kielikello*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <https://www.kielikello.fi/-/puolipiste-ei-ole-kaksoispiste>
- Kielitoimiston sanakirja. (2018). *hakusana 'liioittelu'*. Haettu 14. 5. 2018 osoitteesta www.kielitoimistonsanakirja.fi
- Kirjasampo.fi. (2018). *Autio, Antti*. Haettu 5. 4. 2018 osoitteesta <http://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/saha3%253Auc32aac64-58b3-4d90-8a6e-ad4415416102>
- Kirjasampo.fi. (2018). *Drews, Kristiina*. Haettu 28. 3. 2018 osoitteesta http://www.kirjasampo.fi/fi/kulsa/kauno%253Aperson_123175901386997
- Klaudy, K. (1996). Back-Translation as a Tool for Detecting Explication Strategies in Translation. Teoksessa Klaudy, Lambert & Sohár, *Translation Studies in Hungary* (s. 99-114). Budapest: Scholastica.

- Klaudy, K. (2001). The Asymmetry Hypothesis. Testing the Asymmetric Relationship between Explications and Implications. *Luentomateriaali*.
- Klaudy, K. (2009). Explication. Teoksessa Baker & Saldanha, *Routledge encyclopedia of translation studies* (2 p., s. 80-84). Lontoo: Routledge.
- Klaudy, K. (2009). The asymmetry hypothesis in translation research. Teoksessa Dimitriu & Shlesinger, *Translators and their readers : in homage to Eugene A. Nida* (s. 285-301). Brysseli: LES Éditions du Hazard.
- Knupp, J. (2014). *Software Optimazitaion: A Systematic Approach*. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta <https://jeffknupp.com/blog/2012/07/10/software-optimization-a-systematic-approach/>
- Koho, A. (2012). *Quality vs. quantity : a study of Stargate SG-1 subtitles*. Englantilaisen filologian pro gradu - tutkielma, Nykykielten laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Korpi, S. (2017). Neologies as the Voice of Science Fiction in Translation: the Quest for Generic Fluency. (Keng, Nuopponen & Rellstab, toim.) *VAKKI Publications*, 88–99.
- Koski, S. (2016). *The Thief and the Tendencies – Comparing the style between The Fractal Prince and its translation through Antoine Berman's Twelve Deforming Tendencies*. kandidaatintutkielma englannin kääntämisen oppiaineessa, Nykykielten laitos. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Kotimaisten kielten keskus. (2015). *Kielitoimiston ohjepankki – puolipiste*. Haettu 3. 5. 2018 osoitteesta <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/haku/puolipiste/ohje/42>
- Kotimaisten kielten keskus. (6. 3. 2018). Kielitoimiston sanakirjaan tulossa uusia sanoja. *Kielitoimiston sanakirja*. Haettu 5. 5. 2018 osoitteesta https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja/ajankohtaista_kielitoimiston_sanakirjassa/kielitoimiston_sanakirjaan_tulossa_uusia_sanoja.27237.news
- Kurki, R. (2012). *The Finnish subtitling of neologisms in the science fiction series Stargate SG-1*. Englantilaisen filologian pro gradu -tutkielma, Nykykielten laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Le Guin & Wood (1985). *The Language of the Night: Essays on Fantasy and Science Fiction*. Berkley Books.
- Le Guin, U. (1979–2003). *Maameren tarinat kirjasarja*. Helsinki: WSOY.
- Le Guin, U. K. (1995). *The Eye of the Heron*. Lontoo: HarperPrism.
- Le Guin, U. K. (2015). *Haikaran silmä*. (J. livonen, käänt.) Tampere: Vaskikirjat.

- Le Guin, U. K. (2018). *Ursula K. Le Guinin kotisivut*. Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta http://www.ursulakleguin.com/UKL_info.html
- Lehtinen, P. (30. 7. 1989). Helikopterilentäjän teknillinen koulutusaineisto. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta https://fi.wikibooks.org/wiki/Helikopterilent%C3%A4j%C3%A4n_teknillinen_koulutusaineisto
- Leidén, R. (2016). *Verkkomoninpelin suorituskyvyn optimointi*. Insinööriyö, Mediatekniikan koulutusohjelma. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Like.fi. (2018). *Tervaharju, Hannu*. Haettu 28. 3. 2018 osoitteesta <http://like.fi/suomentaja/hannu-tervaharju/>
- Linell, P. (2005). *The Written Language Bias in Linguistics : Its Nature, Origins and Transformations*. Lontoo: Routledge.
- Loponen, M. (2009). Translating Irrealia – Creating a Semiotic Framework For the Translation of Fictional Cultures. *Chinese Semiotic Studies*, 2(1), s. 165-175.
- MacLean, H. (1997). Translating Science Fiction: A Case Study. *ATA Chronicle*, s. 13–17.
- Mendlesohn, F. (2003). Introduction: reading science fiction. Teoksessa James & Mendlesohn, *The Cambridge Companion to Science Fiction* (s. 1-12). Cambridge: Cambridge University Press.
- Merriam-Webster. (2018). *hakusana 'beringed'*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/beringed>
- Merriam-Webster. (2018). *hakusana 'drone'*. Haettu 5. 5. 2018 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/drone>
- Merriam-Webster. (2018). *hakusana 'far-fetched'*. Haettu 14. 5. 2018 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/far-fetched>
- Merriam-Webster. (2018). *hakusana 'pincer movement'*. Haettu 24. 4. 2018 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pincer%20movement>
- Merriam-Webster. (2019). *hakusana 'pebble'*. Haettu 12. 1. 2019 osoitteesta <https://www.merriam-webster.com/dictionary/pebble>
- Mieville, C. (2009). Cognition as Ideology: A Dialectic of SF Theory. Teoksessa Bould & Mieville, *Red Planets: Marxism and Science Fiction* (s. 231-245). Pluto Press.
- Miéville, C. (2009). *The City & the City*. Lontoo: Macmillan.

- Mäkelä, P. J. (2018). *J. Pekka Mäkelän kotisivut*. Haettu 19. 3. 2018 osoitteesta
<http://www.yrttimaa.net/index.html>
- NASA. (25. 1. 2013). *Graphic of the Upper Atmosphere*. Haettu 22. 7. 2018 osoitteesta
https://www.nasa.gov/mission_pages/sunearth/science/upper-atmosphere-graphic.html
- NASA. (21. 3. 2013). *Mars Pathfinder Air Bag Landing Tests*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta
<https://www.nasa.gov/centers/glenn/about/history/marspbag.html>
- NASA. (17. 8. 2017). *Nine Real NASA Technologies in 'The Martian'*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta
<https://www.nasa.gov/feature/nine-real-nasa-technologies-in-the-martian>
- NASA JPL. (1997). *Mars Pathfinder Airbags*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta
<https://mars.nasa.gov/MPF/mpf/mpfairbags.html>
- NASA JPL. (2018). *All about Mars – Quick Facts*. Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta
<https://mars.nasa.gov/allaboutmars/extreme/quickfacts/>
- New World Encyclopedia. (2018). *Le Guin, Ursula K.* Haettu 2. 4. 2018 osoitteesta
http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Ursula_K._Le_Guin
- Nida, E. A. (1964). *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Leiden: Brill.
- Oittinen & Paloposki. (2000). The Domesticated Foreign. Teoksessa Chesterman, Gallardo San Salvador & Gambier (toim.), *Translation in Context : Selected Contributions From the EST Congress, Granada, 1998* (s. 373–390). Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.
- Oxford Dictionaries. (2018). *Colon (:)*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta
<https://en.oxforddictionaries.com/punctuation/colon>
- Oxford Dictionaries. (2018). *Hyphen (-)*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta
<https://en.oxforddictionaries.com/punctuation/hyphen>
- Pavlova, E. (12. 8. 2017). Getting Around Linguistic Problems in Translation. *Paneelikeskusteli Worldcon75-tapahtumassa*. Helsinki.
- Penguin Random House. (2018). *Andy Weirin kustantajan ylläpitämä kotisivu*. Haettu 9. 4. 2018 osoitteesta
<http://www.andyweirauthor.com>
- Phelan, J. (1996). *Narrative as rhetoric : technique, audiences, ethics, ideology*. Columbus: Ohio State University Press.

- Potts, R. (26. 4. 2003). Light in the Wilderness. *The Guardian*. Haettu 28. 3. 2018 osoitteesta <https://www.theguardian.com/books/2003/apr/26/fiction.margaretatwood>
- Rajaniemi, H. (2012). *The Fractal Prince*. Lontoo: Gollancz.
- Rajaniemi, H. (2014). *Fraktaaliruhtinas* (2. p.). (A. Autio, käänt.) Helsinki: Gummerus.
- Rajaniemi, H. (2016). *Invisible Planets: Collected Fiction*. Lontoo: Gollancz.
- Rajaniemi, H. (2016). *Näkymättömät planeetat*. (S. Silvonen, käänt.) Helsinki: Gummerus.
- Reynolds, A. (2016). *Poseidonin lapset*. (H. Tervaharju, käänt.) Helsinki: Like.
- Reynolds, A. (2016). *Poseidon's Wake*. Lontoo: Gollancz.
- Reynolds, A. (2018). *Alastair Reynoldsin kotisivut*. Haettu 12. 1. 2019 osoitteesta <http://www.alastairreynolds.com/>
- Salusinszky, I. (11. 8. 2011). Life of the semicolon heading for a full stop. *The Australian*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <https://www.theaustralian.com.au/opinion/life-of-the-semicolon-heading-for-a-full-stop/news-story/5fcc3a019ca9e7c4dff61e6a6878dde2>
- Schallert, D. L. (1977). *Analyses of Differences between Written and Oral Language*. Technical Report No. 29. Illinois: University of Illinois. Haettu 10. 6. 2018 osoitteesta https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/17970/ctrstreadtechrepv01977i00029_opt.pdf
- Schluting, C. (2. 12. 2009). Understanding NIC Bonding with Linux. *Enterprise Networking Planet*. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta http://www.enterprisenetworkingplanet.com/linux_unix/article.php/3850636/Understanding-NIC-Bonding-with-Linux.htm
- Séguinot, C. (1988). Pragmatics and the Explicitation Hypothesis. *TTR: Traduction, terminologie, rédaction*, 1(2), s. 106-113.
- Silvonen, S. (2018). *Sarianna Silvosen kotisivu*. Haettu 19. 3. 2018 osoitteesta <https://ssilvonen.wordpress.com/>
- Space.com. (1. 10. 2016). *What It's Like to Work in Space, Using Bulky EVA Gloves*. (S. Mathewson, Toimittaja) Haettu 15. 7. 2018 osoitteesta <https://www.space.com/34263-what-its-like-working-in-space.html>

- Spiegel, S. (2008). Things Made Strange: On the Concept of 'Estrangement' in Science Fiction Theory. *Science Fiction Studies*(35 (3 [106])), s. 369-385.
- Steck, E. E. (19. 9. 2014). Word Play: Was Kurt Vonnegut Right to Hate Semicolons? *Quiet.ly*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <https://blog.quiet.ly/community/kurt-vonnegut-hated-semicolons/>
- Stockwell, P. (200). *The Poetics of Science Fiction*. Taylor & Francis.
- Suvin, D. (1979). *Metamorphoses of science fiction : on the poetics and history of a literary genre*. New Haven: Yale University Press.
- Tekijänoikeus.fi. (4/ 2017). *Ville Keynäs*. Haettu 28. 3. 2018 osoitteesta <http://www.tekijanoikeus.fi/tekijanpuheenvuoro/ville-keynas/>
- Tieteen termipankki. (24. 11. 2014). *Tähtitiede: perisentri*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/T%C3%A4htitiede:perisentri>
- Tieteen termipankki. (2018). *Biologia: siirtogeeninen*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:siirtogeeninen>
- Tieteen termipankki. (2018). *Biologia: silmukointi*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Biologia:silmukointi>
- Tieteen termipankki. (2018). *Tähtitiede: puoliintumisaika*. Haettu 23. 4. 2018 osoitteesta <http://tieteentermipankki.fi/wiki/T%C3%A4htitiede:puoliintumisaika>
- Tutorials Point. (2018). *Android Screen Cast*. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta https://www.tutorialspoint.com/android/android_screen_cast.htm
- Universe Today. (27. 2. 2017). *How low can you orbit?* (F. Cain, Toimittaja) Haettu 22. 7. 2018 osoitteesta <https://www.universetoday.com/120692/how-low-can-you-orbit/>
- University of Wisconsin-Madison. (2018). *The Writing Center: Using Semicolons*. Haettu 11. 4. 2018 osoitteesta <https://writing.wisc.edu/Handbook/Semicolons.html>
- Watts, P. (2008). *Blindsight*. New York: Tom Doherty Associates.
- Watts, P. (2013). *Sokeanäkö*. (P. J. Mäkelä, käänt.) Helsinki: Gummerus.
- Vehmas-Lehto, I. (2001). Explicitation as a translation strategy. Teoksessa Kukkonen & Hartama-Heinonen, *Mission, vision, strategies and values: a celebration of translator training and translation studies in Kouvola* (s. 221-229). Helsinki: Helsinki University Press.
- Weir, A. (2014). *The Martian*. Lontoo: Del Rey.

- Weir, A. (2015). *Yksin Marsissa*. (K. Lipponen, käänt.) Helsinki: Into.
- Viinikka & Voutilainen. (2013). *Ääniä ilmassa, merkkejä paperilla – puhutun ja kirjoitetun kielen suhteesta*.
Haettu 10. 6. 2018 osoitteesta Verkko-Kielikello:
<http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2628>
- Vinay & Darbelnet (1995). *Comparative stylistics of French and English: a methodology for translation*.
Amsterdam ; Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co.
- Wise, J. (3. 6. 2014). The Rise of Radical New Rotorcraft. *Popular Mechanics*. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta
<https://www.popularmechanics.com/flight/a10616/the-rise-of-radical-new-rotorcraft-16850989/>
- Wozniak, Bollettieri Bosinelli, Di & Rossato. (2014). *Technobabble on screen: Translating science fiction films*. inTRAlinea.
- Yle.fi. (22. 6. 2017). *Podcast! Näin lataat ohjelman itsellesi*. Haettu 18. 4. 2018 osoitteesta
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/06/22/podcast-nain-lataat-ohjelman-itsellesi>
- Yle.fi. (13. 2. 2018). *Kylmä ilma vyöryy Suomeen – aiheuttajana harvinainen napapyyrteen jakautuminen*.
Haettu 22. 7. 2018 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10073387>

ENGLISH SUMMARY

University of Helsinki

Department of Languages

English translation

Satu Koski: Explaining the Inexplicable? – Explicitation in Science Fiction Literature Translated from English into Finnish

Master's thesis, 85 pages; English summary, 10 pages

January 2019

1. Introduction

In my bachelor's thesis, I studied the stylistic difference between Hannu Rajaniemi's *Fractal Prince* (2012) and its translation *Fraktaaliruhtinas* by Antti Autio (2014). As a result, I found the translation to be domesticated and more explanatory than the original English novel. As a result of the explicitation, the main character was presented rather differently to the readers of the translation than he was to the readers of the original, for example. (Koski, 2016)

In this thesis, I take a wider look at Science Fiction novels translated from English into Finnish with the aim of finding out if this tendency for explicitation is a larger trend in Science Fiction translations in Finland. I also discuss the reasons why explicitation can be detrimental specifically for a work's nature as a Science Fiction story.

There has been a lot of research on Science Fiction in the field of literary studies, Darko Suvin's *Metamorphoses of Science Fiction* (1979) probably being the most famous work in that field. There has also been research in the field of linguistics as well (e.g. Peter Stockwell's *The Poetics of Science Fiction*, 2000). Some research exists on translating Science Fiction specifically in other language pairs. Recent research in translating Science Fiction in the English-Finnish language pair has mostly been related to audiovisual translation. To my knowledge, no wider-scale research has been made on literary translations of Science Fiction. This thesis aims to help in filling that gap as well.

In Science Fiction, the unknown plays a large part in how the reader perceives the world constructed by the text and also in reader immersion. Science Fiction has its own megatext, i.e. a shared knowledge of the

tropes, images, conventions and metaphors associated with the genre. Authors of Science Fiction rely on the reader's knowledge of that history and the conventions, and trust that their reader's megatext is sufficient enough for them to understand things that are left implicit by the author. (Csicsery-Ronay, 2008) If the translation feels too explanatory to the reader when they compare it to their knowledge of what Science Fiction is usually like (i.e. their megatext), this can lead to the readers thinking the translation is of poor quality or even that the original text is a bad book. This, and the fact that too much explicitation can have an effect on the nature of the story of its characters, is why explicitation as a strategy should be carefully considered when translating Science Fiction.

In the next chapter I will present my theoretical framework for the thesis. In chapter 3 I will introduce my research material and method. In chapter 4 I will provide a summary on my analysis and in chapter 5 I will discuss my conclusions.

2. Theoretical framework

Explicitation has been studied widely ever since at least the 1950's, when Vinay and Darbelnet studied explicitation in relation to the meaning of a text (Vinay & Darbelnet, 1995). Explicitation has been seen as a translation strategy (e.g. Nida, 1964), as a result of the translation process (e.g. Berman, 2004) and as a translation universal (e.g. Baker 1993). The definition of explicitation has also varied. Others see explicitation is only as simple as substituting a word from the original with a more common word in the translation. Other see explicitation as a more varied phenomenon affecting the level of syntax as well as the lexical-level of a text, and as such, affecting the cohesion and coherence of a text as well. Since in my study I am looking at literary Science Fiction texts, I will adopt the latter way of looking at explicitation. In Science Fiction, the way the story is told is as important as what actually happens in the story. Since the stories always happen inside a fictional world constructed by the author, explicitation can have a

For the theoretical framework for this thesis, I have combined Blum-Kulka's theory on explicitation, which divides it into two main categories: obligatory and optional explicitation. Under obligatory explicitation she places all explicitation that is due to linguistic differences between the source language and the target language. These changes are necessary in order to produce a coherent, understandable and readable target text, and are thus, as the name of the category suggest, obligatory and cannot be avoided. The category of optional explicitation is equally self-explanatory: this category includes all changes that could have been avoided and that are the result of conscious choices made by the translator. Blum-Kulka also divides explicitation into explicitation that affects the text on the level of cohesion and explicitation that affects the text on the level of coherence. (Blum-Kulka, 2004)

In this thesis, I borrow Blum-Kulka's division into explicitation affecting a text's coherence and explicitation affecting its cohesion. I will only look at optional explicitation as defined by Blum-Kulka, since there really is no point in looking at obligatory explicitation (as Blum-Kulka also states). In order to have some clearer way of analyzing and categorizing the instances of explicitation in my material, I will also borrow four categories from Antoine Berman.

In my bachelor's thesis, I used Antoine Berman's theory of *Twelve Deforming Tendencies* as the theoretical framework. Berman's theory holds 12 categories, and it is intended at judging the style and faithfulness of literary translations. (Berman 2004) The theory has been heavily criticized for being very negative and prescriptive (Chesterman, 2004). However, five of his categories can be seen as instances of explicitation and they work well as subcategories to the main categories I have borrowed from Blum-Kulka. The categories I borrow from Berman are: *rationalization*, *clarification*, *qualitative impoverishment*, *quantitative impoverishment* and *expansion*. In my bachelor's thesis I noticed that most instances that fell under the category of quantitative impoverishment could also be filed under qualitative impoverishment and vice versa, so in this thesis I am combining them as one subcategory.

As such, the theoretical framework of this study is:

1. Explicitation on the level of cohesion
 - a. Rationalization
 - b. Clarification
2. Explicitation on the level of coherence
 - a. Expansion
 - b. Quantitative and qualitative impoverishment

Under main category 1 I will place all instances that affect the cohesion of the text, i.e. changes in punctuation or addition of conjunction (rationalization) or changing terms or concepts to some more general equivalents (clarification).

Under category 2 I will place all instances that affect the internal coherence of the text, for example explicitation that affects how the characters of the story relate to the world they live in.

To provide a more detailed example:

Example No.	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
1	<i>A cat is a macroscopic system, and there is no mysterious intervention by a magical observer needed to make it live or die: just its interaction with the rest of the universe, a phenomenon called decoherence, provides the collapse into one macrostate.(p. 9)</i>	<i>Yksittäinen kissa on makroskooppinen kokonaisuus, eikä sen elämä tai kuolema ole sidoksissa kvanttitason satunnaisiin tapahtumiin. Kissa on koko ajan vuorovaikutuksessa muun maailmankaikkeuden kanssa, ja ilmiö nimeltä dekoherenssi tekee tyhjäksi kvanttimekaaniset vaihtelut ja pitää kissan hengissä. (p.20)</i>

In the English version, the text alludes to a theory in physics called observer effect by stating that “ – – there is no mysterious intervention by a magical observer needed to make it live or die – –”. This theory is often misunderstood due to its name to mean that it has been proven that a conscious mind can alter reality. The words “*magical observer*” allude to that misunderstanding. All of this implied knowledge has been omitted from the translation; this falls under the subcategory of quantitative and qualitative impoverishment. The translation is also a lot longer. The original segment is very heavy on quantum mechanics, and the translation explains the concept in more detail. This falls under the subcategory of expansion.

3. Material and method

The material of this study consists of 7 Science Fiction novels and short story, translated into Finnish after the year 2010. Two of the books share the author (Hannu Rajaniemi) but none of them have been translated by the same translator. I selected 7–13 pages from each book by randomly selecting a point in the book and then going back to the closest beginning of a chapter. The physical sizes and the font sizes of the books vary, so the range is intended ensure I analyzed roughly the same amount of material from each novel. I selected the pages so that they formed some coherent section, for example a whole chapter or one or more subsections of a chapter. I conducted the analysis by manually comparing the originals and the translations.

The 8 stories and their translations are the following:

Blindsight by Peter Watts (2006)/ *Sokeanäkö* translated by J. Pekka Mäkelä (2013)
Deus Ex Homine by Hannu Rajaniemi (2015) / *Deus Ex Homine* translated by Sarianna Silvonon (2016)
Maddaddam by Margaret Atwood (2013) / *Uusi maa* translated by Kristiina Drews (2015)
Poseidon’s Wake by Alastair Reynolds (2015) / *Poseidonin lapset* translated by Hannu Tervaharju (2016)
Surface Detail Ian M. Banks (2010) / *Pintakuvio* translated by Ville Keynäs (2012)
The Eye of the Heron by Ursula Le Guin (1978) / *Haikaran silmä* translated by Jyrki Iivonen (2015)
The Fractal Prince by Hannu Rajaniemi (2012) / *Fraktaaliruhtinas* translated by Antti Autio (2013)
The Martian by Andy Weir (2011) / *Yksin Marsissa* translated by Kaj Lipponen (2015)

4. Analysis

In this section I will present the most central findings of my analysis by categories. As a whole, I discovered that the results of my bachelor's thesis were not part of a larger trend, but likely due to the exceptional circumstances of that particular translation process (Rajaniemi is a native Finnish speaker writing in English, and the translator was able to contact him whenever needed, and Rajaniemi also approved the translation before it was published). There were still instances of explicitation that were repeated in more book than one, and some that were not present in more than one text in my material, but that will can most likely be found in translations not included in my study. I will concentrate on these kinds of findings and leave out the results that were clearly related to a single author's style, for example.

4.1 Explicitation on the level of cohesion

Out of the two categories on this level, rationalization and clarification, I was expecting the most interesting results to be in the clarification subcategory. Clarification includes the 'traditional' explicitation of substituting specific scientific terms with more common alternatives or lengthier explanations of them. However, there was surprisingly little of that kind of explicitation found in my material. Rationalization on the other hand had a larger than expected role. Although it is impossible to translate without making changes to the punctuation or conjunctions of a text, for example, my study showed that an analysis into the punctuation, tense and clause structure of a Science Fiction text should be conducted when translating.

In Peter Watts *Blindsight*, the protagonist is a highly intelligent and talented 'synthesist', who reads the true intentions behind people's words (for example, translates what other highly-intelligent and talented professionals say to people who are not familiar with their field of profession). He has suffered some brain damage due to a surgery, which has left him unable to connect with his own emotions, which then enables him to remain completely impartial and objective. The protagonist is sent to investigate an alien vessel found on the edges of our solar system together with a crew of specialists from different fields. The main protagonist is also the narrator of the book, and the whole story is told with a certain coldness and void of emotions. One way this is conveyed is through extensive use of semicolons. Semicolons in English are often seen as a gimmick, with which writers flaunt their superior ability to use language, and as a somewhat elitist punctuation mark (Steck, 2014 and Salusinszky, 2011). The same applies to Finnish (Kankaanpää, 1997), so this feature would have been easy to transfer to the translation. However, out of the 16 semicolons found on the 12 pages of the original text, none were retained in the translation. For example, in Example 2 below, it would have been possible to reproduce the sentence structure of the original fully in the translation:

Example No.	Blindsight	Sokeanäkö
2	<i>In some places the radiation intense enough to turn unshielded flesh to ash in an instant; calmer backwaters would merely kill in the same span of time. (p. 128)</i>	<i>Joissakin kohdissa säteily oli riittävän voimakasta muuttamaan suojaamattoman lihan hetkessä tuhkaksi, rauhallisemmissa nurkissa se veisi samassa ajassa vain hengen. (p.120)</i>

As a result, the feeling of disconnect and emotional impairment conveyed to the readers of the original, is reduced in the translation.

In the subcategory of rationalization, another factor I found to be of significance in the context of Science Fiction specifically, were changes in tense. For example, *The Fractal Prince* is largely narrated by its main character in first-person and present tense. This creates an illusion that the main character is telling the story directly to the reader, and the reader is transported to another place in space and time. The narrative also simulates speech, and the original reads more like the main character is telling his story by speaking to the reader directly. The translation has a tendency to change the narrative to a more passive tense, which leads to a change in the reading experience for the readers of the translation. It is more literal, which makes it feel more like the main character has written the story for someone to read later on. For example:

Example No.	The Fractal Prince	Fraktaaliruhtinas
3	<i>Q-dot tendrils like sparks from a Tesla coil trail from my fingers into the little box of lacquered wood floating in the middle of my cabin (p.7)</i>	<i>Hyttini keskivaiheilla leijuu pieni lakkapintainen puulaatikko, jonka sisuksia tunnustelen hiuksenhienoilla kvanttipistetutkaimilla. Sormenpäistäni erkanevat koettimet muistuttavat teslakäämistä purkautuvia valokaaria. (p. 17)</i>

In Example 3 above, what is one clause in the original has been rationalized to be three clauses in the translation. Where the original seems to dynamically follow the movement of the q-dot tendrils, the translation is passive and lacks the sense of movement due to the rationalization. This is present in the translation of Rajaniemi's novel *Deus Ex Homine* as well (to a much lesser extent):

Example No.	Deus Ex Homine (orig)	Deus Ex Homine (transl.)
4	<i>Two years ago. University cafeteria. Me, trying to get used to the pale colours of the real world again. Alone. And then three girls sit down at the neighboring table. Pretty. Loud. (p. 6)</i>	<i>Tapasimme kaksi vuotta sitten yliopiston ruokalassa. Minä yritin totutella taas todellisen maailman haaleisiin väreihin. Yksin. Ja sitten kolme tyttöä istui viereiseen pöytään. He olivat kaikki sieviä mutta kovaäänisiä. (p.14)</i>

In example 4 above, the translation is has rationalized the very short sentences from the original and combined them into a longer sentences. This makes the translation seem more literal than the original,

especially since the tense of the translation has also been change to past tense, when the original is told in present tense.

Although there were fewer instances of clarification than I anticipated, there were still enough to be noteworthy. Especially in the novels where the narration is in first-person (*Blindsight*, *Deus Ex Homine*, *The Fractal Prince* and *The Martian*) explaining terms or scientific concepts is more detail in the translation had a jarring effect. The narrators of these novels are all telling their story to a fictional audience of their contemporaries. Why would they need to explain things that in their universe are basic knowledge? In the case of *The Martian*, there were also quite a lot of translation mistakes of technological and scientific terms in the translation. One of the selling points of this novel was that nearly all the technologies introduced in the story are already a reality or require just a few more years of development to become a reality. It had an educational quality to those readers, who are interested in the possibility of manned space flights to Mars. The errors in the translation make it unreliable, and prevent it from fulfilling this goal.

4.2 Explicitation on the level of coherence

Explicitation on the level of coherence especially has an effect on how the world-building of a Science Fiction story. The nature of the instances of explicitation on this level and their effects were rather story-specific. They are however similar in the effect they have on the story.

Quantitative and qualitative impoverishment delete information on the world of the story. For example, this omission is found the translation of Poseidon's wake:

Example No.	Deus Ex Homine (orig)	Deus Ex Homine (transl.)
5	<i>It was easily done, all public information – Nissa had to name you as a passenger in her flight plan, of course. (p. 124)</i>	<i>Se ei ollut vaikeaa – Nissan oli tietysti merkittävä sinut matkustajaksi lentosuunnitelmaansa. (p. 154)</i>

Here, the reader of the original is given the information that all flight data is public in the universe Alastair Reynold's has built for this novel. This information is omitted in the translation. A similar case from *Surface Detail*:

Example No.	Surface Detail	Surface detail
6	<i>The shuttle's interior went dark, but the visor showed some sort of compressed image that gave her a very clear view of what looked like red-glowing bubbling liquid filling up the space she'd been living in for the last twenty-plus days, rising quickly in a dark red tide around the base of the chair, flowing up and over her armoured body and then foaming all about her, rapidly covering the visor and leaving her briefly blind in the darkness before she heard the avatar speak again. (p. 470)</i>	<i>Sukkulan sisäpuoli pimeni, mutta hän näki visiirin vahvistamasta kuvasta, miten punaisena hohtava kupliva neste täytti tilan, jossa hän oli elänyt viimeiset parikymmentä vuorokautta, se kohosi hänen ympärillään nopeasti kuin punainen vuoksi kietoen hänet vaahdollaan ja peitti lopulta visiirinkin jättäen hänet hetkeksi pimeään, kunnes hän kuuli avatarin taas puhuvan. (p. 548–549)</i>

In example 6, the reader of the original language version of *Surface Detail* is given a lot more detailed mental image of the image chair the character is sitting in, of the movement of the dark red liquid rising up to surround her and the information that she is in an armored space suit. The reader of the translator however does not get any information on a suit, for example.

Where quantitative and qualitative impoverishment delete information on a fictional world, expansion adds it in and seals things that the original has left to the reader's imagination. For example:

Example No.	Deus Ex Homine (orig)	Deus Ex Homine (transl.)
7	<i>She touches it gently and I feel it.</i>	<i>Aileen kosketti sitä kevyesti, ja kosketus tuntui hyvältä.</i>

In example seven, the expansion is very small, only one word. In the story, the main character is on the spectrum of autism due to some unfortunate experiments with human-AI-bonding that he conducted in his youth. He has a symbiote implanted on his head that interprets other people's feelings for him. The original sentence only aims to provide the reader with the information that the symbiote can feel touch. The translation however, gives that feeling a quality. Considering the main character's atypical neurology and his inability to feel properly, saying that the touch felt good feels out of place.

Another example of this comes from *Surface Detail*:

Example No.	Surface Detail	Pintakuvio
8	<i>Pain indicators minimal; -- (p. 463)</i>	<i>Kipumittarit näyttivät alhaisia lukemia; -- (p. 541)</i>

Here the translation cements the pain indicators as something that can be seen. This quality is not in the original, the pain indicators in the original could just as well be beamed straight into the subject's consciousness. In Science Fiction anything is possible, after all.

5. Conclusions

All in all, the amount of explication found in my material was smaller than expected. My findings did however support my expectation that explication has an effect on a text specifically from the point of view of it belonging to the genre of Science Fiction, and that explication can lead the fictional world of the translation being different from the fictional world the original text establishes. Especially stories with first-person narration are susceptible to these, as the narrator is then also a part of the fictional world and the narration must reflect that as well. In these works, the narrator is usually also recounting the story to a fictional reader, who is assumed to also exist in the same fictional and who exists in a time after the story has happened. As such, the narrator has no reason to explain to the reader the things that are ordinary and mundane in their world, and adding such explanations into a translation can break this illusion and immersion. In addition to word choices, orthography (and sometimes even typography) can be used as a mean to cognitively estrange the reader and to convey information about the fictional world and the narrator, as was the case, for example, with *Blindsight* and semicolons presented in the previous chapter.

Heather MacLean writes in the conclusion of her article *Translating Science Fiction: A Case Study* (MacLean, 1997) that when translating Science Fiction, it is better to choose a more general word than a specific one (i.e. than to explicitate) when possible, as this gives the reader more flexibility in building the fictional world in their mind. She writes that it would be unfair for the translator to decide things on the fictional world on behalf of the reader (for example, see examples 7 and 8 above). My results support MacLean's conclusions that were based on a case study of a few of her own Science Fiction translations. For example, in *Deus Ex Homine*, there are different types of *casts*:

Example No.	Deus Ex Homine (orig)	Deus Ex Homine (transl.)
9	<i>The angel is big, even bigger than I expected from the lifecasts. (p. 2)</i>	<i>Enkeli on iso, vielä isompi kuin olin kuvitellut näkemiäni vloggausten perusteella. (p. 8)</i>
10	<i>Fancasts on the Q-net claim that the Deicide Corps get a DNA reworking besides the cool toys. (p. 2)</i>	<i>Q-netin fanivideoissa väitetään, että jumalsurmajoukkojen sotilaiden DNA:ta parannellaan sen lisäksi, että he saavat siistejä leluja. (p.9)</i>

In the translation, *lifecasts* and *fancasts* have been translated so that the translation includes the word video. This decides the format of these casts for the reader, as video is very tight to a visual thing that a person watches. The casts can – and since the word of *Deus Ex Homine* is so advanced, like *are* – be something a lot more encompassing, resembling more something like a virtual reality cast. The reader of the original has a lot more freedom in imagining the nature of these casts than the reader of the translation has.

MacLean also writes that a Science Fiction translator must be familiar with the conventions of Science Fiction and the field of science that the story utilizes. For example, in the translation of *The Martian*, there were a lot of translation errors that could have been avoided if the translator had been familiar with the subject of interplanetary space travel.

The 'technobabble' that is often seen as a trope of Science Fiction and as something the authors do just to show off their knowledge, has other functions on top of these. The authors trust their readers have a sufficient megatext and that the readers can glean meaning and information from this technobabble. The authors trust, that when they say a ship has FTL, their readers can use their megatext and know that this means the ship is capable of faster than light travel, without the author needing to explain anything more. If these megatext-references are explained in the translation, this might lead the reader to feel that either the book is bad (does not conform to the established conventions of the genre) or that the translation is of poor quality.

Even though the amount of explicitation found in my material was smaller than expected, and especially the amount of explicitation of scientific terms and concepts, some preliminary guidelines can be drawn from my analysis that should be considered when translating Science Fiction. The only translations that contained no translation errors in my material, were *Fraktaaliruhtinas* and *Deus Ex Homine*. With *Fraktaaliruhtinas*, the translator was able to communicate with the author throughout the translation process, which seems to help in reducing actual errors. The translator of *Deus Ex Homine* has a university degree in English translation and states on her website that she specializes in translating Science Fiction, among a few other types of text. Based on my sample of translator, in Finland Science Fiction is translated by translators who have no formal education in translating the genre. Many had no linguistic education at all (e.g. Ursula Le Guin is translated by a doctor of political science) and many were translating Science Fiction for the first time, according to all public records at least (e.g. the translators of *The Fractal Prince* and *The Martian*). So choosing the right kind of translator is a good start for a Science Fiction translation, which MacLean also stated. Additionally, the original text could be analyzed on other levels than just the level of the meaning of the text or the story, before starting the translation process. This would help in identifying the conscious orthographical choices the original author has possibly made. Of course, the publisher and editor of a book also have a say in the translation, so they should be familiar with these things as well.